

IVELJIČ: ŠESTINSKI KIŠOBRAN

Dragam [REDACTED]

11 rostdom

ISKRICI I
DRAGOJ DUBRAV
KI SEKICAMA SREB
RENKI IRENI I MIRNI
SVOJ DJECI IZ SVIH KRA
JEVA NAŠE DIVNE
ZEMLJE POSVE
ČUJEM
OVU
KNJIGU

ONIMA U ZAGREBU ČAKOVCU
KARLOVCU BUJAMA TAVANKUTU
IMOTSKOM BEOGRADU GOSPIĆU
LJUBLJANI
SKOPJU

TITOGRAĐU RABU
RIJECI OSIJEKU ZLATARU
SISKU NOVSKOJ DUGOM SELU VIRU
GORNJOJ BISTRI KRANJU SARAJEVU KRKU
I SVIM OSTALIM GRADOVIMA I PITOMIM SELIMA

ŠALJEM
POZDRAV
I ŽELIM
DA BUDU SRETNI

ŠALJEM
POZDRAV
I ŽELIM
DA BUDU SRETNI

N A D A I V E L J I Ć

Š E S T I N S K I
K I Š O B R A N

ZAGREB 1972.

NAKLADA AUTORA

Naslovnu stranu i crteže izradio
VILKO GLIHA-SELAN

STRAŠILO NA SLICI

Selo u Bačkoj, zvano Tavankut, okrunila je noć. Nebo puno zvijezda, one su kruna noći. A noć darežljiva, pokazuje ih svakome. Samo dodirnuti ih ne da. Ljeto je pri kraju. Već jesen pruža izdaleka zlatne prste i dotiče pokoju bukvu, pokoje jabučino stablo. Žute se grmiči, busenje se zagrlilo pred naletima vjetra. Putevi bijeli u noći, kućice se ščućurile, ponosne na prozore što sjaje u mraku. Trave pokošene, strništa sad pusta, bez zlatnih glavica žita.

Negdje usred tame, na onoj pokošenoj i požnjetoj ravni, nakrivilo se strašilo. Strašilo kao i sva druga, samo je dotrajalo. Star su mu kolac nabili umjesto hrptenjače, u staro ga odijelo odjenuli. Smiješan je i pun rupa šešir što ga jedva održava na glavi, a slamnata glava osipa se i osipa. Po danu strašilo se još pozabavi s pticama, koje ga se uopće više ne boje, s travkama i sagnutim oblacima. No, usred noći, ono stoji daleko od sela, samo i uplašeno.

Tko zna čega se boji ono, koje je stvoreno da plaši druge?

Strašilo u srcu zna da zapravo nikad i nije nikoga plašilo. Bilo je djetinjasto i prijazno, voljelo je ptice, također leptire, čak i stare mrzovoljne vrane. Čim su ga postavili, na onom okresanom kolcu, s rukama istok—zapad, strašilo je osjetilo želju, da svima dovikne: — Ne bojte se mene! Ja sam dobro strašilo; obožavam cvijeće, ptičice i leptire. Dođite k meni da se igramo, zaštitit ću vas od kiše i vjetra mili moji, svi moji!

Razumljivo da jedno strašilo slamnate glave i usta namazanih zelenom bojom (kojom su inače najbliži i prvi susjedi, Marini roditelji, obojili kućicu psa Gare) — nije moglo govoriti. No, ono se ponašalo tako da je uskoro svim živim bićima u njegovoj bližoj i daljoj okolini postalo jasno kako to strašilo nije pravo strašno strašilo, već pravo dobro strašilo. Mrzilo je samoću, kao što je svi mrze, i nastojalo da bude sa svima jednako ljubazno, jer je to red, govorilo je, na ovom polju između neba i zemlje. Njemu je sve bilo polje, i bilo je uvijek dobre volje, iako mu se jedno oko izbrisalo, a usta je još uvijek imalo zelena, kao da se najelo kiselih jabuka.

Stajalo je strašilo na istom mjestu već desetak godina. Odrli ga vjetrovi, isprale kiše, na suncu mu izbljedio tuđi kaputić i one pokrpane plave hlače, opasane užetom. Ispočetka ga ljudi zvali Vranin Strah a poslije Ničiji Strah, pošto je odista tako i bilo. Nitko se nije bojao strašila: ni ptice, ni krtice, ni majušna djeca koja bi po prvi put u svom načetom životu ugledala pravo strašilo.

Najsmješnije u svemu bilo je to da se samo strašilo bojalo. Da, bilo je ono prilično plašljivo, ali, tumačilo je svima, ne zbog kukavičkog srca, nego zbog svog slamnatog tijela i glave koji su u mnogo čemu neotporni. Na primjer i na grom. Ako su gromovi udarali za kakvog bučnog ljetnog sutona, strašilo je rukama zakrilo lice i plakalo kao beba. Jedva bi ga prijatelji utješili, a imalo ih je podosta, baš zbog svoje vedre naravi i želje da svakome kaže poneku lijepu riječ. Vjeverice su se igrale po džepovima njegova odijela, tikve mu se loptale pod nogama, poljski ga miševi škakljali do iznemoglosti, a ptice mu se odmarale na ramenu.

Ponekad, u ljetne večeri, a morate priznati najljepše su igre u ljetne večeri — dan dugo traje pa je raskošan i sretan sam po sebi — kažem, za ljetnih večeri znali bi se prijatelji sa strašilom poigrati straha.

Iako po svom obliku nalik na odrasla čovjeka, ovo se strašilo neopisivo bojalo krijesnica. Krijesnice bi namjerno uzlijetale oko njega, a ono je cicalo kao deset prašića u vreći. Nikad se nije znalo baš sasvim točno boji li se strašilo uistinu toliko ili pretjeruje da zabavi prijatelje. Događalo se da za takve opsade krijesnica svi polegnu od smijeha u travu, dok je strašilo mlataralo rukama i vikalo: — Sklanjajte šibice! Zapalit ćete i ovo malo slame što vjetrovi nisu raznijeli!

— Kakve šibice, mi smo krijesnice — pjevušile su krijesnice i letjele strašilu oko glave.

— Pogledaj, pogledaj! Mi sjajimo bez vatre!

— Sve ako i jest tako, budite dobre, igrajte se oko one jabuke — molilo bi strašilo.

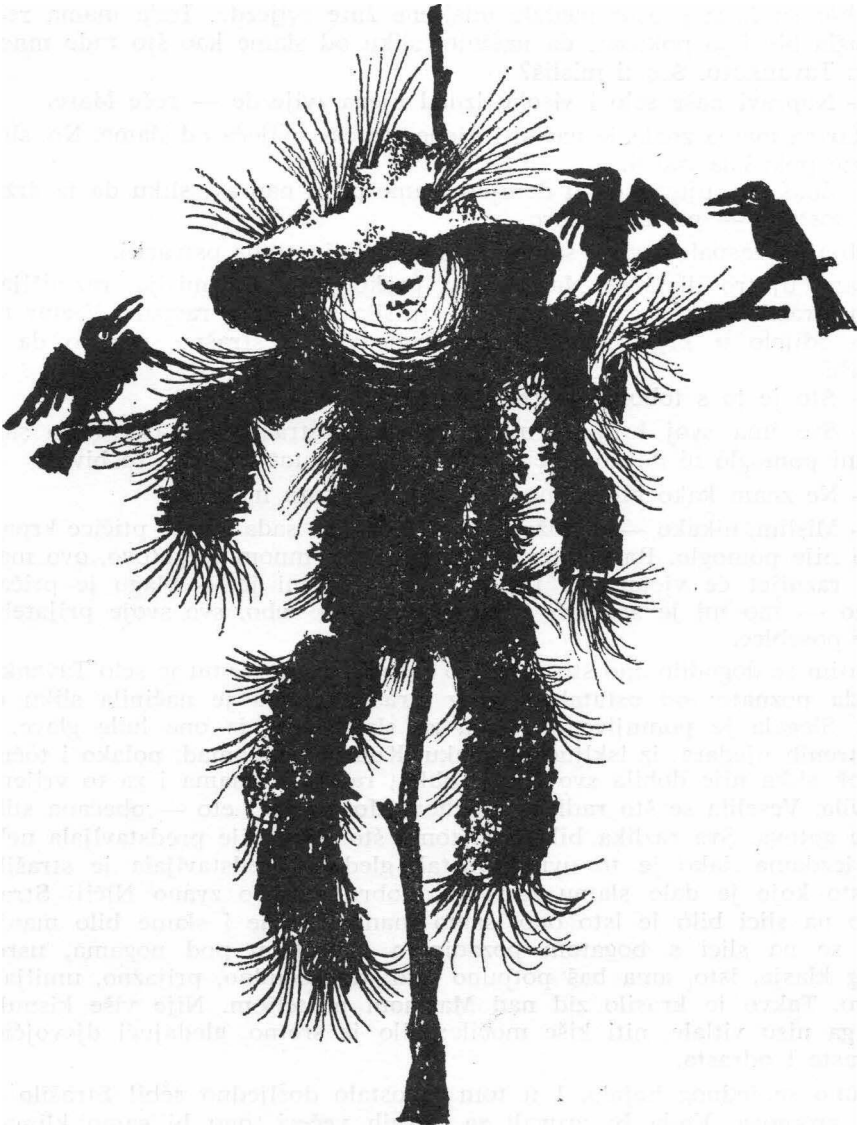
Uvijek je veselo gdje se nađu prijatelji dobre volje. Nitko se nije rugao strašilu, tek malo su se poigravali s njime. A što i da rade drugo u ljetno veče kad je sve tako sočno, tako rumeno da bi prolaznik podigao i kamen sa ceste, misleći da je jabuka?!

Ptice su strašilu pričale gdje su sve boravile, donosile su mu poneku novu slamčicu tamo gdje ga je vjetar previše okrznuo. Jedna je ptičica prošlog proljeća ušla kroz rupu u njegovu šeširu i napravila mu gnijezdo na glavi. Strašilo je i to otpjelo, dapače, bilo je vrlo ponosno kada su s njegove glavurde ptići prvi put startali u let. — Fantastično! — reklo je. — Osjećam se kao »Apollo 15«! Bilo bi sve dobro da nisam staro i rasklimano, bojim se jeseni i zime, naročito zime; tada je sve pusto i mokro, ne volim da od mene prave snjegoviča. A ljetno je pri kraju. Djeca me sve manje posjećuju. Valjda je i škola počela. Mare nisam vidjelo već cijelu vječnost.

Mare je bila najmilija među svim seoskim djevojčicama. Ona mu je vlastoručno prišla tri nova dugmeta na otrcani kaput, doduše, svako druge boje, ali ipak, mogao se pristojno zakopčati, kad navali oluja da kaže studeni — zatvoreno je kod mene, i gotovo!

Istina, Mare nije dugo bilo ni na cesti, ni među djecom. Išla je samo u školu, u svoj drugi razred, a zatim se pognute glave vraćala kući. Zajedno s bracom pomagala je mami. Mama je ležala. Pala je i slomila nogu, strašno je kad mame obole, onda se tek vidi koliko su poslova one same obavljale.

Bila je noć. Otac se još zadržao negdje u dvorištu. Dva susjeda pomagala mu da uredi staju. Mare nije mogla zaspiti u svom krevetiću. Odsuljala se do mame. Ni mama nije spavala.

— Teško mi je što moram ležati — rekla je mama. — Citati nisam navikla, više volim da mi ti pročitaš neku priču. Toliko poslova ostaje nedovršenih. Brinem se. Susjeda Ane ...

— Dobra je susjeda Ane — prekine je Mare. A zatim se prisloni uz mamu i dodaje: — Ali ne kao mama.

Obje su kroz prozor gledale udaljene žute zvijezde. Tada mama reče: — Mogla bih i ja pokušati da načinim sliku od slame kao što rade mnoge žene u Tavankutu. Što ti misliš?

— Napravi naše selo i visoko iznad njega zvijezde — reče Mare.

Marina mama znala je načiniti lijepe stručke cvijeća od slame. No, sliku još nije pokušala raditi.

— Znaš što, ujutro ću ti donijeti slame pa ti napravi sliku da je držim iznad postelje — predloži Mare.

Obje su zaspale vedro, sanjajući o slici koju treba ostvariti.

Rano ujutro digla se Mare, poslala preko polja. Razmišlja, razmišlja i ugleda strašilo. Otkad ga nije vidjela, strašilo se gotovo raspalo. Vjetar mu razno odijelo u krpe, zbacio šešir. Izgledalo je strašno, upravo da se preplašiš.

— što je to s tobom? — reče Mare.

— Sve ima svoj kraj — mirno odgovori strašilo. — Dotrajalo sam. Nije mi pomoglo ni dobro srce ni vedra čud: nestat ću, tako to biva.

— Ne znam kako bih ti mogla pomoći — kaza mala.

— Mislim, nikako — rastuži se strašilo. — Do sada su me ptičice krpale, sve to nije pomoglo. Raspadam se, potpuno. Sa mnom je gotovo, ovo malo slame raznijet će vjetar. Ne tužim se, ali žao mi je — blago je pričalo strašilo — žao mi je što više neću vidjeti ovo nebo, sve svoje prijatelje, a tebe posebice.

Zatim se dogodilo ono što je važno za priču, a po čemu je selo Tavankut posvuda poznato: od ostataka starog strašila mama je načinila sliku od slame. Slagala je pomnjivo slamčicu za slamčicom, iz one lude glave, iz razvjetrenih njedara, iz isključanih ruku. Komad po komad, polako i točno, sve dok slika nije dobila svoj pravi oblik, radila je mama i za to vrijeme ozdravila. Veselila se što radi s uspjehom. Još malo i eto — obećana slika bila je gotova. Sva razlika bila je u tome što slika nije predstavljala nebo sa zvijezdama, iako je to uvijek užitak gledati. Predstavljala je strašilo, ono isto koje je dalo slamu za sliku, dobro strašilo zvano Ničiji Strah. Strašilo na slici bilo je isto ono, samo manje, jer je i slame bilo manje. Našlo se na slici s bogatom pozadinom i hrčkom pod nogama, usred zlatnog klasja, isto, ama baš potpuno isto: dobroćudno, prijazno, umiljato i vedro. Takvo je krasilo zid nad Marinom posteljom. Nije više kisnulo, oluje ga nisu vitlale, niti kiše močile; bilo je sretno, gledajući djevojčicu gdje raste i odrasta.

Samo se jednog bojalo. I u tom je ostalo dosljedno sebi! Strašilo se bojalo gromova. Kada bi grurali za ljetnih večeri, ono bi samo klimalo slamnatom glavom i šaptalo: — Nemoj mene! Kao, druge možeš. To je bio jedini strah i jedina neugodnost u njegovu novom životu otkad se pretvorilo u sliku od slame, produživši svoj vijek za tkoznakoliko godina.

Isprva se ono još bojalo i sijalice, smatrajući da je u njoj roj krijesnica. Strepilo je od udaljenih iskara iz peći. Na kraju je ipak povjerovalo djevojčici da je na svom zidu sigurno i cijanjeno. Osjećalo se baš kao kod kuće.

Mora se reći da je strašilo po prirodi bilo skromno. Često je znalo reći: — To je najbolja sudbina koja je zadesila jedno strašilo; imalo sam sreće!

Pri tom je gledalo na Maru i bracu, jer je obožavalo djecu.

Neki kažu da je strašilo na slici, izrađeno iz slame u selu Tavankut, u Bačkoj, obišlo mnoge gradove svijeta, da je bilo izloženo u čuvenim galerijama slika, gdje su se posjetioci divili primjerku posebne vrste umjetnosti. Nažalost, ne mogu tome posvjedočiti, jer nisam putovala s njime. Možda ste u novinama čitali članke o strašilu sa slike? Ja nisam, tog ljeta bili smo vrlo zaigrani. Na mjestu, gdje je nekad stajalo staro strašilo, našlo se drugo — novo. šalili smo se s njime do kasno uveče, pekli kukuruze i igrali se skrivača. Bili smo toliko umorni nakon igre, mi, sva djeca iz sela, da smo kasno navečer napola već spavajući tapkali kući na počinak. Mogli smo pasti u Dunav ili Tisu, mogli smo čelom udariti u goru Telečku, ali nismo odlutali tako daleko. Našli smo svoj put do kuće i bili sretni, jer je uvijek sretan svatko tko nađe taj put.

GLINENKO

Živio jednom jedan starac, po imenu Lojzek, za koga su pričali stari ljudi da ga se već sjećaju kao stara. Lojzek je bio lončar. Praveći iz gline svoje vrčiče i lončiče proputovao je, kako je on rekao, pola svijeta; a nije, nego tek svoj uži zavičaj, Hrvatsko zagorje.

Bio je to veseo i prijatan starčić. Svatko ga je rado susretao. Svi ljudi odreda, i mladi i stari, voljeli su gledati kako on spretno radi svoj posao, a usput ficuka neke vesele pjesmice, koje ti isti ljudi nikada nisu čuli.

Lojzek je uistinu bio neumorni putnik. Nitko nije znao gdje on provodi svoje zime, one dane kada u narodu kažu da i zec traži svoju mater, čim bi zabridilo s brda i zastudilo, stari bi lončar nestajao bez traga da se u proljeće opet pojavi s proljećem pod ruku, čio i nasmijan, spretan i lagan u hod, kao da uopće nije stariji za jednu godinu.

On je već napamet znao ustaljeni red svih sajmovi, proštenja i svečanosti u bližoj i daljoj okolici. Imao je svoj putni program. Pojavljivao bi se u određeno vrijeme na određenom mjestu. Djeca su već znala kada on dolazi, bit će po pričanju starijih. Dočekivala bi njega i njegova kolica daleko van sela, toliko daleko koliko su im dozvoljavali njihovi bosu tabani. Ostavljali su na pašnjacima svoje kravice, na livadama svoje igre, u kući svoje rijetko otvarane školske torbice; ostavljali su čak i školu da dočekaju Lojzeka. Našli bi ga kako vuče prema selu svoja kolica, vedro kao da mu i nisu teret, kao da mu netko pomaže pri tome. Pjevali su s njime njegove pjesmice, donosili mu već unaprijed spremljen duhan da smota koju cigaretu. Pričali su s njime o dalekim krajevima iza brda, kamo oni nikada nisu stupili nogom.

A kada bi započeo sajam, Lojzek bi pozdravio stare znance, ne prekidajući rad, vrteći nad svojim kotačem grudu gline koja se pod njegovim dugim vještim prstima pretvarala u lončić za cvijet, u zdjelicu, u tanjurić, u vrčić ili u bilo koji ukrasni predmet što se djeci činio dragocjenim. Ljudi nisu mogli riješiti tajnu lončareve svježine, njegovog nestajanja preko zime i njegovog osamljenog a vedrog života. Zar uistinu tako lako vuče kolica bez pomoćnika? Ima li negdje svoj dom? Gdje boravi preko zime? Tko ga uči onim vedrim pjesmicama koje više pristaju djeci nego brkatom starcu? Može li čovjek, ako je vječno sam, biti tako veseo i krepak?

Lončarevi izlizani zeleni šešir bio je sav nakićen značkama sa raznih proštenja. Oči je imao bistre poput neba. Kao da je vječnu mladost skrivao u sebi. Što je njemu bilo propješačiti od Zaprešića do Krapine! Mladić bi

se umorio, ali Lojzek nije. On je imao pomoćnika, barem se tako pokazalo jednom poslije, ukoliko seoske žene nisu izmislile priču da je s njime u velikom glinenom vrču putovao Glinenko. Kazali su da ga je taj neobični dječčić, nastao iz gline, naučio sve one divne pjesmice, da je to bio mali vilenjak-čarobnjak, koji je uspijevao da Lojzeka održi čilim i pored godina što su mu se skupljale na leđima. Pričali su da je Glinenko bio sasvim nalik na običnog seljačkog dječčića, samo je bio sitan, toliko sitan da je stao u vrč. Vjerovalo se da je on odvodio starca zimi u svoje carstvo, tamo, gdje su obojica pronalazili najbolju glinu za svoj posao. Postojao je u brdu, pretpostavljali su, neki dug i uzak hodnik pod zemljom. Tim hodnikom starac i njegov dječak-vilenjačđc provlačili su se ispod slojeva trave i zemlje u neku čudesnu cvjetnu dolinu, gdje bi prezimili. Zato su se u proljeće vraćali svježi, jer nikada nisu osjetili studeni, jer je tamo, u toj čarobnoj dolini, bilo uvijek sunčano, cvjetno i mirisavo.

Ako je vjerovati pripovijedanjima, ipak je jednom stari lončar obolio. Tada su neki rekli da su s njime vidjeli Glinenka, sićušnog dječaka, kojeg nije nitko poznao niti u ovom niti u onom selu. Bila je u Lojzeka jamačno neka zarazna bolest, jer Glinenko bi znao lijeka svim prehladama, ubodima, ranama. Tog puta on nije mogao pomoći svome majstoru pa je doskakutao do ljekarnice u najbližem mjestu, sačekao dok svi odu i onda razgovarao s ljekarnikom. Donio je mjesto novca dvije prekrasne zdjelice, čim je dobio lijek u ruke, nestao je bez traga.

Uveče je ljekarnik u krčmi ispričao što mu se dogodilo, no nitko nije vjerovao njegovim riječima. Tek kada je pokazao obje zdjelice, a moglo se odista zaključiti da su Lojzekov rad, njegov i ničiji, neki su se zamislili, dok su drugi uporno tvrdili da je ljekarnik ostario te ima priviđenja. A zdjelice je mogao i sam kupiti od Lojzeka. Odonda su ljudi počeli promatrati starca. Slijedili su ga, iznenađivali noću, na putu između dva sela, slali djecu da zaviruju u lončareve posude. Ipak, ništa nisu otkrili.

A Glinenko je uistinu putovao sa lončarem Lojzekom, brinuo se za njega i pomagao mu, vidjevši da je starac sam. Osim toga, svidio mu se njegov posao. Cijenio je lončara kao nenadmašivog umjetnika u svom poslu. Starac bi, gledajući dječčića, govorio kako bi bio najsretniji kada bi mogao iz gline napraviti stvora slična njemu. Nije to mogao, nikako nije mogao. Jer ljudi ne mogu stvarati čudesa, oni mogu samo o njima maštati.

Glinenko je uvijek imao kosu punu gline, zemljanog praha, a prstiče zamazane glinom. Starac bi, putujući, često zastajao u vrbiku pored potočića, zovući malog vragoljana da se pere, kupa, umiva, što ovaj nije htio. I nije jedini, mnoga su djeca takva.

Mnogo puta događala bi se čudesa, gdje su boravila njih dvojica.

Jednom su svi lanci, zdjele, tanjuri i bilikumi u nekog škrtog bogatuna napukli. Kupio ih je čitave, svi su vidjeli. Ali on je izvrijeđao lončara, snizivao cijenu njegovim ionako jeftinim proizvodima. Svi su s pravom smatrali da je to bila Glinenkova osveta i svi su se ispod brka smijali bahatom škrtici. Ali bi zato nekoj sirotij domaćici, koja je imala mnogo djece a malo novaca, ujutro pun stol osvanuo prekriven Lojzekovim lončićima i zdjelicama. Žena bi se čudom čudila i u sebi zahvaljivala Glinenku, o kojem se sve više i više pričalo svugdje gdje bi Lojzek boravio. Ljudi su

čak u Lojzekovoj sjeni vidjeli Glinenka, a kada bi na krovu kuće gdje je živjela koja skromna i lijepa udavača, osvanuo pijetao iz gline, kakvog drugi u selu nisu ni mogli zamisliti, i opet su svi mještani morali priznati da je Glinenko prošao pored njih neviđen i potpuno neuhvativ. Bili su sigurni da se stari Lojzek nije mogao popeti na krov. Kada bi ga pitali o tome, on se samo osmjehivao svojim poput neba modrim očima i na sve priče o Glinenku odgovarao samo:

— Ja ne znam, vi znate bolje...

I odgurao bi svoja kolica sa svim lončarskim priborom put drugoga sela.

Glinenko i Lojzek nauživali su se ljepota pitomog zagorja. Popevši se na jedno od mnogih brdašaca, samo bi pogledavali kako se talasaju humci, kao janjad kada prolazi u stadu. Rascvali voćnjaci u proljeće, zelenilo žarkog ljeta, veseli vinogradi u jesen, sve ih je to radovalo. Oni su poznavali svaki kutić, svaki gaj, gotovo svakog čvorka u lugu.

A onda je jedne godine nastala neopisiva suša. Raspukla se zemlja, žeđali ljudi, uginulo blago. Potoci i rječice presušjeli. Stari se lončar nije mogao baviti svojim zanatom. Kažu da je u ono davno doba upravo ta godina bila gora od mnogih ratnih godina, toliko je štete nanijela. Djedovi su poslije svojim unucima pričali o strašnoj suši, kakvu nisu pamtili ni njihovi pradjedovi.

Nitko nije mario za Lojzeka. Kome su sada trebali njegovi lonci i vrčići kada nema ni kapi vode, ni kapi kiše? Razbjegli se ljudi, bježeći privremeno u dalje krajeve, vjerujući da tamo još ima vode, da će, ako su već presahle Sutla i Krapinčica, stići makar do izvora velike rijeke Save, prisloniti na njegov suvo grlo.

Za te i takve suše dogodilo se zlo. Glinenko je presušio, ukrtio se. Nije više davao znakove života. Starac je pokušao da ga umata u listove lopuha, ali oni su također bili spareni, suhi. Pokušavao je da kopa zemlju, no ta je bila tvrda. Ni čarobni njihov prolaz u uobičajeno zimsko sklonište nije mogao pronaći. Samo je raskrvario nokte na tvrdoj zemlji, a Glinenku nije pomogao. Glinenko se pretvorio u glineni kip. Lojzek mu je pjevao pjesmice; čas je pjevao a čas plakao, nadajući se da će ga suzama oživjeti. Bilo ih je premalo u oku.

I starac je onemoćao. Našao se sam u napuštenu kraju. Položio je Glinenkov kip na dno svojih kolica, na prostrtu grubu jutu. Neko je vrijeme vukao kolica a onda je i sam klonuo.

Probudio se od treska gromova, padala je kiša, oblijevala ga po obrazima. Poveselo se stari lončar, skočio da vidi svog prijatelja Glinenka. Dizao ga, namještao pod kišom, gladio, no Glinenko je ostao krut, bez života.

Poslije se, kažu ljudi, ojađeni i porušenog izgleda Lojzek naselio blizu mjesta Krapine, u kućici s majušnim dvorištem. Oni koji su ga posjećivali, vidjeli su u dvorištu, na povišenom mjestu, kip dječaćića Glinenka.

Starac nikad nije pričao o njemu. Sneveselio se, stario naočigled. Radio je tek toliko da preživi, uglavnom seoskim derančićima izrađivao glinene ptičice koje su, napunjene vodom, ćurlikale veselo.

Onda, kada bi čuo dječji smijeh i veselo cvrkutanje iz glinenih pištalica, stari bi se lončar sjećao Glinenka, zato što je dao posebni čar njegovu dugogodišnjem radu. Tko zna, možda je Glinenko samo bio znak za onaj život ispunjen marljivošću i svježinom, koji se u starom čovjeku ugasio...

KOŠULJICA S NARODNIM VEZOM

Dok je Rade bio sasvim mali, još je živjela njegova baka, mati njegova oca. Do starosti provela je vijek u jednom od prekrasnih sela Hrvatskog zagorja. Pod starost doselila se za sinom u grad, jer više nije bilo nikoga da održava kućicu i imanje, da radi na zemlji. Zar će njezini sinovi, koji su u gradu završili visoke škole te postali liječnici i inženjeri, zar će oni kositi i žeti? Možda, onako za razonodu, za vrijeme ljetnog odmora. No, to je premalo. Baka je ostavila sve i stanovala kod najstarijeg sina, Radinog oca. Bila je već bolesna.

Rade je volio baku, tim više što je dovela u kuću psića Bjelka. Ona nije mogla bez životinja. Zbog toga je Rade, još kao petogodišnji mališan, volio baku. Kada je baka umrla, nestalo je i Bjelka. Čuli su da se vratio na selo. Sam je »otpješačio« tamo, sam je pronašao svoj bivši dom, i tako je Rade ostao sam.

Nije mu imao tko pričati one lijepe priče o životinjicama: kako jastreb napada piliće, kako mačka Tigrica brani svoje mlade, zatim kako Bjelko lavežem spasava kuću od lopova.

Tek poslije, kada je već pošao u osnovnu školu, Rade se sjećao bakinih priča o proštenjima u selu, o opančaru Ivi, o lončaru Pepeku. Sjećao se kako mu je baka kupovala lijepe licitarske figurice: sat, konjanika na konju, srca s ogleđalcima i još mnogo vedrih, kićenih predmeta.

Tek tada, u nižim razredima osnovne škole, pokazalo se koliko Rade poznaje bakin zavičaj. Kada su učili o Hrvatskom zagorju, Rade je u razredu ispričao toliko lijepih stvari da su ga svi slušali s divljenjem. Učiteljica ga je poticala da kaže sve što je čuo od bake, a on je pričao i pričao. Odnekud mu je sve postalo bistro u sjećanju, a prvi put je sam shvatio s koliko je ljubavi baka govorila o svom zavičaju, koliko je bogatog iskustva bilo u njezinim riječima i, konačno, koliko trpke i smirene žalosti za mladošću, koju je ona tamo provela sretna i vesela, a koja se nikada neće vratiti.

Tog dana, pišući zadaću o Hrvatskom zagorju, popodne, u svojoj sobi. Rade se zamislio i zamislio. Sjetio se jedne zgrade i pomalo se sramio svog tadašnjeg ponašanja. No, bio je mali. Danas bi sasvim drugačije gledao na stvari.

Baka je sa sobom donijela jednu lijepu i ušćuvanu košuljicu s narodnim vezom. Bila je načinjena od lanenog platna a rukave i prednjice na prsima

imala je iskićene narodnim vezom, crvenim i plavim koncem. Veličina bi odgovarala desetogodišnjem dječaku. Igrali su se, i baka je kazala kako je to košulja Radina oca. Ona ju je spremila i sačuvala za unuka, za njega, da, upravo za Radu. Molila je neka je odjene. Rade nije htio.

— Prevelika je — rekao je. — Što će mi!

— Pa tako — rekla je baka — zamisli da je nedjelja, da se slavi u selu. Ti dođi u toj svečanoj košuljici, a ja ću ti prodavati licitarske figurice. Igrat ćemo se dućana.

Rekao je da nije »kumek«. Dobro se sada sjećao kako je vidio suze u bakinim očima. Ona tada nije ništa rekla, samo je presavila košuljicu i brižljivo je opet spremila u ormar.

Tu je košuljicu sada Rade izvadio. Ne samo da mu je upravo pristajala, ne samo da se sam sebi u njoj svidio, već je i mnoge mladiće vidio kako ljeti nose takve košulje s narodnim vezovima; to je bilo u modi.

Odnekud mu je kroz tamu prošlog vremena dopirao blagi bakin glas:

— Odjeni košuljicu, sine, jer tko je nosi, bit će sretan; uvijek i zauvijek sretan.

A košuljica kao da je bila čarobna. Čim se našla na Radi, rekla je: — Poći ćemo na put. Ne volim grad. Bijela sam kao livada puna ivančica, na meni se poput jarkog maka rumeni konac, a plavi vez znak je za skromne različke. Odjenuo si me, i ja ću te učiniti sretnim.

Rade ni sam nije znao kako su se našli van grada, kako su se ukrcali u vlak, kako su zatim našli kola natovarena sijenom, na koja su se popeli. Čitavo vrijeme osjećao je zvuk poznatih pjesama u ušima. Zastali bi na polju ili na livadi, prolunjali kroz hlad šumica. Ležeći na leđima na mirisnoj travi promatrali su nad sobom let oblaka. A ptice su pjevale po lugovima slatko i umiljato. U svakom dvorištu naišli bi na kakvog psića. Jedan ih je dugo pratio cestom. Igrali su se s mačićima. Rade je uživao, držeći u rukama male, žute pačice i piliće. Najeli su se krušaka, verali na sjenike, kupali se u potociću. Kada se košuljica osušila na vrbi, krenuli su dalje i uveče stigli do bakine kuće. Sada je u njoj živjela kći bakine sestre, koja je radila kao učiteljica u selu.

Pred vratima dočekao ih Bjelko, već star. Pa ipak skočio je od veselja kada ih je ugledao i mahao, mahao repom. Prepoznao je Radu, prepoznao košuljicu.

— Kako to da si sam došao? — pitala je Radu rođaka — učiteljica.

— Ne znam — rekao je Rade. Nije joj mogao objasniti da ga je ovamo dovela košuljica, bakina košuljica s narodnim vezom, koju je ona vjerojatno svojim rukama skrojila, sašila i izvezla za svog sina, a poslije je čuvala za unuka, lično za njega, za Radu.

Barbara, učiteljica, koju su svi tamo zvali Barica, bila je pametna i razumjela je o čemu se radi. Pretpostavljala je da će dječaka, kad poodraste, uhvatiti čežnja da bolje upozna bakin i očev zavičaj. Zato je pozvala telefonom Radinog oca i rekla mu da je Rade kod nje u kući. Dapače — rekla je — na njemu je ona lijepa bakina košuljica s vezom, što ju je baka sačuvala.

O košuljici, o njezinoj ulozi i čitavom tom pothvatu ona nije ništa znala. Većerali su žgance s mlijekom.

— Pazi da me ne poprskáš! — molila je košuljica. — Ja sam svečana. Bjelko se .skutrio pored Radinih nogu i nije se od njega micao. Sjeli su podije večere na klupicu u dvorištu.

Došao je čas da Rade zapita košuljicu:

— Lijepo, već je mrak gust, kako ćemo kući?

— Lijepo — također odgovori košuljica — tata dolazi po nas automobilom.

— Otkud znaš?

— Znam.

Točno. Pojavi se otac. I mama je bila s njime.

Pravili su se kao da se ništa neobično nije dogodilo.

Tek mama reče: — Nikada više nemoj otići od kuće a da nam ne kažeš.

A otac doda, uviđajući koliko je zbog prezaposlenosti zanemario i sina i posjete u svoje rodno selo:

— Odsada ćemo svaku nedjelju provoditi u ovom prekrasnom kraju.

— Popravit ćemo kuću, urediti vrt — doda mama.

Rade je blistao od sreće.

A košuljica ga svojim i njegovim vlastitim laktom podbode malo pod rebra, govoreći:

— Vidiš, kako je sve dobro završilo. Dobro je rekla baka da će biti sretan onaj tko me nosi i tko ne zaboravi svoj zavičaj, svoje porijeklo i svoje pretke. Srcu je toplo tek uz vatru domaćeg ognjišta.

To je Rade dobro zapamtio. Okrenuo se na stražnjem sjedištu automobila gledajući dio bijele ceste u tami.

Za njima je trčao Bjelko, lajući u sav glas. Trčao i vratio se.

ŠESTINSKI KIŠOBRAN

Šestine su selo u blizini grada Zagreba, smješteno podno Zagrebačke gore ili Medvednice. Najviši vrh te gore zove se Sljeme, eto, to je valjalo reći zbog onih čitalaca koji ne znaju gdje se nalazi ovo selo, ovaj grad i ova gora.

Nad gorom se jednog ljetnog jutra prolomio neviđeni pljusak. Bio je tako strašan da je za sobom povukao i patke koje su brčkale po potoku i bijelo oprano rublje, što se sušilo na grmlju ili po plotovima. Razbjegle se koke s pilićima, zamukale u stajama krave, zaroktali prašćići, a psi se zavukli u svoje kućice ili pred gospodareva vrata. Jao, kako je padalo! Kao da nikad neće prestati. Sve se živo i pametno sklonilo u kuće pod strehe; samo su stabla kislula, padale jabuke pod mokrim udarcima vjetra i — tok — tok! — udarale po raskvašenom tlu. Kad vam kažem da su pobjegle i patke i guske, koje obožavaju vodu, onda možete zamisliti da je tog pljuska ipak bilo previše.

Svima je smetao, samo ne malom šestinčaninu Iveku. Ivek još nije išao u školu, ali je zato rado išao svakamo kamo nije trebalo. Upravo za proloma oblaka izašao je bos na vrata kuće, pogledao pljusak i — baš mu se učinilo zgodnim da se pod njim prošeće!! Vratio se po tatine gumene crne čizme, uzeo veliki crveni kišobran te — žljap — žljap! — pošao od kuće.

— Vidi ga-ga-ga! — gakale su guske. — Kuda-da-da sada-da ide kada-da-da kiša pada?!

— Da-da, da-da — odgovarale su, čudeći se, guske iz drugog dvorišta.

— Pi-pi-pi-pi — alaj će se smočiti-ti — pijukali su pilići, a koke pitale: — Tko to? Tko to?

— Naš Ivek, vek-vek — lajao je Garo. — Smočiti će se sav, av-av!

Briga Iveka, stišće čvrsto u ruci drvenu dršku crvenog kišobrana i gleda ga nad sobom s onim lijepim obrubom u bojama kao da je sunce, sunce s dugom. Čizme klopoću, potoci klokoću, a Ivek ide i ide da vidi kamo teče ta silna voda. Sve misli u sebi kako negdje daleko mora postojati veliki, veliki mlin, kad je tolika voda tamo navalila.

A ono pada bez prestanka, već voda preplavljuje putiće. Ivek je pao nekoliko puta, zatim se dosjetio jadu. Sjeo je u izvrnuti kišobran kao u barku pa u njemu plovi. Čizme skinuo, nataknuo ih na ruke i njima vesla. Smije se, baš mu je lijepo. Sav je mokar, kiša mu pada u usta, a on zijeva i zubima hvata kapljice.

Kišobran se nekoliko puta pokušavao vratiti u prijašnji položaj, činilo mu se nekako nepristojnim da hoda naopačke, ali Ivek ne da pa ne da, nasjeo svom težinom, kormilari i pjeva. Izgubio je jednu čizmu, izgubio i drugu. Kiša prestala, naglo zasjalo sunce, kao što zna za ljetnih pljuskova. Pojavila se duga.

— Vidi, vidi! — misli Ivek u sebi: — Sunce također ima šestinski kišobran s raznobojnim obrubom. Samo je njegov kišobran veliki, a moj malen.

Bio je to zapravo preveliki kišobran za Iveka. Stalo bi u nj još deset takvih dječaćića. Zbog toga kišobran plovi kao lađica, za njega je Ivek lagan kao perce. Ivek se prihvatio za uzdignutu ručku kao za jarbol te pjeva da se sve ori.

— Ma šta je ono? — čude se ljudi koji su nakon pljuska pootvarali prozore. Već je Ivek doplovio do grada Zagreba. Na prilazu u grad stvar je zapela. Nestalo je vode, nema plovidbe. Okrenuo Ivek kišobran kako treba. Drži ga otvorena da se osuši. Kišobran sav sretan što više nije izvrnut naglavačke, kao kakav šišmiš ili cirkusant na trapezu, brblja i pjevuši za sebe:

Kišan je bio dan.
Radovao se kišobran.

Sad se suši, gradom šeta
I nikome baš ne smeta.

O, dapače, zašto bi smetao? Svi rado vide šestinski crveni kišobran, seljački kišobran s golemom, drvenom drškom. Veselo se on i Ivek guraju među prolaznike.

Umorio se Ivek, sjeo na klupu u parku. Kišobran stavio kraj klupe. Suši se kišobran, suše Ivekova kosa i košuljica. Samo mama kod kuće suze lije, jer je našla čizme nedaleko kuće, a Iveka nema, i kišobrana nema. Zaspao Ivek na klupi kad li ga probudi vjetar.

— Zar nije bilo dosta vjetra?! — ljuti se Ivek, trljajući sneno oči.

— Uh — što ćeš, mali, tu-u-u! — hukao je vjetar.

Dok se Ivek razbudio, vjetar je otkotrljao njegov lijepi kišobran drvo-redom duž parka, pa na ulicu, niz ulicu, bez traga.

— Heej, vrati mi moj kišobran! — vikao je jadni dječak, no vjetar je bio brz, mnogo brži od njegovih bosih nožica, naviklih na travnjake i livade, a sada izloženih tvrdom asfaltu gradskih ulica.

Spuštalo se veče kada je Ivek pokorno prešao preko praga kućnih vrata. Sve je ispričao ocu i majci. Prekoravali su ga. Mati je plakala i krišom ga poljubila, mjereći mu rukom po obrazu da li je nazebao. Otac je ljut. Tri puta je udario dlanom po stolu.

— Nevaljalac! Izgubio je kišobran.

Uzalud je Ivek tumačio roditeljima da je vjetar ukrao kišobran. Oni to nisu razumjeli. Rekli su mu samo da je kišobran uspomena na djeda, da je bio sasvim dobro ušćuvan i da je napravljena velika šteta, koju će on, jasno, platiti.

— Traži kišobran! — rekao je otac mrko.

Te noći Ivek nije mirno spavao. Sanjao je da leti s kišobranom ispod i preko duge. Propadao je s njime kroz oblake i uzdizao se nošen naletima vjetrova. Vikao je: jooj! Uhvatio se rukama za rub kreveta, misleći da drži ručku kišobrana.

Slijedećih dana posvuda uokolo kuće tražio je svoj kišobran. U grad se više nije usudio. Činilo mu se da je grad tako daleko. Penjao se na obronke, gledao u daljine, razgrtao grmlje, no kišobrana nije našao.

Prošlo je mjesec dana od tog događaja. Susjed Francek pričao je uveče Ivekovom tati, da sutra ujutro, dakako rano, kreće u grad. Nosi na prodaju dvije košare jabuka. Već je naručio mali teretni automobil za prijevoz, jer —rekao je: — Prošla su ona vremena kada smo jata purica tjerali do samog »placa« i kada smo s kolima i konjčecima stizali do same katedrale.

Danas je drugačiji promet. Gradska djeca niti ne znaju više kako izgleda konj, jedino ga vide na filmu i na slici.

Ivek je to čuo. Rano u zoru izvukao se iz svog kreveta i, drhteći od svježine jutra, popeo se na šljivu prek kućom susjeda Franceka. Vidi on da stiže teretni automobil. Natovario susjed svoje jabuke, sjeo u kabinu pored vozača. Nije ni primijetio kada je Ivek skočio sa šljive u auto, između one dvije velike pletene košare.

Pravac Zagreb, tržnica!

čim su stigli, skoči Ivek s kola i sakrije se u prvu vežu.

— Ovdje ću te čekati! — čuje on kako vozač govori susjedu Franceku. Dobro da zna! čim pronade svoj kišobran, vratiti će se do auta pa natrag kući. Roditelji se neće ljutiti i sve će mu oprostiti ako se vrati s kišobranom. Nije to kakav bilo kišobran, već š e s t i n s k i i uspomena na djeda!

Traži Ivek, traži. Tržnica se već puni prodavačima i kupcima. Gladan je Ivek, rado bi pojeo perec ili sladoled. Ne može, nema novaca. Traži svoj kišobran.

Bilo je upravo pred podne. Ivek je već šuštao tražeći. Vidio je izdaleka susjeda Franceka kako na klupi tržnice važe i prodaje svoje jabuke. Već je htio da mu se javi i sve prizna, obeshrabren mislju da u tako velikom gradu, kao što je Zagreb, nikada neće pronaći svoj kišobran. Na tržnici je bilo mnogo šarenih, velikih suncobrana. Utješio bi se Ivek da je mogao bar zagristi jednu od Francekovih jabuka, toliko je bio gladan. Ali, ali što to vidi? Na stepenicama koje vode prema gornjem dijelu tržnice, gdje ljudi prodaju cvijeće i košare, ugleda jednu ženu kako drži u ruci njegov kišobran. Ma poznao bi ga on i u mraku!

Vikala je: — Prodajem šestinski kišobran! Za strane turiste! Uspomena iz Zagreba. Nešto posebno. Crveni kišobran, tipičnih šara, nema takvog na cijelom svijetu!

Iznad svoje šiljate dugonose glave s pundžom na zatiljku uzdizala je kišobran kao da skače iz aviona padobranom.

— Uh! — skoči Ivek, zaboravi glad i potrča prema ženi.

Upravo su nailazili neki stranci. Grupa turista.

— Was ist das? — Ein Regenschirm! So bunt! Rot!

•— Was kostet? — pitala je druga njemačka turistkinja.

— Cvancik mark — rekla je žena. Eht — eht šestinski regenširm, ja, ja!

— To je moj kišobran! — skočio je Ivek na ženu tako naglo da joj je uspio istrgnuti kišobran iz ruke. Usput je krajem kišobrana raščupao njezinu pundžu. Žena je vriskala. Stranci se čudili.

— Nećeš ti prodavati stranoima moj kišobran — derao se Ivek i gurao oko sebe sve koji su ga htjeli uhvatiti.

Stranci su pitali što se to događa. Kišobran tako veseli, a ljudi tako svadljivi! Jedan stari umirovljenik, austro-ugarska škola, objasni im na korektnom njemačkom jeziku i doda na tobožnjem hrvatskom da »dečec tak voli taj svoj kišober, da neće da mu ga prodaju«. Takvi smo mi Slaveni. Kad volimo, volimo!

Umiješali se i milicionari koji imaju stanicu u blizini. Pitali su: — Mali krade po »placu«?

— Nije kradljivac nego razbojnik, otimač! — derala se šiljata, lažna vlasnica kišobrana. — Iz ruke mi je oteo moj kišobran! A baš sam imala kupce.

— Otkad se tu na stepenicama smiju prodavati kišobrani? — rekao je milicionar, i imao je pravo.

— Kišobran je moj! Ona ga je uzela! — vikao je mali tako glasno da je čuo i susjed Francek. Vidjevši milicionare uz Iveka ostavio je vagu i jabuke, potrčao prema stepenicama.

— Ivek, Ivek, kaj opet »speljavaš«!!

— Ja nisam uzela kišobran — rekla je žena.

— Onda ga je našla! — derao se Ivek. — Meni ga je vjetar odnio.

— Je, ravno u Zagreb, iz Šestina — cupkala je žena nogom.

— Otkud vam kišobran? Ta vi niste iz Šestina! — oštro je milicionar pogleda u oči.

— Našla sam ga — prizna ona.

— I zaboravili prijaviti nađeno — reče drugi milicionar pa posegne u džep bluze za notesom.

— Znam ja — dopuše uto Francek. — Piše na kišobranu: Martin Skalar, Šestine — jedan, osam,devet, pet, što znači tisuću osamsto devedeset i pete godine, kada ga je napravio đečkov djed a moj prijatelj.

Pogledali su, bila je istina.

Gužva je prestala.

— Pustite babu! — rekao je stari Francek. (No, baš se nije pristojno izrazio, iako su mu namjere bile dobre.) Nije ukrala, već našla, a malom vragu nije trebalo da s kišobranom šeće po vjetru, nego da sjedi doma.

— Cvak! — povuče on Iveka za uho da mu naplati uzrujavanje.

Svi se razišli. I tako je završila priča o šestinskom kišobranu. Sretno, kako vidite. Bio bi tek pravi užitak da ste mogli vidjeti susjeda Franceka i Iveka kako se voze natrag kući u Šestine. Natrpali se svak u jednu košaru na automobilu, rastvorili kišobran i pjevaju u sav glas, baš kao da su u svatovima.

Kad je auto povećao brzinu, eh, skoro im je kišobran opet odletio. Zato su ga obojica još čvršće stisli.

— Cvancik mark, da ne bi! — ljutio se susjed. — Jeftino bi ti prodala uspomena na mog dragog prijatelja, šestinskog kišobranara Martina.

Kišobran je to osjećao pa se napeo, isprasio, tako da su mu nabrekla, čelična rebra.

— U Šestine! U šestine! — vikao je. — Vozite kući, tamo je najljepše.

Ivek se sav sjajio od sreće, upravo kao da je dragi kišobran nad njime važniji od čitavog, beskrajnog nebeskog svoda.

Na kraju je zapjevao:

Neću vjetru da se dam,
ja sam dobri kišobran.

Ivek i Francek nisu ga čuli od vlastite pjesme.

Novinar, koji ih je fotografirao u koloru, objavio je tu sliku u nekoliko novina, pod krupnim naslovom:

— Najljepši je kišobran onaj iz Šestina!

A to je istina!

ZMIJA BRONČANOG RIBARA

Na malom trgu u starom dijelu grada, koji se iz davnina naziva Jezuitski, u gradu koji opet zovu Zagrebom, stoji kip ribara nad kamenim bazenom. Kip je neobično lijep, a izradio ga je iz bronce kipar koji je živio u Zagrebu, Simeon Roksandić. Ribar, u naravnoj svojoj veličini, uzdignut nad kamenom iznad bazena, drži ribarske mreže pod nogama, a snažnim rukama davi golemu zmiju, koja mu se umjesto riba uhvatila u mrežu. Budući da oboje prema zamisli kipara predstavljaju ukras trgu, zmija je načinjena tako da iz njenih usta štrca mlaz vode u bazenčić, ukrašavajući trg svježinom.

Ribar je ustvari brončan, i njegova je zmija načinjena iz bronce. Međutim, u bajci ne mora biti tako. Zamislimo, što se dogodilo jedne večeri u Gornjem gradu, među onim starinskim kućicama, kada je Ribar razgovarao sa svojim prijateljem, dječakom Zvonkom, a dugorepa se zmija jednostavno odšuljala da plaši ljude po onom dijelu grada ...

Zmija nije bila otrovnica. Vjerujemo da bi joj silni mlazevi vode, koji su prostrujali kroz njezina usta, isplahnuli i zadnje ostatke otrova — da ga je bilo. Ali bila je velika i jaka, duga gotovo tri metra, mogla bi pridaviti Bjelka u dvorištu, preplašiti djecu, žene, izazvati paniku.

Bilo je srpanjsko predveče. Čuvar je upravo pustio mlaz vode da teče iz zmijinih usta. U ljetu to uvijek djeluje osvježujuće. Svi parkovi morali bi imati barem po jedan sasvim mali vodoskok. Tada bi bili zadovoljni oni sami, a i posjetioći.

Zvonko je stanovao u prvoj uličici pokraj Jezuitskog trga. Ljeti je najviše volio igrati se s djecom pored bazena. Ali danas su djeca ganjala neku novu mačku po dvorištima, i Zvonko je sam sjedio pored Ribara, oslušujući šum malog vodoskoka iz Zmijinih usta. Skinuo je sandalice te bos gazio po bazenu.

— Ne ulazi u bazen, derište! — vikao je na njegov čuvar Pero.

— Ali ja sakupljam otpatke — javio se mali iza kamene ograde — što i jest i nije bilo istina.

— Ljudi su bezobzirni — ljutio se Pero. — Bacaju u bazen papire i opuške. Predlagao sam da se uvede kazna na licu mjesta, pa ništa. Što sada mogu nego opominjati ih riječima.

— Odrasle opominješ riječima, a na nas djecu juriš prutom — prekori Zvonko čuvara.

— Njih bih ja također rado opalio... ali ne smijem — tužio se čuvar.
— Hvala ti, mali, što mi pomažeš. Ja odoh do Griča da vidim jesu li sve ljuljačke u redu.

— Ja ću još ostati s Ribarom — reče Zvonko. — Mama mi je dozvolila. Ona s prozora kuhinje vidi ovamo.

I tako je Zvonko ostao pored Ribara, sanjareći uz šum vodoskoka kako zajedno s Ribarom plovi morem, kako bacaju mreže i istresaju u barku mnoštvo skliske plave ribe. U daljini se dupini igraju lovice, sunce je već zašlo do čela tamo za udaljenom pučinom. Male ribe odmah bacaju natrag u more, zatim pale svjetiljku na barci i pjevaju lijepe narodne pjesme.

Upravo su se palile svjetiljke. Trg pust. Ni jednog prolaznika. Odjednom se Zvonko trgne. Prestao je šum vodoskoka. Pogleda. Voda je bez mlaza milila niz kamene obrube bazena. Pogleda bolje. Nema zmijske.

— Hej, Ribare! — povikne. — Zmija je pobjegla.

Ribar se trgne iz dubokog razmišljanja. Mora da je i on sanjario o onome što mu je njegov brončani život uskratilo. Ruke je držao podignute, stišćući oko vrata zmijske koje nije bilo.

— Pokazat ću ja njoj — reče Ribar. Ali nije mogao promijeniti položaj. Tada shvati da je zauvijek okovan i da ne može pomoći dječaku. Suze mu potekle oko očiju. Jedan mladić, vodeći na šetnju svoju djevojku, reče:

— Vidi, kako čudan vodoskok. Suze iz ribarovih očiju!

— Zar tu nije bila zmija? — upita djevojka. — Ja se sjećam da sam se još kao mala bojala te zmijske.

Oni odoše dalje, a Zvonko se u sebi ljutio što ta zaljubljena djevojka nije imala pojma o pravom izgledu kipa, iako živi u gradu Zagrebu. Ta u školi je morala čuti ne samo za kip već za ime, za ostala djela kipara!

Bio je sretan što je sam s Ribarom. Nadao se čudu. U džepu svoje košuljice prstima je napipao stručak suhe lavande koju je uzeo mami iz ormara zbog tog što je trava divno mirisala.

On reče Ribaru: — Ja ću te »odčarati«.

Uzme u ruku travu, mahne njome nekoliko puta prema Ribaru govoreći kojekakve smiješne riječi dječjih brojalica od — ententini savarakatini do enci-menci — nakamenci. Još povika: — Prijatelju, kreni! — i Ribar se odista lako odlijepi od podnožja i sasvim gipko s kamene ploče bazena skoči na pločnik.

— Za Zmijom! — poviče i poleti za nekim mokrim tragom. Ali to nije bio trag Zmije nego onaj gumene cijevi kojom čistači polijevaju ulice. Već se Ribar htio zaletjeti da obujmi cijev rukama oko »guše«, kad Zvonko šapne: — Ne sramoti se! Ovo nije Zmija. Mora da je dalje otišla.

Blizu ljekarnice, kod Kamenitih vrata, stajala je skupina žena u kućnim haljinama. Žustro su pričale tako da nisu primijetile Ribara i dječaka kako im se približavaju.

— Kažem vam — vikala je gospa Mica koja radi u mljekamici i uvijek prevari djecu za dinar-dva — kažem vam o-o-ogromna (ona je raširila debele ruke) zmija frktala je na našeg kamenog lava. Ja sam već htjela zvati vatrogasce ili miliciju.

— No, zamislite da su se zgrabili! — dodala druga žena u dugoj kućnoj haljini s bijelom pregačom. Očito se nisu stigle urediti za izlazak na ulicu.

Mi moramo, istini za ljubav, reći da je lav na Kamenitim vratima načinjen od kamena, ali kada se priča pretvorila u bajku, neka tako teče i dalje.

Gospa Mica imala je glavnu riječ:

— Vidjela sam tu zmijurinu kako se obavlja oko stupova i lanca ispod lavljeg postolja.

— I? — tanko vrisnuše žene.

... i... i... onda sam pobjegla od straha pred zmijom, ne bih rado ni za živu glavu ovako nešto opet vidjela.

— Morale bismo pozvati vatrogasce ili miliciju, možda i one iz Zoološkog vrta — govorile su žene.

— Bila mi je ta zmija nekako poznata — reče Micika.

— Poznata? — iznenadiše se njezine sugovornice.

— Jasno, kada je zmija moja, tojest naša, ova s Jezuitskog trga — reče odjednom Ribar, a krug žena se brzo rastvori. Pokaže se niz razrogačenih - očiju, zatim začuje nekoliko vrisaka, i žene pobjegoše svaka u vežu svoje kuće. Odande su iza odškrnutih vrata virile na Ribara i Zvonka.

— Vidi malog coprnjaka — rekla je brijačeva udovica.

Samo debela Micika, mljekarica, nije stigla daleko. »Posjekle su joj se noge«, što narod kaže. Sjela je na onaj čuveni lanac ispod kipa lava i njihala se na njemu kao malo dijete.

— A kuda je zmija otpuzala? — upita Ribar.

— Prema G-G-Griču — mucala je Micika. — Tamo je odjurio i čopor djece ganjajući mačku.

— Na Grič! Krećimo! — zapovijedi Ribar.

On i Zvonko okrenuše se u tom pravcu, a bojažljive gospe zaposjele su prozore ne usuđujući se više ni nosa pomoliti na ulicu. Jedino mljekarica Micika nije imala prozorčića na dućanu, nego je čvrsto zatvorila vrata i od očaja pojela sve kifle i perece koje nije bila prodala.

— Mogu li i ja s vama? — odjednom se začu duboki glas. To se javio lav.

— Opasan si. Ostani radije gdje jesi. Ja ću sam uhvatiti zmiju. Samo da je nađem. A vidiš da i dijete vodim sa sobom.

— Ma nisam opasan — reče lav. — Ljudi su me vanjštinom dobro oblikovali, kao kip, mislim, no moju ratobornu čud nisu mi mogli dati. Nitko to ne zna. Mogu li, dakle, s vama?

— Pođi! — reče kratko Ribar. Ponašao se jako službeno, jer je s pravom smatrao da je odgovoran za svoju zmiju. Kako ga je samo uhvatila na spavanju!

Zvonko uhvati lava za runo i tako pohitaše prema Griču.

Žene koje su to vidjele s prozora krstile su se lijevom i desnom. Konačno se jedna ipak odvaži i pođe u ljekarnicu da telefonom pozove i vatrogasce i miliciju, i upravu Zoološkog vrta, pa i hitnu pomoć, ako bude potrebno.

Neka vatrogasci oslobode Miciku iz njezine radnje, mislila je, jer neće od straha izaći do jutra, a pojede li svo pecivo, pitanje je hoće li moći kroz vrata ili će morati pozvati još nekog majstora. Možda vatrogasci nisu vješti takvim stvarima, mislila je u sebi, sasvim ludo. Došavši u ljekarnicu vidjela je da je otamo nestala mala zmija koja je bila obmotana oko Eskulapova štapa. Ah!

Dakle, i mala je pobjegla. Napetost poprima sve veće razmjere.

— Ja vjerujem da je Zmija na Griču — reče Ribar. — Tamo ima više stabala i žbunja. Mora da se dala u potragu za ptičjim gnijezdima.

— Vidjet ćemo — odgovori Zvonko. Osjećao se vrlo važnim, prvim pomoćnikom Ribara, što je zapravo oduvijek htio biti.

Čim su stigli na Grič, zastali su zapanjeni. Čuo se veseli smijeh: Ugledali su čopor djece (kako se ružno izrazila Micika, jer vuci trče u čoporu). Prestali su ganjati mačku, koja se mimo smjestila na vrtuljak. Na dvije od četiri škriputave ljuljačke posjele su se velika ribareva Zmija i zmijica dide Eskulapa, starog Grka i osnivača medicinskih znanosti. Njihale su se poput bezazlene dječice i pjevale visokim glasom otprilike ovakvu pjesmicu:

Lijepo je ovdje na Griču.
Mjesto za pravu priču.
Vrijeme je da i nama sloboda sine.
Zar da uvijek budemo okamine?
Ništa ne vrijedi
život u mjedi.
Ako smo u stvarnosti zle,
u bajci nismo takve, o ne!

Nina — nana, nina — nanal
Pjevajte, djeco, s nama!

Čak je i kameni lav podjetinjio. Počeo se kao lud spuštati niz tobogan ispod starog kestena. Zaboravio je zašto se pridružio Ribaru i Zvonku. Ribar se također odobrovoljio. Rekao je Zmiji:

— Poći ćeš sa mnom!

— Samo još pet minuta! — molila je Zmija.

Kada ie sat s tornja Markove crkve, koja ima šareni krov kao da su gore umjesto crepova naslagani samo kolačići, odbio punih devet sati, Ribar poviče:

— Devet! Svi u krevet!

Prvo je strugnula mačka, za njom djeca, onda lav s Kamenitih vrata, koji je slutio da mu je mačka nekakva rodbina. Ribar je zmiju obmotao oko tvrdih svojih mišica. Pred Zvonkom je vijugala mala zmija iz ljekarnice. Još je plakala za ljuljačkama, a on ju je tjerao pred sobom grančicom, kao da je purica, a ne opasna zmija.

I onda, kada se sve umirilo, kada je Ribar sa zmijom stao na svoje mjesto iznad bazena na Jezuitskom trgu, kad se mala zmija opet obavila oko Eskulapova štapa u ljekarnici, kada je lav opet mirovao pored Kamenitih vrata, a mačkica i djeca se uvukli u svoje ležaje, u Gornji grad dojurili su vatrogasci. Za njima milicijska patrolna kola, hitna pomoć i upravitelj Zoološkog vrta s dva najjača svoja čuvara. Susreli su samo čuvara Peru koji se vraćao iz donjeg grada, kuda je »skočio« na dva deci. On nije imao pojma ni o čemu.

Jedino je iz mljekarnice zaurlala Micika i nikako se nije dala van dok nije ugledala vatrogasce i miliciju. Nije htjela priznati da je podigla lažnu uzbunu, što je bila istina, jer ona nije podigla telefonsku slušalicu.

Zvonko se pri pomisli na nju i čitavu tu zbrku blago osmjevivao u snu, jer je znao da su san i maštanje u bajkama jedno, a stvarnost drugo.

Međutim, silno se začudio kada je sutradan ujutro našao mljekarnicu zatvorenu. »Zbog bolesti« — pisalo je na prilijepljenoj ceduljici. Zvonko se nasmijao i potrčao do Ribara. »Da ti nešto kažem«, taknuo ga je po ramenu. Ali ribar je bio hladan i krut. Ukočeno je gledao pred sebe, daveći zmiju objema rukama. Vratne žile mu nabrekle. I mišice na rukama.

Zvonko pokunjeno ode u grad po kruh i mlijeko, razmišljajući o vremenu bajke i o vremenu zbilje, koje je on, kako je mislio, uspio malo pomiješati, kao vodu sa slatkim sokom maline.

— Dong — odbio je sat negdje iza njegovih leđa. On požuri s mrežicom u ruci da ga mama ne čeka predugo. A bio je silno gladan nakon sinoćnje pustolovine.

SESTRE ČIPKARICE

Iako je čipka bila poznata još u davna vremena, ta spominju je još u starom Egiptu, ipak je njeno zlatno doba bilo u razdoblju od 15—17. stoljeća. Pravu svoju vrijednost izgubila je čipka otkad se proizvodi strojevima.

Eh, u ona vremena, kada su marljive čipkarice rukom izrađivale skupocjene čipke, služeći se batićima, iglom ili kačkalicama ...

Eh, tada, recimo, u onom davnom i nama nepoznatom sedamnaestom vijeku, živjele su i kod nas dvije sestre čipkarice...

Bile su poznate po tome što su izrađivale najsitnije i najbogatije uzorke u čipki. A čipke tada nisu nosile sirote djevojke koje su ih izrađivale, već su bogate plemkinje njima ukrašavale svoje ovratnike, rukave i kapice.

Jadranka i Dubravka živjele su negdje blizu Dubrovnika. Otkad im je nestao otac, pomorac, brinule su se za svoju staru majku, vodile kuću, okapale vrtić i često gledale u zapjenjene valove mora koji su im oteli oca. Da razvesele majku, počele su izrađivati čipkaste ukrase. Čak su za mukotrpnih bdijenja izradile i čitav stolnjak od čipke. Starica mu se odista razveselila. Nijedna među seoskim djevojkama — a bile su mnoge lijepe i stasite, kakve i jesu djevojke iz tih krajeva — nijedna nije imala takvih čipkastih uresa niti na prazničnoj odjeći. Samo Jadranka i Dubravka nosile su bijele nizove čipki oko vrata i na rubovima svojih maramica.

Tada su mnogi ljudi putovali svijetom, što iz znatiželje, a više trgujući. Naročito preko Dubrovnika vodili su mnogi putovi, jer je to bio grad nezavisan, slobodan i razvijen u svakom pogledu.

Bilo je u njemu mnogo putnika sa svih strana svijeta. Među onima koji su se zadržali u gradu Dubrovniku našla se neka ohola i bogata plemkinja Ondina. Rodom iz Italije, ona je već tamo upoznala ljepotu i vrijednost čipaka. A kada je jednom vidjela dvije sestre s prekrasnim ovratnicima od čipaka, pozvala ih je k sebi na razgovor i nagovorila da za nju izrade nekoliko takvih predmeta.

Djevojke su bile sretne što će moći zaraditi novaca za održavanje svoje kućice, što će moći kupiti majci tkaninu za novu haljinu i tako je razveseliti.

Radile su i danju i noću, noću uz svjetlost svijeće. Dok su druge kućice tonule u mrak, prozori na njihovoj kući sjali su kao svjetionici u noći. Posao se sve više razgranao.

Prvo su radile za plemkinju Ondinu, a zatim i za ostale dubrovačke gospođe. Po završenom poslu, brižno smotane čipke nosile su u grad. Veselo su se zatim vraćale kući s punim rukama potrebnih stvari i darova.

Odjednom se lijepa ali ohola Ondina predomislila. Nije htjela da djevojke rade i za druge. Smislila je da ih zatvori u svoju kuću, kako bi radile samo za nju, ni za koga više. Prvo im je rekla da ih ne pušta dok ne dovrše stolnjak i dva široka ovratnika. Zatim su morale iz tankog bijelog konca izraditi čitavu haljinu za opaku ljepoticu Ondinu. Pokušavale su da je uvjere kako im je mati kod kuće ostala nezbrinuta, govornile su da tako i tako neće raditi ni za koga drugoga nego samo za nju, no Ondina im nije vjerovala. Držala ih je čvrsto pod ključem, a susjedima, koji su ponekad čuli zapo- maganje i plač djevojaka, svaki put bi rekla drugu laž, toliko je bila okrutna i lukava.

Jednog dana starica mati došla je tražiti svoje kćeri. Ona je znala da su Dubravka i Jadranka spominjale plemenitu gospođu Ondinu. Pitala je za svoju djecu, molila, preklinjala — sve uzalud.

— Otkud bi bile kod mene? — čudila se himbena Ondina. — Vjerojatno su se nekud odskitale.

— Odskitale? — čudila se starica. — Moje kćeri? Nadaleko nije bilo čednijih i marljivijih djevojaka. Zar bi one ostavile staricu majku? Ne, njima se dogodilo veliko zlo, mislila je u sebi. Hodala je, tražila, tužila. Ništa nije mogla dokazati, nikakvu pravdu istjerati protiv gospode.

Vratila se starica u trošnu kućicu kraj mora, na brigu tuđim ljudima, a žalost joj je izjedala srce. Ondina, plemkinja, pokazala joj je, doduše, svu kuću, svoj raskošni dvor. U njemu nije bilo Jadranke i Dubravke. Međutim, mati je vidjela na odjeći Ondine i u njezinoj kući niz novih predmeta koje su njezine kćeri izradile: sve same prekrasne, sitne čipke, bogate uzorcima.

Odlučila je zato starica da sve ispriča ljudima u selu. Složili se ljudi, žene, momci i djevojke i krenuli do Ondine. Prvo su molili, a onda prijetili.

Preplašila se zla plemkinja. Odlučila je da djevojke rastavi, da ih jednu po jednu lakše sakrije. Jadranku je dala odvesti u kamenu kuću na Gružu, a Dubravku još dalje u neko mjesto koje se zvalo Lepoglava, a danas je poznato po izradi čipaka, jer je, kažu, Dubravka tamo boravila. Naučila je žene i djevojke da izrađuju skupocjene čipke, kao što ih je i sama radila.

Prolazile su godine. Ondina još uvijek nije bila sita čipaka. Neke je nosila, a neke prodavala gospodi, slala ih i preko mora u daleke krajeve. Obogatila se trudom svojim zarobljenica. Nikada se nije moglo dokazati njezino zlodjelo. Uzalud su joj i na kuću navaljivali. Njezina kuća, njezin tvrdi raskošni dvor, bio je prazan. U njemu doista nije bilo djevojaka.

Umrkla je njihova ojađena, ostarjela majka. Ostarjela je i poružnjela također ohola Ondina. Ali zloba je u njoj ostala i neka čudna strast da danima i noćima uživa u ljepoti čipaka koje su djevojke izradile.

Gledala ih je pod svjetlom sunca, pa onda noću za mjesecine. Uživala bi kada bi ih u mrkim noćima bez mjeseca premetala kroz ruke. Sijale su čipke kao da liju srebro, svjetlucale se poput proljetnog cvata.

U skrovištu na Gružu, za čudo ni malo ne stareći, živjela je Jadranka, a u dalekoj Lepoglavi, gdje su zime bile oštrije, Dubravka, također još mlada.

Godine su i nju mimoilazile. Lice joj je bilo lijepo ali blijedo. Mučio je kašalj, jer nije bila navikla na onu oštru klimu.

Gledala je Jadranka more kroz rešetke svog prozora. Prema pjenu valova, koju je često promatrala, izmišljala je ukrase i unosila ih u svoje čipke, a Dubravka pak, za dugih, snježnih zima, kakve nikad prije nije upoznala u svom Dubrovniku, divila se šarama koje mraz stvara zimi na prozorima. Oblike ledenih kristalića i smrznutih zvjezdica unosila je u svoj rad.

Obje sestre, u samoći, tješeći se radom, razvile su svoje umijeće do savršenstva. Ni na jednom dvoru od petnaestog stoljeća na ovamo, nitko nije imao tako lijepih uzoraka kao što su one radile.

Jednog dana više nitko nije po njih dolazio. Gospodarica je болоvala, neki sluge poumirali. Djevojke su živjele na milosti onih kojima su bile povjerene na čuvanje. Pod prijetnjama ljudi su se bojali odati tajnu, ali onog trenutka kada su bili sigurni da nema okrutne Ondine, otvorili su vrata, pali pred noge djevojkama i, ljubeći ih u zlatne ruke, molili ih za oprostaj.

One više nisu bile nalik živim bićima. Bile su, začudo, još uvijek lijepe i mlade, iako je prošlo dvadesetak i više godina otkako su živjele u zatočeništvu, svaka na svojoj strani. Put im je izbljedila, lice postalo prozirno, a prsti vitki, dugi, spretni — kao u mramoru isklesani.

Obje su nestale. Kao da su pošle jedna k drugoj lebdećim koracima. Nestale su pružajući pred sobom svoje prozirne ruke, i same tanke, krhke i nadnaravno lijepe poput čipki koje su izrađivale.

Ljudi su još dugo pričali o dvjema sestrama čipkaricama. U tami svojih ormara neke žene čuvale su uspomenu na njih — porube, ovratnike i druge predmete od čipke. Za zlu Ondinu nikada se nije čulo. Iza nje nije ostalo nikakvo djelo, nikakva vrijedna uspomena, samo zao glas i prokletstvo.

A kada bi netko, tko je bio dobar poznavalac i poštovalac čipkarstva, slučajno sjedio na obali promatrajući valove kako pršte pjenom, vidio bi u čudesnoj igri pjene i kapljica uzorak čipaka djevojke Jadranke. Još dugo, dugo pričalo se o sestrama čipkaricama, sve do dana današnjeg.

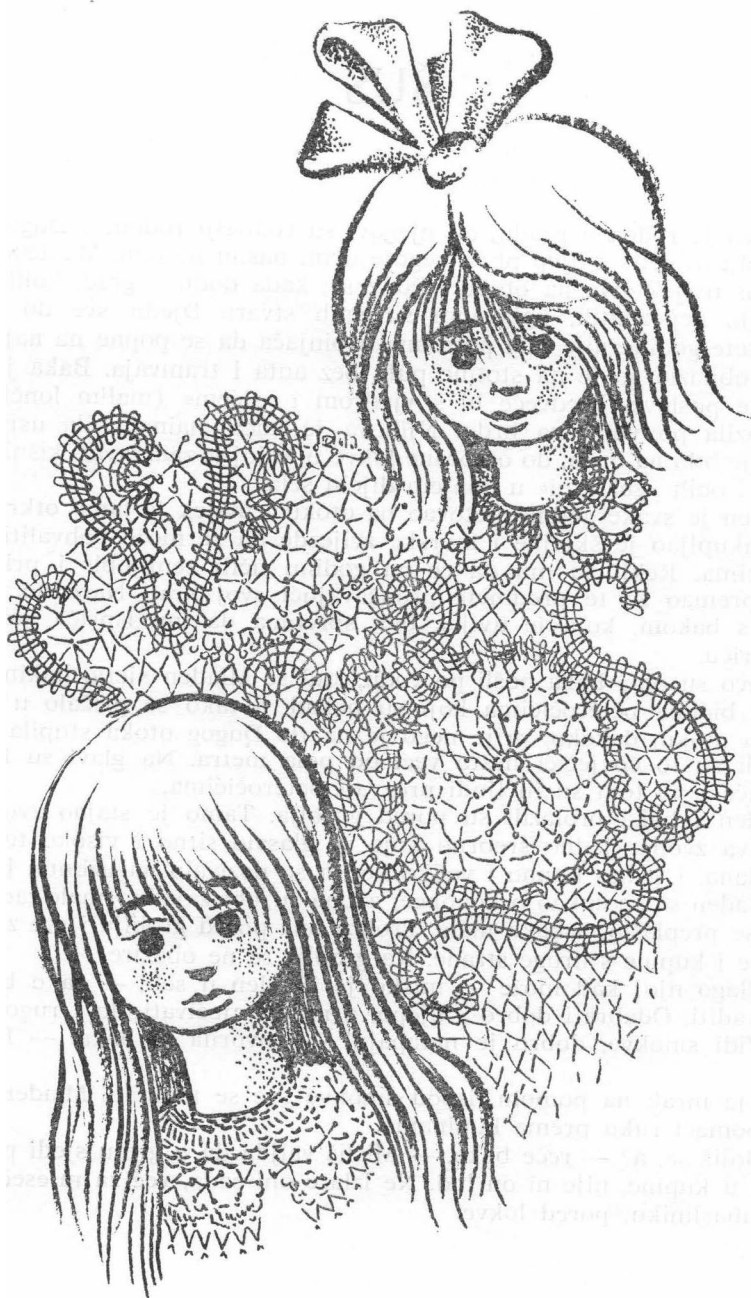
U Lepoglavi pak i oko nje, za zimskih večeri, iza mrazom prošaranih stakala, sjedili bi ukućani i spominjali dobru Dubravku. Kao da su njezini prsti iz finog bijelog konca izradili onu gustu mrežu ukrasa na sleđenim prozorima, tako im se činilo; onda bi dugo i s poštivanjem govorili o Dubravki.

Nitko ne zna kamo su setre nestale. U Dubrovniku je zamrla proizvodnja čipaka, nije se znalo zašto. Možda su se obje sestre našle i ostale sakrivene živjeti negdje blizu Lepoglave, gdje su i danas žene vješte čipkarstvu.

Neki su tvrdili da su prešle na otok Pag, jer on je također poznat po čipkaricama. Drugi su s pravom govorili da se ništa ne može znati pouzdano.

Postoje starinske čipke, predivne i dobro sačuvane. Gledaju ih posjetici u Etnografskom muzeju i dive im se. To je zaista rad u koji onaj tko ga vrši unosi svu ljepotu svoje čiste duše. A da li je koji od tih sačuvanih uzoraka bio izrađen rukama sestara čipkarica Jadranke i Dubravke, ne može se znati. Čovjek odlazi, a djelo traje. Ono na neki način govori o

njegovu postojanju. Ako je priča sasvim nalik na bajku, također je lijepa. To ljepša, što je djelo bilo vrednije. A ima li ljepše, nježnije, prozračnije, skupocjenije stvari, izradene iz bijele niti, nego što su čipke nastale u našem narodu?

ŠUS

Mladen je rođen u gradu, ali njegovi su roditelji rodom s Dugog otoka koji dugoljast, velik i lijep pliva negdje ovim našim morem. Mladenovi djed i baka još uvijek žive na otoku i čude se, kada dođu u grad, koliko tamo ima novih, nepoznatih, uglavnom suvišnih stvari. Djedu sve do njegove sedamdesete godine nije bila potrebna uspinjača da se popne na najviši vrh otoka, a obilazio ga je na stotine puta bez auta i tramvaja. Baka je radila sve kućne poslove. Predveče bi s vjedrom i »sićem« (malim lončićem) u ruci polazila po vodu na brdo. Njihova je kuća, naime, bila usred sela. Bliže im je bilo na brdo, do opločane lokve u kojoj se zadržavala kišnica, nego do mora i onih »guštarni« u donjem dijelu sela.

Mladen je svake godine ljetovao na otoku i uvijek je tamo otkrio nešto lijepo. Sakupljao je školjke i morske zvijezde da se može pohvaliti svojim petoškolcima. Rekli su mu da će na godinu učiti zemljopis i prirodopis. On se spremao za te predmete proučavajući svoj kraj. Naročito je volio govoriti s bakom, koja je uvijek bila spremna da mu ispriča kakvu starinsku priču.

Upravo su on i baka pošli po vodu. kad se Mladen sjetio bakinih priča o malim bićima peteročićima koji su nekad, a tako se pričalo u narodu, živjeli na otoku, dakako, prije nego je na tlo Dugog otoka stupila ljudska noga. Bili su to čovječiji nešto veći od pola metra. Na glavi su imali po pet rošćića i po tom su ih ljudi prozvali peteročićima.

Mladen i baka prolazili su pored groblja. Tamo je stajao zvonik a u njemu dva zvona: jedno srebrno koje se glasalo sitno i visoko te zvonilo svakog dana, i jedno tamno i veliko kojim se pozivalo na uzburku bilo koje vrste. Mladen se spotakao o konopce; zvona su, oba zajedno, malo zaciliknula. Mladen se preplašio, a baka ništa. Prolazi ona pored groblja i sve zagledava u smokve i kupine s druge strane. Na groblje se ne obazire.

— Blago njoj kad može — mislio je Mladen u sebi — tako bi uvijek trebalo raditi. Odabrali dobro i lijepo, a ne primjećivati zlo i rugobu.

— Vidi smokve, dobro je natapaju! — govorila je baka. — De, uzmi kupina!

Bio je mrak na pomolu, ispod smokve sve se tamnilo. Mladen se nije usudio pomaći ruku prema kupinama.

— Bojiš se, a? — reče baka. — Misliš valjda da u grmu sjedi peteročić. Neće on u kupine, nije ni on lud. Ne izlaze oni sada, već za mjesečine, i to gore, u masliniku, pored lokve.

Došli su do maslinika. Lokva s kišnicom nalazila se upravo na početku maslinika. Privezani za stabla čekali su magarci. Tek poneki bi otegnuto zanjakao. Baka se zapričala sa ženama, a Mladen je konačno savladao strah i pošao kroz maslinik. Prošle zime bilo je i snijega. Puhala je velika bura, potrgala mnoge grane maslina. One su pucketale pod nogama, a na nekim mjestima dječak je upravo morao zaobilaziti presječena stabla. S desne strane maslinika ugledao je u crvenoj zemlji i kamenu izdubene rupe, tolike da bi se dijete u njih uvuklo. Gledao ih je prvo izdaleka pa onda izbliza. Bojao se da će svakog časa iz njih iskočiti neko čudo, neka zvijer, neko čudovište iz bajke, neki ogromni kukac ili riba koja hoda. Toliko mu se mašta razigrala. Zatim je skupio svu hrabrost i zavirio u neke od desetak rupa u zemlji. Kao da je u kamenitom tlu iskopana mala izba i učvršćena kamenom. U njoj bi dijete moglo sjediti ili patuljak stanovati.

— Što je ono tamo? — pitao je baku, a ona mu je odgovorila kako se u narodu priča da su to kuće peteročića.

— Ljudi tako kažu, ja ne znam — rekla je baka. — Danas ih nitko više ne viđa. Ta je bajka nastala tko zna zašto i tko zna kada. Ljudi su je izmislili da skrate sebi vrijeme i razbiju dosadu svakidašnjeg života. Tko zna, možda su nekad djeca bila još zločestija pa su ih zvali peteročićima — vragoljasto se nasmije baka. — Ni ti nisi ništa bolji nego što je bio mali šuš, peteročić s ovoga otoka.

— šuš? — upitao je Mladen.

— šuš, da, tako se zvao jedan od njih — reče baka — a priča se da je bio najmanji i najvragoljastiji. Noću su šuljao selom i rasplitao djevoj-kama kosu, mrsio prediva, odvezivao barke, stoku i pravio bezbroj vrago-lija, Ljudi su uvijek rekli: — Kriv je šuš! — Nisu mislili kako su upravo oni vjerojatno slabo ili nikako privezali barku, kako su mačke prolile mli-jeko, vjetar raznio rublje s ograde. Za sve je odvajkada bio kriv šuš, on koji je vječno šuškao po selima, a danju se skrivao gore u masliniku, u svojoj rupi, koja je negdje imala drugi tajni izlaz. Možda je taj otvor vodio do mora ili do srca zemlje, ljudi ne znaju. Bojali su se poviriti onamo, a možda nisu ni htjeli da se šuš ne prepadne i ne pobjegne. Jer tko bi onda bio kriv za sve pokvareno i probušeno, za sve zapetljano?

Mladen upita baku:

— A jesi li ti vidjela kojeg od peteročića?

— Čini mi se, kad sam pošla u školu, da sam jednom vidjela samoga šuša. Nikad ne znam da li je to bio privid. Neću ni da mislim o tome. Izgubila mi se koza gore u masliniku. Dok sam je našla i povela, već se bila spustila noć. Mjesec je upravo zasjao, kao ovaj sad. Grane su šuštale pod vjetrom, kad sam ugledala šuša kako trčkara za mnom.

— A kako ste znali koji je šuš?

— Znali smo po jednom odbitom roščiću. On se svuda šuljao. Jednom je nastradao kad se smucao po mlinu starog Iva. Ive ga je udario vratima i odbio mu jedan rog. Svi su dolazili gledati rog. Stari gi je objesio na vrata. No, jedne noći roščić je nestao... Vjerojatno ga je šuš odnio, iako sebi nije mogao pomoći; slomljeni roščić nije mu mogao prirasti.

Svi su peteročići bili zarasli u dugu bujnu kosu, pa su im rogate glave izgledale velike. Samo su lica imali prijatna i uvijek nasmijana, kao da su

samo dobro vidjeli no ovom svijetu gdje su živjeli. Guste obrve spajale im se usred čela, pa ipak nisu izgledali ljuti. Imali su male ruke i sitne nožice, ali kosmate. Bili su brzi, žilavi, gipki. Bili su razumni. Opasivali su se kožom ubijene divljači, a u lovu su se služili nekom vrstom luka i strijele te nekom vrstom pračke u koju bi stavili kamen.

Zato i danas, kad koje dijete nabije padom rog na čelu, ljudi govore: — Vidi peteročića ili: udario ga peteročić.

U stara doba žene su čak zvale peteročiće da dođu k bolesniku, mahale su kakvom suhom grančicom i običavale moliti: — šuš, šuš, šuš, došuljaj se sa svojom braćom peteročićima! Prenesite poruku vili Milovići. Neka donese vode s izvora čudotvornog i ozdravi bolesnika.

Ali bi babe u selu znale i psovati šuša: — šuš — gladuš — šuš — trkuš. Noge polomio, svugdje si bio, štetu pravio. Iš, iš, i da se ne vratiš!

Mladen se ogledavao za maslinikom. Svako stablo bilo je drugog oblika. Kažu da je sam maslinik star preko tisuću godina. Siva, visoka, vitka stabla zarila su svoje kvrgavo korijenje u zemlju kao da su srasla s njome. Listići su srebrno odsijevali na mjesecini. Kora stabla, obrasla sivo-zelenim lišajem, odražavala se tako da je čitav prostor odsijevao nekim fosfornim sjajem koji nije imao vidljivog izvora. Raspukle kore drhtale su stravično. Da je sad ispod njih bilo izašlo kakvo čudovište, za koje je Mladen čuo u bajkama, on se ne bi začudio.

Mladen je volio učiti povijest i veselio se kako će u školi saznati nešto više o tome kako su Slaveni prodirali u plemenima prema jugu, kako su se Hrvati naselili ovdje na moru, a otočani doplovili do otoka i ostali na njima.

Promatrao je maslinik. Bio je čudesno stravičan i čudesno lijep. To ga nitko neće moći naučiti: TO da sam gleda i vidi ljepotu. Teško da bi mu ijedna s mukom pronađena knjiga mogla dočarati ugodaj u prastarom masliniku, u ljetno veće, kada se mjesečina razlijeva po hrapavoj kori isprepletenih stabala, a iza svakog grma čini se da viri mali lopov šuš, spreman da sve dirne i sve takne, da svakog nasamari.

Masline se raspoznaju koliko su stare po broju izdanaka, izraslih i isprepletenih iz zemlje. Neki djeluju upravo tako kao da su se zagrlile: — Ne daj me, seko, zube bure!

— Ukopaj se do koljena i odupiri se!

Tako su možda i šaptale jedna drugoj u drveno, gluho uho, dok su bure harale vrhom brda, dok su njihove grane pucale i s jaukom padale na suhu zemlju.

Baka je još mnogo pričala o šušu i ostalim patuljčićima, a onda je, kad su došli kući i legli u krevet, pokrila Mladena bijelim bjelcatim pokrivačem i ugasila svjetlo govoreći:

— Spavaj, šušalo. Nisi drugo nego mali šuš. Tvoj je nos u svakoj rupi. Pretražuješ i zavirivaš posvuda kao mrav. Spavaj, ne šušaj.

Baka je zaspala. Svi su zaspali, čulo se djedovo hrkanje. Poneko magare revalo je poput pokvarene crpke. Kroz otvoren prozor šušalo lišće. Vjetrić je u valovima nalijetao u sobu. Mora da je Mladen već dobro sanjao kad

inu se moglo pričiniti da kroz prozor nešto ulazi. Skotrljalo se neko klupko, uspelo se kraj kreveta i škakljalo ga po nozi suhim čičkom: — šuš — šuš — šuš.

— šuš! — reče Mladen.

— Ne zovi me imenom, onda moram bježati. Da, ja sam! A kako si me prepoznao?

— Po odbitom roščiću.

— Vidiš, kakvi su — reče šuš — odbili mi roščić, a ja ni kriv ni dužan. Samo se volim šaliti, jer onda cure vrište, a djeca bježe tako da se sve petama udaraju u tur. Konačno, ne boje se oni mene, već mraka, bolje reći svog straha u sebi.

— Sviđaš mi se — reče Mladen. — Ja te se ne bojim.

— Donijet ću ti smokava za te riječi — sramežljivo uzvрати šuš. — To mi još nitko nije rekao. Svi viču: bježi od šuša, a ti se ne bojiš. Donijet ću ti smokava i to od babe Ane. Nema dugo bacala je za mnom stari lonac i dršku metle. Sad ću joj se osvetiti.

Njegove se oči zakrijese u mraku, a niz bijelih zuba bljesne.

— Otkad si na otoku? — upita ga dječak.

— Ne znam otkad sam, tome je davno. Bio sam ovdje prije svih ostalih. Mnogi su od nas peteročića izumrli, ostalo nas je još desetak.

— Čini mi se da si tako mlad!

— Mi ne znamo što je starost! Sve što je lijepo, dugo traje. Ja sam lijep, zar ne? Rekao si. Kako ti je ime, nisam te ni pitao.

— Ja sam Mladen.

— Ti nisi ovdašnji. Gdje živiš? Na kojem otoku?

— Ne živim na otoku. Živim u gradu i idem u školu.

— Što je to grad? što je to škola? — zanimao se šuš.

Mladen mu sve objasni kolikogod je bolje mogao, šuš ga sasluša. Na kraju šapne: — Ne bih mogao živjeti u gradu. Nije to za mene. Ni u školu ne bih mogao ići.

— Zašto ne? U školi je lijepo. Učio bi, recimo, povijest i možda bi saznao kakve su se sve bitke odigravale u davna vremena.

— Kao da ja to ne znam! — reče šuš jednostavno. — Sad ću ti pričati o jednoj bitki.

— U davna vremena, pred tisuću, možda i više od tisuću godina, kad su ljudi počeli naseljavati obalu i ove otoke, mi smo peteročići pomagali onima za koje smo smatrali da su bolji, radiniji i pošteniji. Mi smo sve znali i vidjeli: tko bolje radi, tko pjeva ljepše pjesme, tko živi mirno i umjerenost, a tko zlo i nasilno. Pomagali smo dobrima, a smetali zlima.

Dobrima smo čuvali plodove i stada, a zlima namicala trnje i kamenje. Jednom tako našli smo na obali ranjenog kneza. Neprijatelji su ga napali iz zasjede, vjerojatno izdajom. Ostao je bez svojih ljudi. Ležali su svi u uvali kraj mora, što mrtvi, što ranjeni, a knez se uspeo do brda i sakrio pored naših kuća. Bio je onesviješten. Tekla mu je krv iz živih rana. Oprali smo mu rane, zatvorili ljekovitim lišćem i travama. Poznavali smo tog junaka. Blizu obale nastanio se sa svojim plemenom. Počeli su živjeti u miru, obrađivati zemlju. Nova plemena nadolazila su s druge obale i, kako nisu znala kuda bi dalje, otpočinjala bi bitku da osvoje već osvojeno. Knez i njegovi

ljudi povukli su se na otok. Tako su živjeli s nama a da za nas još nisu ni znali. Na drvenoj splavi veslali bi često na obalu, nastojeći da sa susjednim plemenima žive u miru. Počeli su izgrađivati barke i brodove. Bili su marljivi i vrlo vješti. Knez se zvao Dobromir. Nije mu bilo ravna junaka. Ne bio ja šuš — nasmije se on — ovu sam bitku za njih dobio. Čuj kako: Kneza smo sakrili, i iste večeri pozvao sam peteročiće da saberu po selu sve što je preostalo od pića. Neprijatelji — napadači sa susjedne obale, već su i sami gotovo sve preoteli i ispili. Pekli su janjad, slavili pobjedu. Kad su pozaspali, mi smo ih, onako pijane svezali, dovukli na brod i odveslali natrag do obale. Tamo smo poskakali u more i vratili se na otok. Bilo je smijeha i sramote. Prijateljska plemena uputila se u pomoć Dobromiru. On se jedva oporavljao. Ne bio ja šuš — nastavi mali — jednoj sam pastirci, najljepšoj na otoku, zaveo dvije koze do naših rupa. Doveo sam ih tako da je ljepotica, tražeći svoje kozice, naišla na Dobromira. Vratila se po njega s braćom i momcima. Klicali su od veselja što im je knez spašen. Djevojka, a zvala se Danica, zagledala se u kneza. Bđjela je nad njime sve dok nije prizdravio. Poslije su živjeli zajedno i još se dugo pričalo o hrabrom junaku Dobromiru i lijepoj kneginji — pastirci koja ga je spasila od rana. Nitko nije znao da sam to zapravo uradio ja sa svojim peteročićima. Znaš, mi i ne očekujemo zahvalnost od ljudi — završi on priču. — Mi samo pomažemo.

— Mora da je bilo i lijepo i čudno u ta davna vremena — reče Mladen.

— Bilo je ljepše nego danas — odgovori šuš. — Danas svaki šmrkavac s baterijom u ruci želi tražiti šuša. Samo, ne mogu me uloviti — namigne on veselo. — A sad spavaj, ljudi moraju noću spavati.

— Ne idi, tako mi se sviđaš — reče Mladen.

— Idem dok je još vrijeme. Donijet ću ti obećane smokve.

— Vрати se! — molio je Mladen.

šuš je zaskakutao, zamahao ručicama, na kudravoj glavi zasvijetlili mu se rošćići. Nestao je kroz prozor kao vjetar.

* * *

— Smokve! — reče Mladen budeći se. Na ormariću kraj kreveta stajale su tri svježe smokve.

— šuš! šuš! — povikao je dječak.

— Što je šuškalo? Zar si poludio? Ili si šuša sanjao? — začudila se baka.

— Otkud ove smokve? — pitao je Mladen.

— Donijela ti baba Ana. Kaže da dođeš do nje, ima mladih mačića.

— Baba Ana — razočarano šapne Mladen. Sanjao je. Sve je to samo sanjao. Svejedno, nije važno, bio je to lijep san.

— šuš — znao bi on ponekad reći liježući. — Dođi, šuš, i pričaj mi kao onda!

U dječakovoj mašti živjela je priča o malom peteročiću šušu, i on bi joj uvijek iznova dodavao nove dogodovštine. Zašto da se zaboravi nešto što je bilo tako neobično i lijepo, kao ovaj mali vragoljan koji je bio poznavalac prošlih dana i zamišljeni trajni svjedok nečeg neobičnog, dragog i tajnovitog u njedrima prirode?

OPANCI-RASTANCI

Bili tako jednom jedni opanci. A bili su iz šestina, iz najdražeg sela na svijetu, koje počiva na obroncima gore Medvednice, a poznato je po prekrasnoj nošnji i po licitarima. Dakako, k takvoj nošnji pripada i par šestinskih opanaka. Kroz njih su prepleteni plavi i crveni remenčići, na vrhu im se drma kožnata resa. Tko ih ugleda, odmah pomisli da su veseli.

Ovi opančići, o kojima sada pričamo, bili su vrlo nestašni i znatiželjni. Prave skitnice. Ni na jednom mjestu nisu se mogli skrasiti, zato su i dobili ime opanci-rastanci.

Izradio ih djed Imbra za svoju unuku Baricu. A Barica više hodala bosa nego obučena, jer joj se mililo gaziti po rosnoj travi, kroz potocić, preko mekanih stazica. Jednog dana bilo proštenje i mama kaže: »Obuci, Barice, opanke!« A opanci premaleni. Uzalud su čekali i čekali, sada više nisu mogli koristiti svojoj djevojčici. Jamačno zbog tog razljutili se opanci, mahnuli resicama na pozdrav i otišli u svijet. Putem ih je napao susjedov gusan, pošto su na vrhu bili crveni. I kokice su htjele ključati resicu na njihovu vrhu; puran se čak iz dvorišta zaletio stazom za njima. Ali opanci su rekli:

— Mi se zovemo opanci-rastanci. Putujemo i ne zastajemo. Odmah dalje krećemo. Tako dugo bili smo zatvoreni na dnu ormara. Sada smo slobodni. Idemo kamo nas volja. Opanci smo, ne smeta nam trn ni blato. Želimo vidjeti svijeta.

Jedno malo licitarsko srce zaplakalo za njima, no oni ga nisu htjeli povesti.

— Mi skaćemo. Ispalo bi nam. Izgubili bismo te — rekli su i otišli.

Obišli su čitavo selo. Svima se pokazali. Jednog je mačka odnijela na krov, a drugog je pas Cvilek uhvatio u gubicu. Na kraju sve se dobro svršilo, samo je stari crveni kišobran, okačen ispod neke strehe, opominjao:

— Ne idite predaleko! Neće vas nitko moći popraviti. Jer vi ste opanci iz šestina.

No, opanci su bili mladi i željni putovanja. Kada ih već nije Barica ponijela, željeli su da sami upoznaju svijet; zato nigdje nisu dugo ostajali već su govorili:

— Mi smo opanci-rastanci. Kako ste? Dobro, koliko vidimo. Idemo dalje. Zdravo — i odmah: zbogom.

Bilo je proljeće. Ispočetka lijepo vrijeme, a kasnije udarile kiše. Smočili se opanci, sanjkajući se s brežuljka. Zablatili se do grla i jedva doklimali do rijeke Sutle.

— Mi smo opancići-čamčići — rekli su i spustili se u vodu, pa plovili niz vodu.

— Čudno! ... otkud čamčići — rekla je Sutla i podigla mokru glavu da vidi što je u čamčićima.

— Prazno! — ustanovila je. — Kakvi su to prazni čamci? Dođite, djeco, i provozajte se!

»Djeco«, nije značilo ljudska djeco, već je Sutla općenito zvala mladunčad na igru. Tako su u jednom opanku plovile dvije male žabe, a u drugom jedna sasvim mala bjelouška. Poslije su došli drugi gosti, ptice i vilini konjici.

— Ne zvali se mi rastanci — rekli su opancići — nama je dosta ovog puta. Krećemo k obali. Zbogom ostaj. Šutio! Promočeni smo. Moramo se osušiti.

Pristanu uz neki grumen, popunu se na obalu, ruke pod glavu i lijepo se suše na suncu.

— Nešto drma ispod leđa — reče jedan.

— Da nije potres? — upita drugi.

— Ne, to sam ja — pojavi se krtica. — A tko ste vi?

— Mi smo opanci-rastanci — rekoše oba opanka u isti tren.

— Smijem li malo prespavati u jednome?

— Mokri smo.

— Pa i zemlja je mokra nakon kiše.

Uvukla se krtica u opanak. Dremucka.

— Što ima pod zemljom? — upita prazni opanak. — Nešto zanimljivo?

— Ah, tko bi znao. Ljudi uvijek ruju pod zemljom, više nego mi krtice. Traže bogatstva. Ali ja vam mogu reći da je dolje samo mrak od kojeg sam oslijepila. Mora da je ljepše nad zemljom.

— Svako misli da je ljepše tamo gdje on nije — reče opanak. — Tako i mi putujemo i nigdje ne ostajemo dugo, a tko zna možda bi nam u našem selu bilo najljepše.

— Bježi, krtice! Idemo dalje. Mi smo opanci-rastanci.

— Sretno — mahala je krtica sasvim na krivu stranu jer se nije snalazila na danjem svjetlu.

* * *

Naši su prijatelji obilazili nepoznate krajeve. Divili se veličini svijeta, upoznavali mnoge stvari i bića, za koja prije nisu znali. Nigdje se nisu dugo zadržavali

Jedne večeri sreli su Ciganina s medvjedom. Bilo je to na trgu, u nekom selu. Čim je Cigo ugledao opanke bez gospodara, uzeo ih je i nataknuo na noge svom medvjedu. Predstava je održana. Ljudi su se smijali. Samo je opancima bilo zlo, jer ih je teški medo nemilosrdno gazio. Jedva su uspjeli pobjeći te noći, a pomogao im je i sam medvjed koji nije na sebi podnosio opanke.

— Trn u taban, neka! — rekao je. — Ali tko je vidio medvjeda u običnim opancima.

— Mi nismo obični, već šestinski opanci! A osim toga, mi smo opanci-rastanci. Uvijek žurimo, zdravo ostaj, medo!

Medo je već drijemao. Opanci ga nisu zanimali.

Umorili se opanci, putujući tako preko rosnih livada i neravnih putova. Ugledaše ravnu, srebrnu traku podijeljenu po sredini. Po njoj bi katkad projurio kakav mrav ili kukac. Spuste se opanci s brda i nađu na srebrnoj traci. Bio je to auto-put, gladak, nov, upravo napravljen.

— Sjajno! — vikali su opančići. Sada ćemo otići daleko. Nikad se nećemo vratiti kući.

Čula to stara vrana, sjedeći na nekom stablu uz rub ceste, pa veli:

— Ne govorite gluposti i zapamtite odakle ste. Lijepo je otići, ali je najljepše vratiti se.

— Kad nas Barica nije nosila!

— Nije nosila i prerasla nas!

— Nećemo u ormar, u mrak! — vikali su opanci.

— Vele da su vrane brbljave, a ja kažem da nisu nego mudre. Zato zapamtite što vam govori jedna stara mudra vrana: — Vratite se kući! Nosit će vas neko drugo dijete.

Opancima to nije padalo na pamet.

— Mi smo opanci-rastanci. Stalno putujemo, nigdje ne ostajemo.

— Budale! — dobaci im vrana s grane. — Prošupljit ćete se, a što ćete onda? Koliko ja znam vi ste iz najljepšeg sela na svijetu, iz šestina. Zašto onda bježite?

— Ti si doista brbljavica — nepristojno se izrazi desni opanak. Oni se uzeše pod ruku, oprostite, pod nogu i odoše dalje bez pozdrava.

Vrana je za njima graktala prijekore, ali oni je nisu htjeli slušati.

Tada začuju neki šum.

— Ah, to je opet vrana! — reče lijevi opanak.

Međutim, nije bila vrana, već kolona automobila. Krenuli ljudi na izlet zagorskom magistralom pa sve — dum! dum! — preko opanaka.

Ostali opanci na cesti, spljošteni, pregaženi. Plaču i jauču. Sve viču: kući! kući! Čula to vrana, doletjela. Nije htjela biti zla, jer joj je žao bilo budalastih opanaka.

— Žutokljunci! — rekla je. — Tobože neki opanci-rastanci. Eto vam, na. Postanite sada opanci-sastanci pa se sastanite s majstorom koji vas je pravio. A taj je daleko, u šestinama, zar ne?

— Pomozi! — cvilili su opanci, nalik na dvije palačinke.

— Ne mogu vam pomoći!

— Povuci nas u kraj, da nas dalje ne gaze!

— To mogu — pristade vrana i natakne ih na grmlje pored puta.

A što sada?

Srećom, s nekog udaljenog sajma vraćao se kući stari opančar Imbra, rođeni djed one bosonoge Barice. I ona je bila s njime na kolima. Kasali konjići. Pjevalo se u kolima. Djed je prodao dosta robe, bio je zadovoljan. A možda je malo i popio crvenog zagorskog vina.

— **Gle opanci! — odjednom vikne Barica.**

Djed ustavi konje. Oboje siđu s kola i pogledaju zgnječene opanke. Djed ih odmah rukom popravi, vrati im oblik. Bila je to prva pomoć, kakva se na brzinu daje pri neznodama.

— Brka mi, te sam opanke ja izradio — reče djed — jer onaj Štef iz Gračana ne radi tako lijepo, prave šestinske opanke.

— Mislim da su to upravo oni koje si meni darovao — usklikne Barica. Ona je već bila odrasla i nije švrljala bosa. Na nogama je imala nove, malo veće opanke od ovih nađenih. Nosila je bijele dokoljenice, podvezane crvenim vrpčama.

Opanci su došli k sebi. Počeli disati. Nisu više mislili na putovanja i rastanke. Bili su sretni što se vraćaju kući u šestine. Najradije bi starog Imbru poljubili u ruku.

— Kamo? — poviče im stara vrana iz vrbika.

— Kući, u Šestine!

— Rekla sam vam da je to najpametnije! — podiči se vrana.

— Hvala na savjetu, budi dobro! — povikaše opanci.

— Kako su sada prijazni i pametni kada su upoznali zlo — reče vrana sebi u kljun. — Prije su bili objjesni. Kakvi opanci-rastanci! Glupost!

A opančići su pjevali na kolima: — Mi smo opanci-sastanci.

Vrana im još dobaci: — Konačno se sastali s pameću.

Kada su se vratili kući, istrči Baričina mala seka u djedovo dvorište da ga pozdravi. Divila se Barici i njezinim novim opancima.

Djed reče: — Mala, evo opanaka i za tebe! Još ću ja njih malo dotjerati.

Čuli to opanci. Bili su zadovoljni što će se naći na dječjim nogama a ne u mraku ormara. Više nisu ni pomišljali na rastanke niti da sebe zovu imenom opanci-rastanci, već su vikali: Blago nama što smo se opet s Imbrom sastali! Blago nama što će nas nositi Baričina seka, što smo se s njome sastali!

I svima su rastrubili vijest da su krenuli u svijet s krivim imenom i da se odsada zovu: opanci-sastanci, zato što su se sastali sa svojim majstodom, sa svojim domom, s dječjim nožicama, a to je sve u svemu najbolje i zapravo jedini pravi život za prave šestinske opanke.

PEC IVO, ČOVJEČULJAK OD TIJESTA

Pekarski pomoćnici oduvijek su bili vesela čeljad, čim se gazda malo okrenuo, oni su pravili slane i neslane šale, želeći da se malo rasonode nad koritom punim tijesta. Takav je i Ivo, inače najveseliji mladić u mjestu, koji je već i platenicu od tijesta objesio na šešir starom profesoru da se čitavo mjesto treslo od smijeha. Taj isti Ivo savijao je jednog jutra pecivo.

A bilo je to davno. Pred njim je stajalo pet posuda punih tijesta. Valjalo je oblikovati žemljice, kifle, slance, perece i tko zna kako se još zovu sve one vrste peciva. Mijesio Ivo, mijesio, a onda mu dosadilo. Počeo se poigravati, praviti čovuljka od tijesta. Već mu je napravio glavu, trup, ruke i noge. Sada je nožićem pritiskao oči.

— Evo čovječuljka! — vikao je naglas. — Neka se zove Pec Ivo.

Još je htio da mu načini pupak, onako kako to djeca rade kad se igraju komadićem tijesta uz mamu koja mijesi kruh ili kolače.

— Neću pupak! — odjednom progovori čovječuljak od tijesta, takozvani i upravo nazvani Pec Ivo. — Neću pupak, već mi napravi šešir i hlače, jer kanim prošetati gradom.

Pekar Ivo zinuo od čuda, ali ušuti i poslušno učini kako mu je rekao čovječuljak. Tek se usudi primijetiti: — A kako ćeš poći u grad kada su ti noge mekane?

— Zašto si napravio mekano tijesto, glavo od tijesta? — zadere se mali Pec Ivo, a veliki pravi Ivo puca od smijeha.

— Dobro, dobro, ispeći ću te, pa ćeš otvrdnuti.

— Jok, nećeš mene peći, nisam lud da idem u vatru, nesoljena brašnasta glavo — opet se suprotstavi Pec Ivo.

— Nego što ću s tobom? — začudi se pekarski pomoćnik.

— Oduzi me na tavanski prozor, gdje me nitko neće vidjeti, želim da me sunce grije i da postepeno i blago otvrdnem na suncu. Ne otvaraj tupavo usta kao vrata krušne peći. Znaš i sam, barem si čuo pričati od starijih, da jednom u sto godina jedan između nas oživi, krene u svijet i ima pravo da usreći nekoga. Tada opet nestaje. Ali to već nije priča za tebe. što si se ukočio kao da si prepečen? Nosi me na tavan!

Tako je naredio čovječuljak od tijesta Pec Ivo, a majstorčić Ivo ga poslušao. Otrao je ruke o svoju veliku bijelu pregaču, ponio bijeli stolnjak, savio ga četverostruko na tavanskom prozoru i tamo ostavio svoje čudo od peciva. Nikome se nije usudio reći što se dogodilo, jer bi gazda, a i svi

drugi momci u pekari, rekli da je lud. Bojao se da će golubovi isključiti čovječuljka. Drugog dana popeo se opet na tavan, a Pec Ivo već stoji na bijelom stolnjaku, naslonjen na okvir tavanskog prozora. Vikao je na golubove i mlatarao rukama.

— Bježite, proždrljivci! Nisam ja mrvica, ja sam čarobno pecivo, ja sam Pec Ivo!

Pekar Ivo samo se nasmijao.

— Već su mi noge prilično tvrde — rekao je Pec Ivo.

Zatim se pogleda u staklo prozora i izjavi: — Nos mi se ne sviđa. Neću rupicu umjesto nosa. Stavi mi usred lica komadić tijesta.

Pekarski pomoćnik sagrebe tijesta s dlanova i stavi mu malu kuglicu umjesto nosa.

— Sad sam baš lijep — zaključio je čovječuljak od tijesta.

— Prije nego krenem u mjesto — a ljupko je, vidim ga odavde s krova kako se pružilo pod suncem — reci mi ima li u mjestu koji nesretno zaljubljeni par? Imam moći da mlade usrećim, jer je tako pisano u starim knjigama, a tako su radili i moji prethodnici Pec Ante iz XVI stoljeća, Pec Mirko iz XVII, Pec Stanko iz XVIII stoljeća i mnogi drugi. Hajde, hajde, ne čudi se, ne bulji oči! Čini mi se kao da će ti prsnuti... ha... ha... — nasmije se patuljak — baš kao mjehurići u dobro izrađenom tijestu, naprimjer za orehnjaču ili savijaču.

— Ja-j-ja sam zaljubljen u gazdinu kćer, ali...

— što, ali? — izdere se Pec Ivo. — Ona tebe neće?

— Hoće, ali otac ne da, jer sam siromah.

— Kako se ona zove?

— Jelica.

— Dobro — reče Pec Ivo. — Ja odoh Jelici, a ti brže na posao. I ništa, ništa ne pitaj, jer ćeš upropastiti čaroliju. Ti samo šuti kao da imaš tijesto u ustima. Drugi će govoriti.

Mladi se pekarski pomoćnik vrati na posao, a Pec Ivo prošeće mjestom. Bio je sunčan dan. Ljudi se strčali, jedan drugog dozivali, svi su koracali dva-tri metra iza čovječuljka od tijesta i zijevali od čuda.

Odmah su starci počeli obnavljati priču o tome kako se jednom u stoljeću dogodi da oživi patuljčić od tijesta. Sreću donosi onome mjestu, u kojem se pojavi, i obično sruši sve prepreke koje postoje između dvoje mladih, zaljubljenih, te oni postaju sretni.

Pec Ivo se otputi do Jeličine kuće. Njezin strogi otac s prozora je ljutito promatrao što se događa, čovječuljak od tijesta pokloni se i lijepo zapjeva Jelici:

Mene šalje momak drag.

Smijem li prijeći prag?

Djevojka se također naklonila i istrčala pred vrata. — Koji momak? — upitala je Pec Ivu.

Vrijedni momak Ivo.

Mislim da ti nije krivo —

izgovori u dahu Pec Ivo,

Djevojka je porumenjela. Njezin otac se nakostriješio:

Ne dam te za siromaha Ivu!
Ni mrtvu niti živu!

— vikao je.

Čovječuljak od tijesta prešao je prag djevojčine kuće i našao se u njezinim rukama.

— Ja te primam kao najdražu na svijetu stvar,
ako si moga Ive dar —

rekla je Jelica.

— Nisam ja stvar, ja sam slavni, u stoljeću jedini stvor od tijesta, na suncu pečen, koji nosi sreću nesretno zaljubljenima.

Bahati Jeličin otac htio je otjerati čovječuljka. No, to je nemoguće. Svi su vidjeli da je djevojka primila dar. Dapače, stavila ga je u prozor svoje sobe da ga vide svi mještani. Otac je Jelicu zaključao u sobu. Ipak nije se usudio rastrgati čarobnog čovječuljka, jer je slušao još od svog djeda da to donosi nesreću.

Noću, pred zoru, Pec Ivo je stavio prst u bravu i vrata su se otvorila. Poveo je djevojku do pekarske radionice gdje je njezin momak pošteno zarađivao svoj kruh — mjeseci kruh. Radio je noću da bi ujutro bilo svježeg kruha i peciva. Upravo je napunio krušnu peć debelim hljepčićima. Bilo ih je desetak.

— Evo, Ivane, doveo sam ti djevojku — rekao je čovječuljak.

— Ne smijem je zaprositi, jer sam siromah — odgovorio je mladić smjerno.

— Siromah, ti, koji si umijesio Pec Ivu! Isključeno! Otvori peć i pogledaj!

Mladić otvori peć i ustukne korak. Jelica je vrisnula od sreće. U peći su se sjajili zlatni kruščići. Čak nisu bili ni vrući.

Pec Ivo se blaženo smijao.

— Tako, tako, lijepi moji! Uzmite košaru za kruh i natovarite svoje blago. Pođimo zajedno kroz mjesto neka svi vide kako vas za svadbu darivć vaš prijatelj Pec Ivo, čovječuljak od tijesta.

Ljudi su istrčali na ulicu i promatrali čudo. Neki su zinuli, ne vjerujući. Na vrhu košare, na zlatnom teretu sjedio je Pec Ivo i mahao na pozdrav. Vikao je:

— Pozdravite svi mladence, mladog gazdu i gazdaricu. Ona je ljepotica, a on dobar radnik. Sagradit će svoju kuću, svoj mlin, svoju pekaru. I živjet će sretno sve dokle ne umru.

Jeličin otac, škrti bogataš, dugo je opipavao kruščiće od zlata.

Svadba je bila vesela i bogata, častilo se čitavo mjesto, i staro i mlado.

Usred veselja nestao je čovječuljak od tijesta Pec Ivo. Nestao je bez traga. O njemu je ostala priča. Ljudi su brojali godine. Nadali se da će se on opet pojaviti u drugom liku i opet donijeti nekome sreću i radost.

Ja ne znam da li se to dogodilo.

Možda piše u nekoj drugoj knjizi. Pogledajte!

GROM LOŠI STRIJELAC

Da ste imali čast upoznati grom koji su zvali Loši Strijelac, možda biste bili svjedokom nekih neobičnih događaja. U najmanju ruku mislili biste da se sve to dogodilo u zemlji bajki ili — da ste tek dremuckali i sanjali.

Ali nije! Znam da nije. Jednog rujanskog popodneva Kiša me upoznala s tim slavnim gromom neobičnog naziva. Kako me je upoznala? Pa tako, ja sam stajala na balkonu, a ona je padala po mom nosu i rukama.

Ne! Tako se ne smije reći, već: Bilo je kišno popodne. Naslonjena na stolic iza prozora promatrala sam pljusak kiše. Munje su parale nebo. Tu i tamo začula bih prasak groma i sva se stresla. Došlo mi je da bježim pod poplun. Ionako, kažu, nije dobro biti blizu prozora dok tuku gromovi. Kako bilo da bilo, ja sam se bojala.

Najednom krupna kap kiše lupne o prozorsko staklo, prisloni na nj nos i svoje mokre prstiče pa mi reče: — Bojiš se?

— Bojim — priznala sam. Baš je bila zgodna ta mala kapljica! Kako se ocijedila po prozoru, činilo se da je dobila dugu, sivo-plavu, prozirnu haljinicu.

Nasmijala se: — Ne moraš se bojati!

— K ... k ... kako, zašto ne? — zamucala sam, jer je upravo sijevnulo, a za čas je negdje blizu, bila sam uvjereni da je to sasvim blizu, opalio grom. Bonks!

— Nije to ništa — nasmijala se kapljica. — Nikada on neće prouzročiti zlo, neće pogoditi niti mrava. Poznam ga po zvuku. To je grom Loši Strijelac.

— Tako se zove? — pitala sam iznenađeno.

— Ne zove se on, već ga drugi zovu — prekori me kišna kapljica. Za vrijeme razgovora smijala se vragoljasto.

— Ništa ne razumijem. Zar ne gađa dobro, da ga tako zovu?

— Jasno da ne gađa. Kada se munja napne preko naoblačenog svoda i kada sakupi one i ovako i onako nabijene elektrone...

— ... plus i minus ... ispravila sam je.

— Dobro, plus i minus, pa kada se to uskomeša i padne zapovijed gromu da opali, možeš biti sigurna da on neće tresnuti u ono što mu je bilo naređeno.

— Lijepo — kažem ja — pa ipak, dovoljno je zlo da bilo gdje udari.

— E, upravo o tome se i radi. Grom Loši Strijelac ne udara kamo ni kuda god. Niti gdje god. On ne udara tamo kuda mu naredi ljuta Munja, nikada ne pogađa mjesto gdje bi mogao napraviti ma i najmanju štetu.

— Nije moguće? — čudila sam se. — Znači, ne moram se bojati groma?

— Toga ne, no svih drugih da. Samo ja ti mogu reći koji je od gromova bio Loši Strijelac, ali kako ne mogu uvijek biti uz tebe, jer sada odlazim na svoj uobičajeni put kroz rijeke do mora ... pa do isparavanja u oblake ... najbolje je da se čuvaš svakog groma.

— Hoću, hoću — rekla sam. — Pričaj mi o tome gromu koji su nazvali imenom Loši Strijelac.

— Znaš — reče kapljica — Munja je zla, nestrpljiva i bijesna, velika oholica. Smatra da joj ništa na svijetu nije ravno. Kaže za sebe da je presjajna, jedinstvena, da su njezine svjetlosne žilice krvotok nebeskog svoda. Tvrdi da je potrebna ljudima i svijetu zbog toga što ga na neki način pretresa i obasjava.

— Ali tako kratko?

— Nije važno koliko. Ljepotica Munja kaže za sebe da je mudra. Tvrdi se da su ljepotice bez pameti. Ali za Munju to se ne može reći. Ona u svom punom bljesku misli oštro i jasno.

— I što onda misli?

— Nažalost, zlo misli. Tada ugleda krov, stablo, kišobran, toranj ili bilo koji predmet u koji želi udariti i naređuje gromu da izvrši njezinu zamisao.

— A grom, a grom? — pitam nestrpljivo.

— Drugi gromovi obično slušaju, takav im je život i služba. Ali grom Loši Strijelac ne sluša — reče kapljica. — On se, naime, ne protivi, jer to mu nije dano. Nije moguće. Ali je pronašao svoj način. Pravi se lud. Pravi se lošim strijelcem. A nije! Samo neće da puca u ono što mu Munja naređuje.

— Sjajno! — plješćem rukama od veselja. — Izvrsnu je smicalicu pronašao taj lukavac!

— Jasno! Da je otkazao poslušnost, Munja bi ga dala zatvoriti u jamu stotinu pobješnjelih vjetrova. Ovako — ne može mu ništa. Grom se pravi lošim strijelcem ... i gotovo! Naprimjer, bio je jedan prekrasan toranj na staroj kuli, u sklopu nekog drevnog sačuvanog dvorca. Zla Munja je u toku dva-tri vijeka desetak puta dospjela u njegovu blizinu, i, kada ga je ugledala onako uzdignuta i prkosna, hvatala ju je želja da ga raspe gromom. Ali nikako joj nije uspjelo. Grom Loši Strijelac sasluša naređenje pa bubne u neku staru kantu na drumu, a ne u presjajni toranj...

»Nespretnjakoviću, sljepotinjko!« tada se dere ljuta Munja, a grom koji je ustvari itekako dobar strijelac, jer inače ne bi mogao pogoditi onu staru limenku na cesti, počne se lukavo ispričavati: ... »Ma htio sam, htio«, kaže Munji, »u sam vrh, i promaklo mi«.

»Loš strijelac si ti. I baš su takvoga dodijelili meni u službu. Jadna li sam s tobom«, jadala se Munja.

Drugi gromovi u službi ostalih munja pucali su kako treba. Tko zna možda je bilo tako sračunato da ova najbješnja i najžešća od svih munja dobije nepokornog slugu.

»Velika je brzina, nije to samo tako: opaliti i gotovo, nemam vremena za nišanjenje« — u takvim bi se situacijama opravdavao grom Loši Strijelac.

»Zar ti nisam dobro posvijetlila?« derala se Munja, ljepotica okrutnog srca.

»Jesi, jesi, nije da nisi« uzvraćao bi grom i lukavo se smijao sebi u bradu. I priča bi se ponavljala. Grom nikad nije htio udariti u čovjeka, u dijete, u zgradu, pa niti u stablo. Lupao je uistinu tamo gdje nije mogao prouzročiti niti najmanju štetu.

— Tako ti meni kažeš — rekla sam kišnoj kapljici. — Taj grom običava tvrditi Munji da se tobože zabunio.

— Da, da, da! — smijala se kapljica i sve prskala po staklu. — A zbog ledenog mira kojim on izvodi svoje smicalice. Munja se ugasi od jada.

Sijevnulo je.

— Evo, pazi! — zapiskala je kišna kapljica. — čula sam glas Munje, znaš, ja razumijem te pojave. Munja je gromu rekla dok ona nabroji deset neka se zaleti u petnaesti kat nebodera.

... Devet... deset... izbrojila sam i začepila uši. Odjeknulo je kao da puca iz trista topova.

— Ha-ha-ha — nasmije se kapljica.

— ■ Što je bilo? — pitam uzbuđeno. — Neboder? ...

— Ma kakav neboder! Grom Loši Strijelac i opet je promašio. Našao se u smeću pored obale Save. Tamo se koprca.

Nasmijala sam se i ja, od srca.

Kapljica me uvjeravala da Munja čupa svoje svijetleće kose od jada.

— **Ja odlazim!** — viknula je kapljica.

— Dovidjenja! Hvala na priči — kazala sam joj. — Dođi opet. Pozdravi mi taj slavni grom kojisunazvali Loši Strijelac. I reci mi još: kakavje kad ne puca?

— Divan — viknula je moja mala prijateljica, padajući na pločnik. — Ljulja oblaciće na krilu. Za sebe kaže da je pozitivan. Pozitivan! Sjajno se sjetio! — kliknula je kapljica i otplovila iza ugla. Ostala je samo priča.

STRIC OPECIC

Kao što postolara možete zateći u postolarskoj radionici, a krojača u krojačnici i mlinara u mlinu, tako biste mogli i strica Opečića, kad bi to bila istina, zateći u ciglani. Ali ne znam da li ćete ga uspjeti pronaći. Moglo bi se, kažu, jer on ostavlja trag: svoj mali dlan utisnut u poneku opeku. O tome mi je pričala baka dok sam bila mala, no kako sam već onda uzalud provela mnogo vremena, tražeći Opečića (dok su nas sa školom vodili u zagrebačku ciglanu da vidimo kako se to proizvode opeke za gradnju kuća) preporučila bih vam radije, ako vas put tamo nanese, da sami pritisnete dlan na neispečenu opeku. Donijet će isto toliko sreće koliko i Opečićev, ako ne i više. Jer dječji dlan je sreća, sam po sebi. U priči o starčiću Opečiću radilo se o sreći, miru i zadovoljstvu. Tako su stari ljudi nekada davno pričali. Mojoj baki prenijela je priču o prašnom i rumenkastom čarobnjačiću Opečiću njezina baka, a ona opet meni. I eto, što mi je kazala:

— Postoji — rekla je — starčić, bijele brade i brkova, koji su sasvim poprimili rumenkastu boju, zbog toga što se on kreće između naslaga gotovih opeka i spava negdje između njih u dvorištu ciglane. Pričalo se da on, pokatkad, kad je dobre volje, utisne svoj dlan u još svježije oblikovanu nepečenu opeku ili crijep izgovarajući riječi čarolije. Obično mrmlja:

Seka- opeka dobra je seka.
Dobru ruku opeka čeka.
Nek uzdigne se dom
i postane sve veći!
Živite, ljudi, u miru i sreći!

Čovjek, kojemu bi dopala takva opeka s utisnutim Opečićevim dlanom, nad kojom je on pjevao svoju pjesmicu, odjednom bi postajao sretan i zadovoljan. Kažu da mu je sve polazilo od ruke, ukoliko bi se takva čarobna opeka našla uzidana u temelju njegove kuće. Možda se to događalo i zato što su graditelji, zidari i vlasnici kuća čuli Opečićevu pjesmicu, ponavljali je, pa su prema njoj i naučili živjeti. Ako su naučili cijeniti mir i sreću, to je, dakako, mogla biti istina. Pripovijedala mi je baka da mali stric Opečić nosi četvrtasti šeširić s iskidanim obodom. Čini se kao da mu je opeka pala na glavu. Pun je rumenkastog praha po odijelu, po bradi i ru-

kama. Veseo je, vedar. Pjeva i pjeva. Gdje god se mijesi glina, govore, moguće je čuti njegovu pjesmu. On je tamo tajno prisutan, vrti se oko radnika, pregledava glinu, pijesak i gotovu smjesu. Raduje se što se nešto gradi, što će ljudi podići sebi dom, djeci školu, pa i koki kokošinjac. Noću se Opečić igra teškim opekama kao da su kocke za djecu koje ona rado slažu. Voli preskakivati s jedne hrpe na drugu. Kad nema nikoga u blizini, vozi se vagončićima, tobože ljut na svoje prasne brkove, a zapravo uvijek piskutav, nasmijan i veseo. Juri da vidi sve što se događa u ciglani i oko ciglane. Dogodi se da sjedne na neka puna kola i odveze se do gradilišta pa osobno prisustvuje gradnji. Razljuti li se, projuri kao vjetar, dok za njime ostaje mrljavoružičasti oblak.

Čuli su ga gdje ujutro rano pjeva:

Volim ljude koji rade.
Volim one koji grade.

Kada nova kuća niče,
meni radost nova sviće.

Bilo je posebno iznenađenje kad bi netko među gomilom opeka uspio pronaći onu koja je imala na sebi otisak malog dlana. Vlasnik bi je brzo uzidao u temelje ili nad vrata svoje kuće. I ljudi su dolazili, čudili se i vjerovali da će sreća pratiti novog vlasnika. On sam je u to povjerovao pa je tako i bilo. Ako je radio, gradio, štedio, skrbio, čuvao — tim samim je sebi sreću kovao.

Stric Opečić dobro je znao gdje se nalaze, složene u dvorištu ciglane, njegove označene opeke, koje je on zvao »temeljnicama«. Često bi ih prebrojavao ili bi otputovao za nekom da vidi kako i kome je voze. Nije volio da potplaćeni lopovi dolaze i traže za nekoga sretnu »temeljnicu«. Sručio bi tada na njihove prste čitav tovar ili bi im stresao prah u oči. Znao je također svoj znak prekriti prahom da se ne vidi.

Ljudi su voljeli svoj dom, a on je volio ljude.

Dogodilo se samo jednom — tako je pričala baka — da su dva čovjeka u nekom malom mjestu zidala kuću. Jedan je bio bogataš — trgovac, koji je varajući narod na vagi došao do bogatstva. On bi bio dao ne znam što da se dočepa Opečićeve »temeljnice«. Drugi čovjek, koji je gradio sebi dom, bio je mladi kovač. Imao je već troje djece. Nedostajalo mu je novaca da sagradi veliku kuću. Podizao je malu.

Opečić je kovaču namijenio svoju sretnu opeku, no dogodilo se, zabunom, da je ona dospjela u temelje bogataške kućerine. Ispočetka se za to nije znalo. Nisu je niti vidjeli. Kovač s mukom dozidao svoju kućicu, a trgovac s lakoćom sagradio pravu palaču. Govorili su gavanu: — Mora da se kod tebe našla sretnjača strica Opečića.

Bogataš je bahato odgovarao: — Kakva patuljkova sreća! Sva je sreća u mom novcu! — I pljune u svoju kesu, želeći da mu se novac množi i umnaža. Opečića je uvrijedio.

Dotle je kovač marljivo radio svoj posao, podizao svoju djecu. Snašla ga nesreća da je najmlađe dijete oboljelo. Obilazio je kovač sve liječnike,

i kada lijekovi nisu pomogli njegovom Ivici, rekao je: — Da mi je Opečićev dar u temelju, ozdravio bi moj sin, kažem vam.

Čuo to starčić-čarobnjačić, razmislio i uvidio da se dogodila zabuna. Pronašao je opeku sa svojim znakom kako stoji uzidana iznad ulaznih vrata trgovčeve kuće. što da sada radi? On je svoj znak sreće namijenio drugome, upravo Ivičinom ocu, marljivom kovaču, čije su mišice od rada postale tvrde kao čelik. Volio je slušati njegovo kuckanje čekićem i batom. Gotovo je jednog dana i bradu prismudio, švrljajući kraj kovačeva mijeha.

Mislio Opečić kako da ispravi zabunu, ali nikako da smisli. Kuće su dovršene. Nasilno ništa ne smije dirati. Ne bi vrijedila čarolija. Ne bi bilo pošteno.

Onda su se stvari riješile same od sebe. Odlučio trgovac da načini nova vrata na kući, zlatna. Dao je da se izvade ona drvena, proširio je ulaz i ugradio nova, velika vrata sa zlatnim dovratkom. Sve je to Opečić gledao i veselio se. Radnici su izbili, srušili i bacili onu »temeljnicu« s otiskom patuljkova dlana. Patuljak se uveče prikrao, uzeo opeku i ponio je kovačevoj kući. Tamo je često svraćao. Vidio je kako Ivica, kovačev sin, pobolijeva. Želio je dječaku pomoći. Zato se prikrao noću i, pored samog ognjišta, gdje je bilo prikladno, nanio još jedan red opeka, a među njih složio onu koju je trgovac ne znajući odbacio.

Dogodilo se da je Ivica potpuno ozdravio, a vrata gavanove kuće pocrnjela. Kuće se dohvatio lišaj. Počela je upijati vlagu iz zemlje. Trgovcu poslovi krenuli naopako. Morao je zatvoriti trgovinu, a kako ništa nije znao drugo raditi, nego samo brojiti novac, nije se znao prihvatiti drugog posla i morao je prodati kuću.

Dotle se kovač čudio: — Otkad oko ognjišta imamo red opeka više?

— Ne znam — rekla je njegova žena. — Mislila sam da si ih ti donio.

— čudnovato. A ja sam mislio da si ih ti donijela.

— Ivica nije. On je još ležao.

— Da nije?

— što: da nije?

— Jest, jest i jest. Evo opeke s utisnutom ručicom. Stric Opečić je bio kod nas. On donosi mir, zdravlje i zadovoljstvo. Vjerujem da ćemo biti sretni.

Svi su ukućani pogledali, i doista, vidjeli su Opečićevu »temeljnicu«. Pričali su u mjestu da je zbog nje i »od« nje Ivica ozdravio. Da je Opečić puhnuo po njemu svoj čarobni crvenkastoriđi prah od razbitih crepova i opeka. Međutim, Ivičina je mati bila brižna i marljiva žena koja je dobro njegovala svoje dijete, kuhala mu čajeve, ljekovite trave i čuvala ga. A vjerojatno bi i bez čarobnjačica bilo sreće u toj kući, gdje je bilo sloge, ljubavi, dobrote, marljivosti, poštenja i dječjeg smijeha.

Pa ipak, ljepše je, ako tome pribrojimo još i strica Opečića. Nalik je na bajku i zvuči zgodno ako kažemo (kao što je meni pričala baka) da postoji takav mali stvor koji potpomaže dobro među ljudima. A sad: da li je pedalj manji ili veći, da li još živi i gdje, da li mu je odijelce još čitavo ili ga je razderao skačući po pečenoj glini, zove li se baš Opečić ili kako drugačije, to baš i nije za neku priču najhitnije.

Možemo ih zamisliti koliko hoćemo. I bit će lijepe, gradimo li ih na lijepome. Kao što je i opeka iz bajke donosila sreću tamo, gdje su ljudi sami stvorili uvjete za nju, oni koji su voljeli svoj dom, radili i brinuli se za njega kao i za svoju djecu.

Njima je prašnjavi stric Opečić mogao mirno pjevati:

Seka-opeka dobra je seka.

Dobru ruku opeka čeka.

Nek uzdigne se dom

i postane sve veći!

Živite, ljudi, u miru i sreći!

PRIČA

O MALOM LICITARSKOM SRCU

Jednom je jedan stari zanatlija, koji je inače prodavao po sajmovima medenjake i paprenjake, učinio sebi za zabavu tvrdi kolačić u obliku srca. Obojio ga crvenom bojom, išarao po njemu žute i bijele valovite ukrase od obojenog šećera. Tamo, gdje su se ukrasi spajali, stavio je rumenkastu ružicu. A u sredini srca malo zrcalo. Pojavilo se na svijetu prvo malo licitarsko srce, i sada priča o njemu može početi.

Mnogi licitari u drugim zemljama prave razne oblike iz tijesta, koje saviju u likove lutaka, konjića ili srdaca. Takva srca nalik su na tvrdi keks i obično su bijela ili smeđa kao kava. Međutim, naše malo licitarsko srce, prvo koje je nastalo, pa i sva druga, izrađivana odavna do danas, s ove i one strane Medvednice, po živopisnim selima, crvene su boje. Po onom prvome, svakako.

Dakle, prvo je bilo jedno malo crveno srce, a zatim ostala srca i likovi lutaka, jahača, konjića, satova i još razni drugi iz kojekakvih kalupa. Zato što je prvo srce o kojem mi pričamo bilo crveno obojeno i zato što ga je zavolio stari medičar i paprenjar Štef, ono je bilo posebno srce. Moglo je voljeti, kao što ljudi vole.

To malo srce gledalo je iz svoje kutijice prema najvišem vrhu Medvednice i zaljubilo se u njega, zaljubilo se u Sljeme. Prevarilo ga sunce, izlazeći i zalazeći, rumenilom obasjavajući obrise gore. Mislilo je zato malo srce da je tamo jedno veliko dobro srce koje će ga učiniti sretnim, koje će ga voljeti i s njime se igrati, tako da ne bude samo.

Danima i danima navirivalo se licitarsko srce iz svoje kutijice. Također iz ruku svog stvaraoca Štefa čeznutljivo je gledalo prema gori. Nije osjećalo Štefovnu naklonost, već je sasvim izgubilo glavu za onim tamo žarkim srcem gore, na vrhu Medvednice.

Kada je malo srce bilo sigurno da je dovoljno osušeno i čvrsto, prevrnulo je kutijicu i pošlo u potragu za predmetom svoje čežnje. Toliko je bilo zaljubljeno. Možda i nije moglo biti drugačije. Kad je već načinjeno kao srce, što li će nego voljeti? Gorjelo je malo srce od čežnje, gorjelo upravo kao sunce na zalasku dok je rumenilom oblijevalo Sljeme i niže obronke. Među njima se isticao onaj na kojem su se iz daleka već nazirale zidine onda još sačuvanog grada Medvedgrada.

Tako je malo licitarsko srce za jednog toplog i rumenog zalaska sunca, nošeno vatrom ljubavi u sebi, krenulo da pronade ono drugo veliko srce, što se sakriva navrh gore, a također je crveno i, kako je mislilo malo srce, također licitarsko.

Srce je bdio malešno. Ljudi ga nisu zamijetili. Prokralo se do šume, počelo uspinjati. Dug je put bio pred njim, a već se spuštala noć. Malo srce stalno je zapitkivalo:

— Ptice, recite mi, da li je još daleko do vrha? Hoću li skoro stići?

— Zar tako malo pa misliš doći do Sljemen?! — zgražale su se vjeverice. Njih je bilo mnogo po stablima i stalno su malome srcu skakale ispred nosa.

Ptice su odgovarale:

— Tek si krenulo, malo srce. Nahodat ćeš se do vrha.

Ali srce nije znalo za umor. Bilo je zaljubljeno, osjećalo se kao da ima krila.

— Da li je Sljeme... ovakvo kao ja? — pitalo je srce, a zečevi su se smijali i govorili da je Sljeme nesagledivo veliko, a ono, srce, pih! — nalik na malo veću mrkvu. Sitno!

Srce im nije vjerovalo. Njegovo unutarnje srce govorilo mu je da je, negdje visoko, vrh gore oblikovan oblo kao što je i ono samo.

— Da Sljeme nije crveno poput mene? — pitalo je srdašce dalje.

— Nije — rekle su ptice. — Mi ga često vidamo, jer za trenutak preletimo goru. Sljeme to ti je kraj, znaš — uvjeravale su srce. — Dalje otamo u visinu ničega nema. Možeš se samo spuštati natrag ili na drugu stranu.

— Huk! Huk! — javila se sova sa grane. — Noć se već zagustila. Evo i mene da riješim stvar.

— Tako je! Ti si najstarija i najpametnija — kliknuše ptice.

— Hm-hm... najpametnija jesam — odgovori sova. — Samo baš ne znam da li sam najstarija. Ja lično mislim da sam još uvijek mlada za svojih devedeset devet godina i devet mjeseci.

— I devet sekunda! Sove ne žive tako dugo, opet laže — cičale su vjeverice.

— Nije važno! Da čujem: u čemu je spor?

— Tu je jedno malo srce! — odgovorili su glasovi iz šume.

— Krijesnice, posvijetlite! — naredi sova.

Malo srce se ljubazno nasmije pod sjajem njihovih svjetiljki. Onako kao što rade glumci na pozornici.

— Srce, jest — zagunđa sova. — A što hoće?

— 2 ... željelo bih... zamuca srce — željelo bih da dođem do onog srca na vrh planine.

— Zašto?

— Zavoljelo sam ga.

— Glupost! Ta mladež uvijek je ista — ljutila se sova.

— Ono ima crvene rubove kao i ja — izlane srce.

— Naučno ti mogu dokazati — zalepeće sova krilima — da brdo nema crvene rubove, već ljeti i u proljeće zelene od zelenih krošanja, a u jesen žute od suhog lišća; zimi je, to zna svaka bena, bijelo od snijega.

— Vidjelo sam dobro, i ne jedanput. Crveno je — ustvrđi licitarsko srce.

— Uvijek?

— Mislim ... ne uvijek.

— Eh, zašecerena glavo, pa onda je crveno od sunca, kada ono izlazi i zalazi.

— Taako je! — povikaše šumski stanovnici.

— Nije važno od čega, glavno da je također crveno — stidljivo promuća malo srce.

— Vidi miša! — reče sova.

Svi se obazru.

— Ma ne, to ja samo tako kažem — nastavi sova. — Vidi miša, pa ti si i sada crveno u mraku!

— Ja sam uvijek crveno — prizna srce. — I uvijek zaljubljeno.

— Šuti! O tome te nitko ništa ne pita! — prekori ga sova.

— A kakvo si ti srce?

— Licitarsko.

Srce im rastumači od čega je napravljeno.

— Ja sam vam, doduše, malo potvrdi, ali fin slatki kolačić.

— Daj da kušamo! — rekoše ptice.

— O nemojte, kako ću onda stići na Sljeme?! — preplašilo se srce.

Ptice ne bi odoljele iskušenju, zato stara sova naredi:

— Ne dirajte malo srce! Tko ga takne, odgovarat će meni lično, huk! —

Ptice se povukoše na grane.

— Spavajte sada! — opet sova izda naredbu. — U zoru ćemo voditi malo srce prema Sljemenu.

Svi pozaspashe.

Još prije zore probudi se jedna ptičica i vidje da je njezino mlado bolesno. Privuče se k srcu pa mu reče: — Ptiče mi je bolesno. Izbirljivo je, neće jesti kukčdće i muhe. Pokvarilo je želudac šumskim bobicama. Izliječi ga, molim te! Daj da te malo kljucne!

Licitarsko srce se ražali i dozvoli. Zebino se mlado naključa srca. Razigralo se i razveselilo, što gledajući sebe u malom zrcalu na grudima licitarskog srca, a što zato što je zaljubljeno srdašce unosilo veselje i ljubav gdje god se pojavilo.

Svi su krenuli uzbrdo prema Sljemenu.

Zora je oblila rumenilom vrhove gore. Pokazalo se da je malo srce govorilo istinu. Udaljeni vrh Medvednice sijao je jarkom vatrom.

— Vjerojatno i Sljeme mene voli kad već gori vatrom ljubavi — mislilo je u sebi malo srce.

Na pola puta prema vrhu zatekla ih kišica. Srce je izgubilo boju, ostavljalo je crveni trag. Nije više bilo tako lijepo. Ptice su mu rekly da su sve njegove šare zamrljane otopljenim crvenilom. No, licitarsko srce drugačije je rasuđivalo:

— Ako mene Sljeme zavoli, neće to biti zbog boje, već zbog mog dobrog srca. I ja sam njega zavoljelo, a vi kažete da nije rumeno, već da to sunce za njim izlazi i zalazi.

Kada su stigli na vrh gore, na samo Sljeme, počela je svečanost. Sljeme je izjavilo da mu se malo srce neobično sviđa i da bi htjelo imati takvo u svojim njedrima.

Svi su se veselili, pjevali, skakutali.

Stara sova promatrala je veselje iz prikrajka, mrmljajući sebi u bradu:

— Ne čudim se mladima, ali ovo Sljeme i nije više tako mlado da luduje. Ah, glupost: ljubav — puhнула je s tri duga: uhu! — Idem radije tražiti kojeg miša. Gladna sam!

Na kraju je Sljeme reklo malom srcu svojim dubokim, ugodnim glasom, u kojem se kao pratnja osjećao zvuk zanjihanih, šuštavih krošanja razno-vrsnih stabala koja su izrasla na njemu:

— Pođi kući, drago malo licitarsko srce! Ne možeš ostati ovdje gdje padaju kiše i vjetrovi se igraju lovice. Vрати se kući, a ja ću doći k tebi.

Pozdravilo se malo srce sa svima i vratilo opet u selo podno Medvednice, k svom majstoru štefu, u istu onu kutijicu. Čekalo je i čekalo, ali Sljeme nije moglo sići. To se jednostavno ne može zamisliti. Vrh ne može u dolinu, vrh mora biti na vrhu.

Da bi bilo bliže zaljubljenom licitarskom srcu, jer ga je i samo zavoljelo, Sljeme je pružalo ruke niz Medvednicu. Nastali su nizovi brežuljkastih obronaka. Spuštali su se oni prema selu i nosili licitarskom srcu pozdrave Sljemeni.

— U srcu si mi! — poručivalo je Sljeme. Srce mu je isto tako odgovaralo.

A obronci, koji su se salili prema selima podno Medvednice kao da izlaze iz njegovih rukava, prenosili su poruke.

U međuvremenu je malo licitarsko srce dobilo mnogo braće i sestara. Razvila se šarena proizvodnja licitarskih srca i drugih oblika upravo po selima oko Medvednice, s ove strane prema Zagrebu, u Šestinama, u Gradanima, u Remetama. I s one strane, po Hrvatskom zagorju. Na tim obroncima, do dana današnjega, uvijek je bilo i ostalo licitara, pjesme i veselja, zatim šarenila, koje se odrazilo i u nošnji toga kraja.

Sve je počelo s onim prvim, malim i umiljatim licitarskim srcem koje se zaljubilo u Sljeme. Zato mu je zauvijek ostalo na pruženom dlanu. Uz njegov sreća, uz njegov radost. Njih je srce neštedimice razdalo čitavom tom kraju i ljudima koji žive u njemu ...

MATIJA, KAZIVAČICA

Lipa jim je mlada čobanica,
čobanica Anica divojka.
Tanko piva, čut ju je daleko.

Dogodilo se to pred dvadesetak godina. Bio je vruć ljetni dan. Na Dugom otoku, koji se pružio ispred Zadra kao beskrajno lijep, mali morski sag, u seocetu Zaglav vladala je tišina. Preko dana ljudi se povuku u hlad da nekako otrpe vrućine, sjede po dvorištima, odmaraju se, a poslove obavljaju rano ujutro, dok još nije takova sparina.

U svojoj sobici ležala je starica Matija, već bolesna i nemoćna da išta radi. Kroz prozor je promatrala krajolik pred kućom i ono svemoćno more. Tko zna o čemu je mislila i kako je provodila svoje staračke dane? Još prije desetak godina silazila bi među djecu i kazivala im stare narodne pjesme. Sada ju je ostavila snaga. Samo oči odavale su znakove života, uperene prema onom moru koje za ljude čitavog tog kraja znači život. Ruke klonule nemoćno. Posjetilaca više nije bilo. Ili su zaboravili na Matiju, staru kazivačicu narodnih pjesama, ili se i ona sama povukla, osjećajući da zaboravlja sve one predivne stihove koje je naučila čuvajući ovce s pastirima po kršu.

Nekada je čuvala stada zajedno s ostalim čobanima. Od njihovih glasova odjekivala su brda i doline. Ljeti su uz diple pjevali u hladu, a zimi, dok su kiše lijevale, skupljali su se pod stijenama, ogrnuti kabanicama.

Matijine misli bile su istrzane U njima se javljao poneki dragi stih. Konačno, ona ih je toliko puta kazivala, u selu i okolici postala je poznata po njima. A sada je gotovo sve zaboravila. Ne sjeća se više ni one predivne pjesme »Djevojčino vedro zazvonilo«. Kao bljesak svjetla sjevnu joj lijepe riječi pjesme:

— Dva su vrha oba su jednaka,
a meg' njima zelena livada.

A dalje? Ne sjeća se. Pamti li kako je postala kazivačicom?

* * *

Bilo je to otprilike prije šezdeset i sedam godina. Tada je Matija bila sedamnaestogodišnja pastirica. Nitko nije znao koliko joj je sada godina. Računali su, oko osamdeset i četiri. A tada, u mladosti, jednom je mladiću,

budućem književnom kritičaru, izgovorila pedesetak pjesmica, koje je on zapisao. Eto tako su ostale sačuvane, tako je Matija postala kazivačicom narodnog blaga.

Sjeća se još kako se tada opirala, kako se stidjela govoriti stihove pred mladićem koji je i sam potjecao iz težačke obitelji s nekog otoka. Nije htjela progovoriti ni da su joj zlato nudili. Molio je otac, molio onaj mladić, nije htjela pristati.

Pa kako je konačno pristala? Mladić joj je obećao svilenu maramu. Dugo ju je čuvala. Tko zna, možda je i sada spremljena negdje na dnu škrinje ili ormara?

Rekli su joj, prisjećala se Matija, da, rekli su joj kako će sve ono što izgovori ostati zapisano, zauvijek sačuvano. I zato je pristala, ne samo zbog svilene marame. Imala je pravo što je tada pristala. Eto, život hlapi, ona je tek obična žena iz naroda kakvih ima na tisuće. Nitko za nju ne bi znao da nije pamtila i voljela narodne pjesme. Sve ono što je izgovorila, zapisano je i još je rečeno da je zapisano prema kazivanju Matije. Učinila je veliku korist svom narodu. Ni sama nije bila svjesna koliku.

Zapisano je sve i ušćevano, no ona se gasi. Matija jedva silazi niz stube u prizemlje kuće. Govori tako tiho da je jedva čuju. Samuje, prepuštena starosti i zaboravu.

Tog ljetnog dana, dok su se turisti uz galamu kupali u prekrasnoj uvali Bočac, u Salima, Matiju je Zaglavom tražio pjesnik, također sakupljač narodnog blaga. Razveselio se, čuvši da je živa. Marijin nećak zamolio je staricu da siđe. Osmjehivala se, sjećajući se mladosti. Bilo joj je drago što ovaj pjesnik poznaje ne samo sve »njezine« pjesme, već i neke druge iz tih krajeva. Zapitkuje je, no ona se ne sjeća. Započne pjesmu pa je ne zna dovršiti. Sažimlje stihove, mijenja riječi.

Lijepa je starica, uredno odjevena, na glavi joj crni svileni rubac. Pomalo se prisjeća stihova, počinje govoriti. Možda je to njezino zadnje govorenje? Mirno promatra kako ovaj učeni čovjek iz grada pazi na svaku njezinu riječi, i ta joj pažnja godi.

— Mili care, mili gospodare,
da ti znadeš, što mi lipo znamo,
lipim biš nas darom darivao,
jednoj zlatnu jabuku biš dao,
drugoj mladoj kolajnu od zlata,
ku junaci nosu oko vrata.

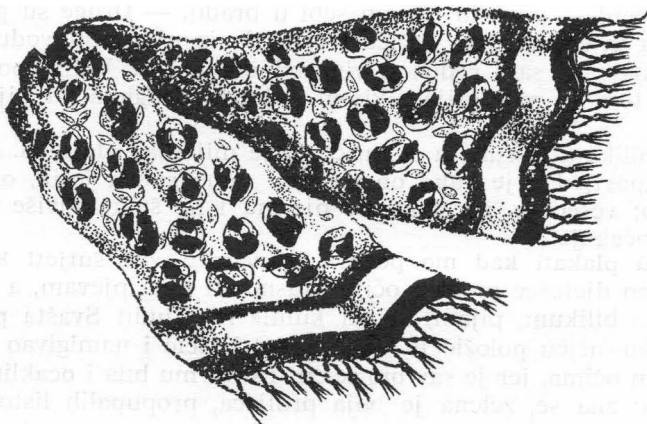
Žalost oblijeva staričino srce. Jedva čuje svoj glas, kao što jedva čuje kucanje svog srca, umornog od života. Izgubljenost, velika poput mora. Matija se osjeća kao putnik koji mora na daleki put, a ne zna kako će s tom malom snagom, kako će? Nemoćne joj ruke da radi, koraci otkazali. Što li će na tom dalekom putu kada je i pjesme zaboravila, koje je nekad tako lijepo znala kazivati? Mijenja riječi, skraćuje pjesmice, misli da je sve pokvarila.

— Hvala — kaže joj pjesnik kada ju je saslušao. On je znao naizust stihove kako ih je nekad Matija kazivala. Zato je sada primijetio sve promjene. Bilo ih je mnogih na bolje, kao dokaz da Matija nije govorila samo ono što je čula, već da je i sama imala smisla za pjesmu, da je na svoj način bila pjesnik. Ona je predavala narodne pjesme posredstvom svog srca i smisla za ljepotu.

Možda više nije mogla shvatiti tu za sebe pohvalnu istinu.

Matije više nema. Tko zna kada je otišla na beskrajnu pučinu smrti, skromna i onemoćala, ne pretpostavljajući da će ikome ostati u sjećanju. I zato je naša dužnost da joj uzvratimo lijepom riječi, prema iskazanim stihovima pjesme, prvotno zapisane pod brojem 34:

— ... njoj careva jabuka od zlata
i njoj ona zlatna kolajna
što ne rđa oko bijela vrata...

BILIKUM-VESELI KUM

U vinorodnom kalničkom prigorju postojao je vrčić, nadaleko poznat po svojoj neobičnoj sklonosti da pije i da pjeva. Volio je odlaziti u čestitare, slaviti svatove, čak i plesati. Bio je silno gostoljubiv i prijazan, samo su ljudi zaboravili na njegove najljepše osobine i zadržali ga u sjećanju kao veselog ili čak kao pijanog kuma.

Zna se, bio je to bilikum, vrč posebna oblika; niti vrč niti čaša. Imao je debeli trbuh, pa su ga još zvali: debeli kum.

Za čitavog prošlog, devetnaestog stoljeća, on je po okolici Križevaca i u samom gradu Križevci napijao zdravice. Provodio se i veselio, davao drugima da piju.

— što mogu! — govorio je sam sebi u bradu. — Druge su posude izradili da njima mjere brašno, vrčiče i čaše da iz njih piju vodu i mlijeko. Zar sam ja kriv što sam rođen u vinorodnom kraju? Volim popiti rujnog vinca, eto, u tom je moj grijeh. Pijem i dajem drugima da piju. Neka se vesele!

Selio se bilikum iz ruke u ruku, često je mijenjao vlasnika. U časovima iskrenosti pripovijedao je kako on zapravo samo smoči jezik, on sam i ne popije mnogo; veseo je, spreman na pjesmu i na šalu najviše zato što se to od njega očekuje.

— Zar ću plakati kad me pozovu u svatove, zar šutjeti kad se rodi kakvo dražesno djetesce modrih očiju? Jasno da tada pjevam, a ljudi kažu: »Gle! napio se bilikum, pijani, debeli kum!« Ah, ljudi! Svašta pričaju!

Svoju ruku-ručicu položio bi na debeli trbuščić i namigivao vragoljasto svojim zelenim očima, jer je sav bio zelen. Takva mu bila i ocaklina, a zelena je vedra boja; zna se, zelena je boja proljeća, propupalih listova i mlade sočne trave.

I tako, gdje god bi u kojem selu ili mjestu bilo veselje, tamo se pojavio bilikum. Nije on bio jedini na svijetu, no drugi nisu bili tako poznati kao on. Stajali su prašni po policama ili služili jednog gospodara. A naš bilikum gospodara uopće nije imao. Sam se pojavljivao na stolovima, išao iz ruke u ruku, a gdje god bi došao, s njime se pojavila pjesma i veselje. Točio je iz sebe šale, izmišljao doskočice, onako debeljuškast, dobroćudan i prijazan.

Tu i tamo pokoja zajedljiva žena rekla bi da vino izaziva smijeh i pjesmu. Međutim, pilo se i iz mnogih drugih čaša i posuda, pa zašto onda ipak nije bilo pravog veselja i zvonke pjesme tamo gdje nije bilo bilikuma, dobrog kuma?

Da, svi su ga zvali kumom, jer gotovo i nije bilo slavlja kojem on nije kumovao. No poslije svečanosti, ma kakva bila i kako dugo trajala, nestajao je bez traga, da se pojavi pri prvom slijedećem veselju. Uzalud su ga tražili u međuvremenu, uzalud su neki pokušavali da ga odnesu, ne bi li s njime došli u posjed trajne veselosti i dobre volje. Otimao se. Galamio je.

Bilikum se poslije proslava vraćao u katolička brda, zatvarao se u poneku tihu i mirnu klijet. Odmarao se, promatrajući vinograde u razna godišnja doba. Čim bi vjetar odnekud donio prve taktove odsvirane na nekoj veseloj tamburici, on bi potciknuo, zavaljao se u travicu da se dobro otare, te čist i sjajan jumu među narod da se veseli i da slavi slavlje.

Pogriješili su ljudi što su ga tražili po raznim policama i ormarima.

— Ti skrivaš bilikum — govorili su jedni drugima. Ali nitko se nije mogao pohvaliti da ga posjeduje. Nitko!

— Ormare mrzim iz sveg srca — znao bi reći dobroćudni debeljuko.

— Iz ormara ne bih mogao viriti na vinograde, ne bih mogao vidjeti niti jedan ples oblaka u jesen, onaj divni kovitlac divne njihove pjene i rumeno-zlatnog odsjaja lišća. Zar bih u ormaru znao kad je proljeće? Kako su samo prekrasni ovi krajevi u proljeće! Napasam cvatom svoje zelene oči, koje u ljetu postaju upravo zlatne od odraza zrele žita. Ne, nisam ja rođen za to da čučim u ormaru — obično bi bilikum zaključio svoja razmišljanja i otprašio za jedva naslućenim zvucima nekog slavlja u bližoj ili daljoj okolici.

Bunks! Skočio bi na stol, zapjevao, nazdravio, i odmah bi svi postali dobre volje! Pjevao je:

— Zna se, ja sam bilikum.
Veselju svakom prvi kum.

Radujte se sa mnom sada.
Okrepu nosim poslije rada.

Dirum dirum diri dum!
Pjeva pjesmu bilikum!

Živio u jednom selu čovjek mrzovoljan i osamljen, zvan Kiseli Ivo, kojeg nitko nije rado posjećivao. Škrtica neka, zloćudna i zajedljiva. Tek što bi progovorio bilo s kime pet-šest riječi, već bi se posvadio. Nikada nije goste pozivao, ni njega više nisu nikamo zvali. Djeca mu odrasla i odbila se od kuće. Ostavši udovac, sam se za sebe brinuo. Rijetko kome bi odgovarao i na pozdrav.

Dogodilo se jednom usred Križevaca, kada je učitelj proslavljao tridesetu obljetnicu svog rada na školi, da je nestao bilikum. Svi su krivili udovca. Na toj proslavi on se pojavio nepozvan. Samo je rekao: — Učitelj je i meni bio učitelj.

Nije on došao zbog učitelja. Došao je s prikrivenom namjerom da ukrade bilikum. To je i uradio. Mrzovoljnome je dosadilo tuđe veselje, pa umjesto da sam poželi radovati se s drugima, on je smišljao kako će ukrasti

čudesni bilikum da ni drugi ne budu sretni, da im u srcu bude kiselo i trpko kao što je njemu povazan bilo.

— Pusti me! Ja nisam tvoj, nisam ničiji! — derao se bilikum.

Udovac mu dlanom začepio ne baš mala usta, smotao ga pod kaput i sakrio na svoj tavan.

— Daj da se provedemo samo nas dvojica! — govorio je debelom vrčiću. — A drugi neka tuguju!

— Nikada i nikada! — siktao je bilikum. Pljuvao je i prolijevao iz sebe vino koje je Kiseli Ivo u njega ulijevao. — Stidi se! — vikao mu je svaki put i dobivao dlanom po nosu.

A vani je veselja bivalo sve manje. Sve su proslave svršavale otužno. Nije bilo čovjeka u čitavom onom kalničkom kraju koji nije uzdisao: — Gdje nam je bilikum, naš veseli kum?

— Gdje sam? Na tavanu sam — srdito je gundao bilikum. Nije mogao pobjeći: vrata su bila zatvorena, a da skoči kroz prozor — razbio bi se. — Puj, puj — pijuckao je stalno. — Prašina pada u mene, zaboravio sam miris plemenitog vina.

Prvi put je vrčić osjetio tugu samoće. Prvo je sebe žalio, a zatim je počeo razmišljati o svojem zlom gospodararu.

— Grozda mi! — zaključio je — još malo pa ću i ja postati opak i zao. Moj gazda je zato naopak što je sam.

Razmišljao trbonja, ne kako da sebe izbavi, već kako da pomogne udovcu. Tu je pokazao svoju pravu vrijednost. Čekao je do jeseni, a kad se o Martinju krstio mošt, reče svom kiselom otimaču:

— Hajde da nas dvojica zajedno malo popijemo! Mošt je još sladak, nećemo se opiti.

Osamljeni Kiseli Ivo prihvati bilikumov prijedlog. Alaj su se napili, tamo gore, na onom tavanu! Pjevali su da se orilo kilometrima uokolo. Gledale ptice kroz prozorčić što se događa, gledale i smijale se. Zatim došla mačka, privukao se i pas Garo. Popratili su pjesmu svojim cvrkutom, mijaukanjem ili lavežem, kako je tko umio. A bilikum sve ponavlja riječi da se bolje čuje:

— Ovo pjeva bilikum,
vaš veseli, dragi kum. .

Čuli to ljudi, stigli do tavana i pronašli bilikum. Htjeli su ga odnijeti, optužili Kiselog Ivu za krađu. No, bilikum je bio mudar, premudar. On reče:

— Sam sam ovamo stigao, noću
da čovjeku odagnam samoću.

Preobrazio se stari udovac zbog te dobrote. Milo mu bilo što ga je bilikum zaštitio, spasio od sramote. Ne samo da ga je razumio, nego je i njegovo srce učinio drugačijim, boljim, veselijim. Zar to može obični mošt? Ne, ne vjerujte ako tko kaže.

— Dodite svi ovamo! Ja slavim svoje ponovno rođenje! — kroz suze i smijeh starac je pozivao susjede.

Otada je njegova kuća uvijek bila puna ljudi, pjesme, raspoloženja.

— Ne možeš živjeti sam — stalno je govorio Kiseli Ivo, gladeći dlanom bilikum po trbušiću.

— Ne škakljaj me! — cičao je debeli kum. — I znaj da niti ja više neću podnositi samoću. Čast vama, ljudima; vi ste i ovakvi i onakvi. Želim braću, pozovi lončara! Naučio sam uz tebe kako je gorka samoća. Neću da jednom, kad me zaborave i ostave, postanem čangrizavi stari jarac.

— A što će ti, kume, lončar? — upitao ga je Kiseli, sada Slatki Ivo.

— Tek tako — odgovorio je bilikum, veseli kum. šapnuo je nešto na uho lončaru, a onda podigao ruku-ručkicu.

Lončar je napravio još dva, po obliku jednaka vrčića, braću bilikumu. Sve ih je zatim sastavio, preplevši im ručice tako da su se tri vrča nerastkidivo držala zajedno, ispod ruke.

— Tako, sada sam miran — rekao je bilikum. — Ne bojim se starosti ni osame.

Na vrčićima je lončar ispisao, svakome preko nadutog trbušića, po jedno ime: Ceh, Leh i Meh. Koje je ime dobio prvotni jednostruki bilikum, nije se više ni znalo. Zar je važno? Valjalo je nagnuti sva tri da se popije rumenog vina. Još jedan razlog više za smijeh, jer su se ljudi pritom polijevali po bradi.

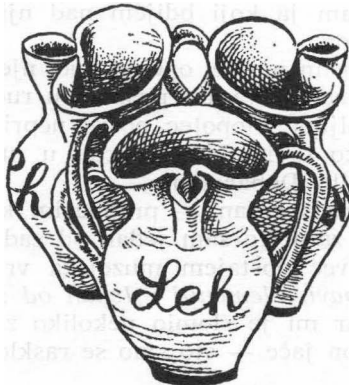
Pokušajte piti iz takva tri vrčića! S njima je uvijek veselo.

— Briga me sad — rekao je bilikum — sve da se i kojim slučajem razbijem! Proživio sam divne dane u svom narodu, osigurao se protiv samoće. Baš mi je lijepo! Neću se tužiti sve da završim i na smetištu.

Nikad bilikum nije tako završio. Poslije sto i dvadeset godina života spremili ga ljudi u muzej. Tako je ostao sačuvan.

— Neka se sad zabavljaju, neka piju drugi. I red je, zar ne? — govorio je bilikum svojoj braći.

Namigivao je posjetiocima muzeja, praveći se važan kada bi ga učenici skicirali u svoje blokove. A koji put bi štucnuo: — Hik! — Ostala mu navika iz onih dana kada je vince pretakao i vincem se natakao — on, kojeg su zvali bilikum, a sam je za sebe govorio kako bi najradije svim ljudima na svijetu rado bio kum. I ne kakav god, nego veseli kum!

KLOPOTEC

Nekada bi se pripovjedač vrlo razljutio kad bi ga slušatelji upitali: što je to klopotec? Naime, tada je klopotaca bilo podosta na svijetu, i nisu bili nikakav izuzetak, kao što su danas. Zbog tog moram pristati da na samom početku priče objasnim što je klopotec. To je naprava...

— Klop-klop — ne kaniš valjda pisati tumačenja? Pričaj priču — od-klopoće klopotec, onaj koji sam upoznala, a zvao se *Vjetrogriz Črbavi, Plemeniti i Jedan od zadnjih*. Naslov kojeg se ne bi stidio ni grof. Ali grofova u nas više nema. Možda nas ne bi ni zanimali. Međutim, ova drvena okretaljka, posebno neko strašilo za ptice, staro, brbljavo i gotovo jedino u onom zagorskom kraju, privlačilo me svojom osobitošću.

— Slaba priča — već klopoće klopotec, okretan vjetrom. U sve se on petlja, ne dozvoljava mi da pričam po svojoj volji. Nije ni čudo da ljudi nekom brbljavom stvorenju govore kako mu prebrzo radi klopotec — jezičac.

— Tiho! — kažem klopocu. — Brini se za svoj vinograd. Čuvaj zrele bobice grožđa da ih ne odnesu čvorci! To je tvoj posao.

— Ne miješaj se ti u moj posao — odmah odvrća brbljavi klopotec. — Dobro ga obavljam. Ne znam zašto onda ljudi ne postavljaju nove klopoce? Zar više nema grožđa i vinograda? Zar su izumrli čvorci?

— Nisu — kažem mu. — Ali dosadio si ljudima svojim vječnim klopotanjem. Bolje im je obično strašilo. Barem šuti, nikome ne smeta.

— Neznalica! — pobjedonosno objavi klopotec.

— Strašilo stoji u polju. Tko bi ga vidio između visokih čokota? Pravi čuvar vinograda samo sam ja koji bdijem nad njim povisoko, na svojoj dugačkoj nozi — klop-klop.

— Klop-klop — narugam mu se, oponašajući njegov zvuk. — Hvališ se! Ima čuvara važnijih od tebe, čuvara s puškom u ruci.

— Pijuk, pijuk — pljune klopotec posve nepristojno — smuču mi se čim čujem za pušku. Tko to ima srca pucati u ptice? Ja ne bih nikada, iako su mi sve živce popile. Dobar sam.

— Neprekidno se praviš važan — prebacim klopocu.

— Ja i jesam važan, zato što sam jedan od zadnjih klopotaca u našim vinogradima. Skoro da već postajem muzejska vrijednost. Zato i nosim časno ime *Vjetrogriz Črbavi, Plemeniti i Jedan od zadnjih*. Vjetar me vrti, ja onda klopoćem; vjetar mi je slomio nekoliko zuba-dašćica, črbav sam, istina je. Ali — zabruja on jače — što smo se rasklopotali bez veze, ti i ja! Otpočni s pričom!

— Dakle, draga djeco, prije vašeg rođenja živio je jedan klopotec u zagorskim vinogradima. On je bio žestoki neprijatelj čvoraka. Nisu ga mogli zateći na spavanju. Plašio ih je u sumrak, strašio u zore. Klopotao je poput deset vodenica zajedno. Mladunčad čvoraka bojala ga se kao diva iz bajke, kao nekog čudovišta. Taj je revni klopotec toliko dobro čuvao vinograd da mu se čvorci nisu usudili približiti. Bile su to za njih strašne muke, naročito u jesen kada su grozdovi dozrijevali i otežali, a bobice se same od sebe osipale. Da im je dao da barem zoblju po tlu, zakleli bi se svi u svoje šareno perje da neće ni kljucnuti bobe sa loze. No, nije dao. — Odbij! — derao se s vrha one svoje kolčine, kezio zube gore nego najoštriji pas čuvar. Čvorci se navikli na onaj kraj, upravo na onaj vinograd. Tamo su njihovi pradjedovi svijali gnijezda, dok još nije bilo ljutitog klopotca.

— Banda! — žestio bi se drveni čuvar, govoreći u vjetar. — Ima tih čvoraka dvjesta vrsta, čuo sam da su ljetos opustošili sve trešnje. U moj vinograd neće, ne! Klip-klop!

Odbij!... odzvanjao je između brežuljaka njegov prodorni glas.

Oni drskiji čvorci privlačili bi se bliže i cvrkutali:

Klipa-klapa, klipa-klapa;
ti drvena stara Slapa.

Nikakvu hvalu klopotac nije očekivao od ljudi. Nije imao srca. A sve čvorke mrzio je i prezirao. Na rugalice drznika odgovarao bi samo: — Klapa-klapa — ružna riječ je slapa. Ne znaju pravilno govoriti.

— Dozvoli mi da kljucnem zrnce grožđa, samo malo! — molio je jedan mladi čvorak. Nije mu dao.

— Nahranila bih dječicu!

Klopotac i opet nije dao.

— Imam svadbu! Dopusti da počastim svatove!

Klopotac ni da čuje. Takav je bio, okorio i neotesan kao kolac.

Čvorci su odljetali daleko do kojeg slabije čuvanog vinograda. Umarali su se, a svoj zavičaj nisu htjeli napustiti i pored strogog klopotca.

Nizalo se proljeće za proljećem, jesen za jeseni. Neprekidno su čete malih čvoraka izlijetale iz gnijezda. Dozrijevaio vinograd, bogat urodom i očuvan. A ljudi, za berbe, nisu hvalili klopotec, već su se ljutili na njegovu škripanje. Govorili su: — Vrag da ga odnese! Blebeće i klepeće, dosadan je taj klopotec. S njim u kotec!

Eto, to mu je bila hvala. A čvorci su u rana jutra ili u sumrake pjevali iz sveg srca ne bi li ganuli to okrutno strašilo. Nije mario za njih, nimalo.

Dogodilo se s vremenom ipak da ga je vrag odnio. Tako se to kaže, slomio ga je zapravo zub vremena. Istrulila mu pri dnu ona jedina tanka noga na kojoj se izdizao nad vinogradom poput neke čudovišne čaplje. Pao klopotac i, kako na tlu nije bilo vjetra, prestao klopotati, Nastala tišina. Mir.

Čvorci se privukli do obližnjih stabala, čudom se čude. Jedan između njih, najhrabriji, poleti u izvode i vrati se s vijestima o klopočevoj nesreći.

Svatko bi očekivao da će sada svi oni čvorci navaliti na grožđe, da će se rugati pobijedenom neprijatelju. Ne, nije bilo tako. Čvorci su vesela, vedra, iako ponekad drska, kradljiva čeljad. Poletjeli su do sela, premda se ne vole približavati ljudskim naseljima. Toliko su cijukali i pjevali, leteći prema

vinogradu, da su ljudi pošli za njima. A onda su čvorci naglo prekinuli pjesmu. Svi su osjetili potpunu tišinu. Odjednom se netko sjetio da nema klopoca. Popravili su ga, okovali mu ranjeni dio, podigli ga opet u zrak i tako mu produljili vijek.

Bio je to novi život za klopotee! Život s osjećanjem. Nešto se dogodilo u njegovoj brbljavoj, ludoj glavi. Posramilo ga što ptice nisu navalile na vinograd kad je on pao polomljen. Bilo ga je stid priznati što se s njime dogodilo, no, kako je pod naletom ma i najmanjeg vjetrića pokretao svoj jezičac, ipak je govorio:

— Hajde, razbojnici (ah, tako je nazivao svoje spasiocel!) — kljucnite malo pa se tornjajte!

(Primijetit ćete kako je grubošću providno prikrivao novostečenu nježnost.)

— Kad ne bude vjetra, počastite se. Ja ću malo odspavati. Ali na prvi moj zvuk da se razbjegnute kuda koji! Jeste li čuli, vi zmokradice, vi vinogradski džepari, šareni lopuže!

Dozvoljavao je mamama-pticama da uzmu po koju bobu za svoju bebu. Sam je zapjevao u svatovima mladog čvorka: Nejdeme dime, dime ... Davao je priloge za stare i nemoćne čvorke. Čak se pohvalno izrazio o njihovoj pjesmi, premda je poznato da su čvorci marljivi iako ne vješti pjevači.

Dogodilo se da je jedan jogunasti ptić za okladu sjeo na vrh klopoteeve glave! Kažem vam... dozvolio je sebi toliku drskost!

— Nije istina — klap-klap! — grmnu na mene klopotee, znate već koji: onaj moj, a sad i vaš prijatelj s dugim imenom *Vjetrogriz Črbavi, Plemeniti i Jedan od zadnjih*. — Ja to nisam bio! Nisam, nisam i nisam! — derao se.

Zar sam rekla da se o njemu pričalo? Mirno posvjedočite da nisam.

(Mogu vam reći u povjerenju da je to bio upravo on. U našem narodu ne govori se uzalud da se svak češe tamo gdje ga svrbi. Prema tome — sam se otkrio!)

Ja ne znam gdje je danas taj čuveni klopotee. Vinograda ima, čvoraka je mnogo, a klopoci su uglavnom nestali, šteta! Da imam svoj vinograd, na svaki način u njemu bi morao biti klopotee. Ne baš kao čuvar, nego zato što je zgodan, nenadoknadivo osebujan brbljavac.

Na kraju priče, učini mi se da čujem glas klopoca. (Da li puko sjećanje?)

— Zapiši i ovo, neka se zna. Otkud *ja* brbljavac a *ti* cijelo vrijeme pričaš — klap-klap?!

čula sam još njegov smijeh, a onda je nestao zauvijek. Tražila sam ga po vinogradima i nisam ga pronašla.

Samo su čvorci, prijatelji vinograda, zvonko pjevali:

— Klipa-klapa, klipa-klapa.

Nit klopoca ni, nit štapa ...

Jesam li dobro čula? Ili mi se sve to pričinilo? Još gore: zar sam baš sve izmislila?

Upitajte prvi klopotee kad ga pronađete. Potvrdit će vam moju priču, vjerujem, a i meni će lakše biti ukoliko ustanovite da u njoj nije baš sve *potpuno* već onako ... izdaleka ... tek mrvicu ... izmišljeno.

Klap!

ZLATO NA DLANU VELJAČE

U veljači, najsvijem mjesecu godine, koji nema oka ni ukusa za boje, već se voli odijevati u sivo, pa su mu dani pusti i sivi, mračni i polucrni — u veljači, pod otvorenim nebom, ništa ne cvjeta! Kao da cvijeće ne voli taj mjesec te bježi u topliji ožujak i svibanj, baš tako mi se čini, jer veljača, iako mlad mjesec nove godine — nema cvijeta u zapučku svoje sive odjeće, nema mirisa, nema ničeg što bi bilo oku ugodno. Zato je kažnjen ili, bolje reći, zato nema snage da duže traje. Onaj tko ne nosi cvijet u oku ili u srcu — brzo smalaksava. Tako biva s veljačom. Vuče kroz sivilo vlage svojih dvadeset i osam dana, a tek svake četvrte godine dobiva jedan dan više. Mrzovoljan je to mjesec, barem u nas. Tko zna, možda su u drugim zemljama veljače drugačije? Jamačno jesu.

Pa ipak, i u našim krajevima događa se čudo. Uzmimo, na primjer, u Herceg Novom. Taj grad nazivaju gradom cvijeća, u njemu se u prvoj sedmici veljače slavi dan cvijeća. Razumljivo, veljača nije tako kruta i studena u južnim krajevima naše zemlje.

Međutim, s gradićem Herceg Novim poseban je slučaj. On se sažalio nad pustim tim mjesecom, koji je svatko po zlu spominjao. Naumio je da veljaču okiti cvijećem. To mu je i uspjelo. Za svoj znak Herceg Novi uzeo je grančicu nježnog cvijeta mimoze.

Sto je to prekrasan, plemenit cvijet! čini se kao da jedna njegova grančica obiluje stotinom svijetlih sunaca, toliko vedrine i topline isijavaju iz sebe njegove žute, cvjetne loptice. Posvuda mimoze u grmovima. Šire mirise, bujaju. Kao da na hiljade zlatnih izvora obasjava grad na moru. Prepleli se nježni dukatići po stabljikama. Nakitili obalu uz plavo more. Tko jednom posjeti taj kraj, zapamtit će ga po mimozama.

A bila među njima jedna prekrasna mimoza, nazvana Mirni. Procvjetavala je nanovo svake godine sve bujnija i, kad bi tko upitao, što je najljepše na svijetu, odgovarala bi glasom u kojem je zveckao niz sićušnih praporaca: »mi... mi!... mi... mimoze«.

Nije ona mucala, o ne! Govorila je mi — mimoze, jer je njih mnogo na okupu, a naročito u Herceg Novome.

Zloćudna veljača, umjesto da se raduje što je okićena cvijećem, pošalje sjevero-istočnjak da pohara mimoze. Bilo je već poznato da ona nema osjećaja za boje. Da ga je imala, ne bi mogla savladati oduševljenje nad

morem onih žutih biserića, divila bi se žutom moru koje se prostrlo pored plavoga.

Mirni se isticala među mimozama, i zato vjetar strese prvo nju.

— Imam zapovijed da sve vas uništim — hukne.

Cvijet preču njegovu zlu objavu.

— **0 ne govori mi vi, molim te, ja sam Mirni — reče prekrasna mimoza.**
— **Lezi u moj grm i odmori se, dobri vjetre, lakše ćeš putovati.**

Bila je vrlo ljubazna. Vjetar se posramio. Nije imao dobrote u sebi, ali zar ne bi mogao postati dobar? Mogao bi, svakako. Naročito zbog tog što je u svom providnom srcu osjetio koliko je ovo cvijeće ljupko, a veljača siva i opaka.

— Mi smo izrasle da usrećimo veljaču — piskutala je mimozica Mirni.

— Zar nismo prikladno cvijeće da nama okiti i šešir i zapučak?

— Svakako — prizna vjetar; bijes se u njemu počne stišavati. Upita: — Vi ste upriličile svoju proslavu *baš* zbog veljače?

— Dakako — odgovori Mirni — žao nam je tog pustog mjeseca. Neka bar ovdje, u toplijem primorskom kraju, vidi nešto od proljetnih ljepota.

— Čudno — mislio je vjetar. — Vi ste bile dobre prema veljači, a ona vas zlim nagrađuje. Što tek može uraditi sa mnom? Okovati me u led?

— Znate li — kaza na glas — da me ovamo poslala...

— Da nam zahvališ? — prekine ga Mirni.

— Da, da vam zahvalim — šlaga vjetar, jer nije mogao javno priznati u kakav ga je gadan posao uvalila veljača.

— Da li je zadovoljna s nama? — zanimalo je i ostale mimozice.

— Jest — ponovo šlaga vjetar — a da bi djelovalo uvjerljivije, doda istinu: — Ja naročito.

— Sjajno! — klicalo je cvijeće oduševljeno. — Budi nam tada prijatelj, oglosi posvuda našu proslavu. Neka dođu ljudi i s nama se vesele, neka uživaju u ljepoti, u našem lijepom gradu.

— Uskoro počinje svečanost, dani cvijeća. Pohiti svijetom i kaži ljudima neka nas posjete — predloži jedna mala mimoza.

— Ja ću poletjeti s njime — ohrabri se Mirni, iako je bila vrlo osjetljiva te se bojala i daha a kamo li ne daška vjetra. Mogla je nastradati zbog svog povjerenja. Pa ipak nije. Vjetar je pažljivo nosio na dlanu cvijet mimoze od grada do grada, iz jedne zemlje u drugu zemlju, sve tamo gore prema sjeveru. Raznio je posvuda glas o kraju gdje u mrkoj veljači cvate tako nježno, žuto cvijeće.

Tko god je mogao, požurio je prema Crnogorskom primorju. Veselili se gosti i nauživali što u pitomom Herceg Novome što na izletima po zaljevu Boke Kotorske. Mimoza Mirni postala je slavna. Slikali su je za sve novine i pisali o njoj pod naslovom: *Zlato na dlanu veljače*.

Tako je vjetar učinio nešto sasvim drugo nego što mu je bilo naređeno, jer nije mogao bez razloga nanijeti zlo tolikoj ljepoti. A razloga takvom zlu i nema.

Vratio se vjetar na sjever, u neku gustu, tamnu šumu gdje ga je veljača čekala. Naslućivao je kaznu i prijekor, no veljača se snuždila.

— Ona dražesna Mirni, žutoglava ljepotica, otopila je deset ledenih kora s mog srca. Hvala joj što mi je dala da bar jednim svojim dijelom

osjetim sreću. Kad te put nanese u onaj prekrasni gradić, pozdravi je, i nju, i sve ostale drage mimoze. Reci im da su moja jedina svjetlost i moje tajno zadovoljstvo. Zahvaljujem im na bogatom daru. Sada i ja imam svoje sunce u obliku mnoštva malih rascvjetanih sunaca.

Vjetar koji je bio dovoljno star i iskusan, (gdje sve nije bio i što sve nije vidio!) šapne glasno da su ga čula stabla i oblaci:

— Nikada se ne treba predati tami. Ne smijemo dozvoliti studeni da zavlada u srcu. Uvijek je moguće naći neki izlaz, neku zraku sreće. Nešto postoji... mora da postoji...

I doda prilično smušeno:

— Ne stidim se priznati. Znaite, ja sam se pomalo zaljubio u onu gracioznu ljepoticu Mirni. Po čemu to znam? Kad legnem i sanjareći pogledam nebeski svod, tad na njemu ne vidim zvijezde, već grančicu mimoze. To je Mirni, znam. Ne vjerujete?

Ogoljela stabla crne kore nikad nisu vidjela taj cvijet u veljači. Zato su prešutjela odgovor. Za tmastih noći često su pogledavala prema svodu, ne bi li umjesto zvijezda ugledala rasuta zrnca mimozinog cvata.

Jer ona nisu mogla imati tu sreću i čast da odu u Herceg Novi, kao što može biti nama ... kojima nikakvo korijenje ne sputava korake ...

KONJIC IZ KONJICA

Kažu da se neki čobanin s Prenja, po imenu Barčin, pred nekoliko stotina godina prvi u Hercegovini započeo baviti umjetničkim zanatom — drvorezbarstvom. On je savršeno savladao to umijeće. Još kao dječak nožićem je iz kojekakvih komadića drveta izrađivao likove ili ukrašene pločice. Urezivao bi različite motive u plohu drveta i tako skraćivao vrijeme dok je čuvao ovce. Kad je poodrastao, već je izradio na stotine predmeta. Imao je naručilaca i kupaca. Dolazile bi mu djevojke i žene s molbom da im izrezbari preslice i vretena, vuničarke, bešike i kašike, ogledalca. Momci su voljeli drvene svirale i kutije za duhan. Poznatom guslam, kojeg su znali po svojoj Hercegovini, Barčin je izradio skupocjene gusle s poredanim ukrasima: zvijezdama i polumjesecom.

Mnoge je do svoje starosti naučio tom zanatu za koji ne treba mnogo alata, ali je potrebno mašte i strpljivosti. Da, mašte...

S koljena na koljeno prenosila se vještina drvorezbarstva. Više od svih bili su poznati majstori iz Konjica, a upravo među njima nastao je lik čudesnog konjića, koji je krasio jednu bešiku. Nije se znalo tko ga je napravio. Možda se znalo, pa se zaboravilo. Ostala je bešika; iz nje su u svijet otapkali mnogi mališani. Odrasli su u ljude, a kolijevka je ostala ista. Bila je drvena i sva izrezbarena, iskićena izbočinama i kosim urezima. Raspoznavao se na njoj u drvu oblikovano lišće i cvijeće, dok je čuvena postala po liku konjića, postavljenom iznad uzglavlja. Bešika je bila modro obojena, konjić zlatan. Kako je konjić bio iz Konjica, ljudi su ga jednostavno nazvali *konjić iz Konjica*.

Vrijeme je prolazilo, izbljedjela je pomalo i dotrajala boja na bešici — ali konjić je ostao zlatan, propet na stražnje noge, kao da će ovog trena odletjeti u svijet. Ljudi su ga doticali rukama, ne vjerujući da je to lik bez života. Konjić malen, stao bi na dlan. I upravo zato što nije nimalo gubio pozlatu i što je bešika dobro odolijevala zubu vremena, što ju je mimoišla crvotoč i raspadanje, proširio se glas da je u konjića iz Konjica neka vilinska moć. Babe su kazivale da su na njemu naročite čarke, ali ne na zlo, već na dobro djeteta koje ta bešika odljula...

Dokle god je dosezalo pamćenje i usmena predaja, znalo se samo da su djeca položena u tu bešiku bila zdrava, jaka i sretna. Takav je bio Ivin Ante, pa Jurin Krešo, svi, svi, sretnici, zlatnim konjićem označeni.

Vrteći svoju preslicu pričala je Mirkova baka kako je čula od žena — da su vidjeli zlatnog konjića gdje se promise u živoga. Poprimi veličinu pravog konja pa kaše uz obale bistre rijeke Neretve, a u ponoć rastvara nevidljiva krila i uzlijeće oko planine Bjelašnice, oko Prenja i Bitovnje. Na sastanak s vilama odlazi, čarobne se vode s njihovih izvora napaja. Zato nikada ne stari, zato mu zlo ne može nauditi. Pričalo se o tome već poodavno. Kadgod bi u ljetne večeri pala koja zvijezda, ostavljajući blještav trag, mnogi bi pomislili da to konjić uzlijeće na svoja tajanstvena putovanja sve do vrhova planina, gdje se druži s vilama-ljepoticama. One ga za zlatnu grivu vode, čudovitom ga vodom sa svog izvora napajaju, kroz rosu ga prošetaju, i rosa se poput zlatnih mrvica osipa s njegovih kopita čim uzleti. Samo vile znaju tajnovite riječi protiv starenja. Njima konjić može zahvaliti što ga nije raznijela crvotoč. Dok bešika iz suhe orahovine polako pa ipak sigurno propada pod zubom vremena, konjić ostaje vazda isti, kao da je tog trenutka nepoznati njegov tvorac, majstor drvorezbar, završio svoj posao — njegovo oblikovanje!

Sto više se pričalo o neobičnom konjiću, to su više dolazili mladi drvorezbari iz Jajca, iz Sarajeva, iz Srebrenice da vide kako zapravo izgleda. Molili bi da im pokažu bešiku, a zatim i gledali konjićev lik, pokušavali da izrade istog takvog. Jest, konj je konju bio nalik. Bio je gotovo jednak, prekrasno izrađen u drvu, no nije imao čudesnih osobina. Nije letio, nije po Neretvi gazio, nije zvijezde kopitima odbacivao kao onaj pravi *konjić iz Konjica*.

Oponašajući drevni rad i pričajući često o čobaninu Barčinu s Prenja, a mislili su da je on, možda, izradio tog konjića, drvorezbari su se nadmetali u umijeću. Izradili su mnoštvo predmeta s predivnim ukrasima u drvu, koji se i danas mogu vidjeti u tim krajevima. Prekrasna je duborezna soba iz čemalovića kule, zatim drvenarija Derviš-bega Kršlaka iz Jajca, drvenina Saburine kuće iz Sarajeva, pa šarena soba iz Srebrenice, carske dveri i ulazna vrata kod Vlasenice, sami krasni duborezi, svaki za sebe bajka! I danas se može vidjeti na njima cvjetove koji su se prepleli pod rukom majstora, još pred četiri stoljeća. Čudo je već i sama činjenica da im je čovjek svojom rukom i umijećem održao životnu ljepotu kroz stoljeća, ma i na slici!

Mirkova baka imala je ogledalo, u drvenom okviru, također izrezbarenom. Povjerovala baka u priče o konjiću pa se uveče sakrila na tavan. Svijeću pali, u ogledalu se ogleda. Želi vidjeti čudo. I doista, ugleda zlatnog konjića. Za čas je proletio, a onda se baki ukazalo njezino lice pomlađeno; ona je vidjela samu sebe kakva je bila onda dok joj sunce i vjetrovi nisu izbrazdali čelo i obraze. Sanjarila baka o svojoj mladosti pa se postidjela. Bol joj obuzela srce, žalost za mladošću. Sama sebi obeća da više nikada neće u ogledalu tražiti drugu sliku nego onu koju stvarnost pruža. Ali zar i ona prva slika nije jednom bila stvarna?

Koliki su molili baku da im proda onu bešiku s konjićem! Htjeli su kupiti ogledalo ili ostale drvene predmete ukrašene rezbarijama. Bila je sirota ali nije htjela otuđiti ni jednu jedinu stvar koju su izradili njezini preci. Sve su ostale sačuvane u obitelji.

I eto, sad će uskoro Mirko dobiti brata ili sestru. Baka priređuje kolijevku da što dostojnije primi malog pridošlicu. Rodio se dječčić. Povili ga

i položili u modru kolijevku. Nad glavom mu kao znak sreće stoji izrezbareni i zlatom premazan konjić. Dok je mlada mati izmoredna usnula, baka je bdjela blizu kolijevke.

— Mirko — rekla je, potraživši u uzbuđenju unuka koji je spavao u drugoj sobi. — Vidjela sam konjića kako odlijeće prema planinama.

Mirko se osmjehnulo.

— Da pogledam je li na mjestu? — rekao je.

— Ne! — blago je šapnula baka. — Možda je i tu i tamo, tko zna. Ali ako je krenuo po sreću za tvog malog brata, neka se vrati neometan i donese mu rose s livada gdje vile kolo vode. Od zla će ga braniti...

— To mu želimo, zar ne? — reče Mirko.

— Svakako — složi se baka. — I tebe i njega konjić će jednom odvesti na daleki put u život, možda čak u daleki svijet.

— Bude li to vlak, avion ili brod?

— Svejedno, konjić će biti prisutan.

Prave čarolije nema. Čarolija je tek u tome da znate kako je on postojao u vašem Konjicu. On će vaše misli i vašu ljubav vraćati u zavičaj svojim tajanstvenim letovima. Ma gdje bili, nećete zaboraviti svoj zavičaj, ovu modru bešiku iz koje ste potekli. Ona će vam davati snagu. A čovjek koji zna otkuda je, zna i tko je. Ma gdje sagradio dom.

— Sasvim jednostavna i čvrsta istina. To nije čarolija — reče Mirko.

— O čarolijama se mašta zbog želje za istinom. Maštaš o mnogočemu, ostvariš barem nešto. Ima ljepote u stvarnosti, a ima je u maštanju. Na primjer, ovaj naš *konjić iz Konjica*, izrezbaren na stijenci modre bešike — stvaran je, očima ga možeš vidjeti. Pred tobom je, postoji ..

Kao da prihvaća igru Mirko sklopi oči: — Na nama je da mu igrom mašte dodamo nešto još ljepše nego što život može dati.

U kolijevci je spavalo djetešce.

Zlatni konjić vinuo se uvis do vrhova planina, upravo kao da ocrta put kojim će se uspinjati novi stanovnik zemlje .. . Da, tako, sve više i više... do zvijezda ... Ima li koga tko ne bi slijedio putokaz zlatnog *konjića iz Konjica*? Sve više... i više... Lijepo je uspinjati se. To je pravi put za svako dijete, za svakog čovjeka.

MOGUT

Sumrak se spustio lagano ali nezaustavljivo, nalik ruci koja slama cvijet. Svjetla pomalo nestajalo, gubilo se sutonje rumenilo, pojačano prisutnom jeseni. Rumenkaste zrake zalazećeg sunca stvarale su na zlatnom i crvenom lišću dojam da će svakog časa izazvati požar.

— Bu vatre — neprekidno je u sebi mislio stari Ante, zvani Picek, koji se žurio kući u selo Dubranec. Vraćao se iz goleme hrastove šume, kamo je pošao pogledati kakav je ovogodišnji urod žira. Ima li ga dovoljno ili nema za hranu svinjama?

Poznato je koliko su lijepe hrastove šume u Turopolju; na glasu su i turopoljske svinje, a sve je to nekako u vezi: hrast rodi žirom, njime se tove svinje.

Zašto Ante trabunja o vatri, mrmlja o njoj sebi u bradu? Sto puta, i više, bio je u šumi, i ne jednoj. Ne samo danju, već i noću. Tek je suton. Ali žari i pali. Antu probija znoj od neke nelagode. Žuri prema selu, gori mu pod petama, tjera ga neodređeni osjećaj slutnje.

— Ni žireka. Slabi je žirek — govorio je na glas, u želji da odagna strah.

Odjednom zastane i ukoči se od jeze. Naslonjen na osamljeno stablo pored puta, pred njim je stajao visok čovjek sa starinskim širokim šeširom i dugom čohom. Stranac reče:

— Idi pak sutra iskati žira. Samo naj nikad tuči belu svinju.

— Mogut, to je sigurno mogut — pomisli Ante i potrči prema selu.

Stigavši kući, svalio se na klupicu pored peći i pričao ukućanima kako je sreo moguta. Žena mu se preplašila, sin i snaha slušali sa zanimanjem, unuci ga ismijavali.

Mislili su kako je djed imao priviđenja od samog straha, a djed je opet tvrdio da se sve poklapa: i lik, i govor, i šešir pa čak i duga čoha. Stablo? Stablo pod kojim je stajao bilo je hrastovo. Nitko drugi nije bio nego mogut!

Unuci su prvi put čuli za moguta. Mogut ili kokot, njima je bilo svejedno. I dok se djed oporavljao od proživljenog straha, baka je ispričala sve što je znala o mogutima. Vatra je pucketala u peći, ponuđeno jelo nitko nije ni taknuo. Samo je stari Picek popio čašu vina da dođe k sebi.

Baka je rekla da je to sigurno njihov mogut, jer svaki kraj, a ponekad i svako selo, ima svog moguta. Postoje priče o vilenjacima i vješticama,

pričala je baka, no o mogućima još nitko nije ispričio priču, iako su oni vrlo neobična, posebna bića koja obitavaju u turopoljskim hrastovim šumama i štite ljude ukoliko su poštteni, a kažnjavaju ih, ako im se protive ili čine zlo.

Smatralo se u narodu da je moguć ljudski stvor, rođen od mrtve majke. Kada dođe na svijet, velik je i jak kao dijete od sedam ili devet godina. U nekim zemljama kažu da se moguć rodi u košuljici i da već ima zube. Tek ponegdje prenijelo se predajom da je moguć nakazan, da ima samo dva velika zuba očnjaka. Inače se uvijek vjerovalo da moguć zaštićuje svoj kraj, da ga brani od tuče i nevremena, da se pojavljuje ljeti s onim tankim bljeskovima na nebu. Bori se s nekim drugim mogućima da obrani svoj zavičaj od naglog grada ili bilokakvog nevremena. Postojalo je vjerovanje u narodu da onaj moguć koji je jači od ostalih, uspijeva svoj kraj učiniti plodnijim i rodnijim, pa u njemu uvijek ima više žira i vina nego drugdje. Moguti obično izlaze rano u zoru, sa suncem, ali vole se pojaviti i u suton, kada užarena kugla ponire. Mogu se pretvoriti u što žele, no najčešće zadržavaju svoj ljudski lik i na kraju se ipak takvi pokazuju ljudima. U moguća su, vjerovalo se od davnine, natprirodne sile. Oni su čuvari starine i zaštitnici starih običaja.

— Glupost! — rekli su unuci, a bila su dvojica čupavih petoškolaca. — Moguti ne postoje.

Te je noći silna kiša raskvasila puteve i onemogućila dovoz uroda sa njiva. Baka je čitavo vrijeme gunđala da su dječaci uvrijedili moguća, da je upravo zbog toga pala tolika kiša.

Ujutro je Ante sabrao ljude. Krenuše u šumu. Obukli čizme do koljena da ne propadnu u blato. Svima je Ante rekao da žira gotovo nema, zna on gdje valja žir tražiti. Objasnio im je kako je sreo moguća i kako mu je moguć naredio neka danas ponovno dođe u šumu.

Poveli oni čopor svinja sa sobom, kad li se odnekud umiješa među njih bijela svinja. Kuda je ona poletjela, pođoše sve za njom i nađoše žira do koljena. Bijele svinje tada nestade.

— To je moguć natepel žira — tvrdio je Ante Picek, a drugi su šapotali da je već star i da jučer nije vidio dobro. Osim toga, i sam mu nadimak kazuje koliko je strašljiv.

Kako bilo da bilo, žira je bilo. Uvečer su slavili dobar urod žira, što je bilo itekako važno za selo, a onda je jedan stari svinjar ispričao kako je jednom bio s pastirima u šumi. Tražili su žir, bilo ga je također malo. Tada im je pristupio neki čovjek i rekao:

— Dečki, idite tam i tam, vu tu šumu.

Još ih je upozorio da će se pojaviti dva prasca, jedan rudasti i jedan šari. Savjetovao im je da pomognu šarom prascu a ne rudastom. Svinjar tvrdi i sada da je to bio moguć u liku prasca; borio se s drugim mogućom i brinuo da njegovi ljudi dođu do žira.

Dvije stare žene vidjele su moguća pretvorenog u zmaja, a seljak Tomo uvjerio se osobno da se moguć »oče z ribom pretvoriti«. Na svoje ga je oči vidio dok je pecao ribu. Pustio je moguća s udice, kako bi imao mir u kući. Možut se tada u liku ribe otkotrljao do hrasta i tek tamo uzeo spodobu čovjeka, jer mogući ne mogu bez hrastova.

Neki su opet čuli da se mogući prometnu u maglu, pa poberu sav žir iz susjedne šume, a pretvore li se u vjetar, mogu iščupati i najveći hrast s korijenom. Zato je bolje ne ljutiti ih, već ih pustiti da se sami međusobno bore.

Vatra se pomalo gasila.

Priče razbuktavale.

Osamdesetogodišnja Marija, koja je još imala dva prednja zuba, pričala je kako joj je pred pedeset godina obolio sin-drvosječa. Liječili ga, liječili, a njemu sve gore. Prignječio mu hrast nogu, rana se zatrovala. Tada se Marija odvažila i pošla jedne zore u šumu tražiti ljekovito bilje. Naišavši na moguta, ispriča mu svu svoju nevolju. Bez riječi moguć joj pokaza koje bilje valja brati. Za nepun mjesec dana sin joj ozdravi i, eno, još i danas hoda na obje noge, zdrav kao dren.

— Ozdravio od ljekovitih trava — rekli su Antini unuci. — Kako možete vjerovati u natprirodna bića, u mogute?

Tada se Ante razljutio, jer, konačno, on je zadnji i upravo jučer vidio moguta. Posjeo je dječake kraj sebe na klupu. Držeći ih za uši, ispričao im je kako i zašto su ljudi povjerovali u mogute. Rekao je otprilike ovo: (Mora se priznati, dječacima su se uha dobro zacrvenjela; imao je stari Picek još dovoljno snage.)

— Istina da su ljudi nekada, što su neukiji bili, više vjerovali u koje-kakva čudesa, koja sebi nisu znali objasniti. Možda je tako nastalo i vjerovanje u mogute. Da su Picekovi unuci, balavci, imali prilike promatrati negdje oko 1421. godine kako jedan po jedan gore turopoljski čardaci pod naletom Turaka, i oni bi poželjeli bar jednog jedinog, malog moguta, koji bi ih branio od te strašne sile i nevolje. Iz Zagreba se, s Griča i Kaptola, moglo vidjeti kako gore Lomnica, Pleso i Mraclin. Zvonilo je noću na uzbunu iz obližnje Svete Klare ili Odre. Haraćenja i klanja bez prestanka. Narod je patio. I kako je to haranje trajalo tri stoljeća, a obrana u utvrđenom gradu Lukavcu bila slaba, ljudi su tražili pomoć u moguta, kao da su jedino još vjerovali u to da će ih iz krvavog turskog zagrljaja spasiti neka natprirodna sila. Eto, ako su u takvim uvjetima nastali mogućti, neka ih je. Ja vjerujem u njih — završio je djed Picek svoje izlaganje.

Svi su znali ponešto o tim teškim stoljećima. Samo Antini unuci nisu znali ništa. Oni su se po čitave dane igrali lukom i strelicama, u školi nisu pazili, i uopće nisu ništa naučili. Priča o mogućtima nije ih prestrašila.

— Moguta bi vam trebalo za učitelja! — tako je nekako uskliknuo djed i pustio dječake s klupe.

Marija se odmah složila da bi to bilo u redu, a ni baka nije imala ništa protiv. Picekov sin i snaha samo su se osmjehivali. Ipak, dirnulo ih je spominjanje turskog haraćenja. To je sve bilo istinito, znali su. Čitali su u knjigama.

Zatutnjali odjednom gromovi, zahujao vjetar, hoće krov s kuće odnijeti. Zar nije dosta bilo sinoćnje kiše?

Djed je grdio unuke da su opet uvrijedili moguta. Ako ne postoji, tko se sada bori da na njihovo selo ne padne tuča? Tko?

Vjetar je za kratko vrijeme prestao, oblaci se raščistili.

— Naš moguć je jakši bil! — rekli su ljudi i razišli se kućama.

Te zime baba Jaga iz Dubranca pričala je kako se u jednom od susjednih sela rodio novi mogut. Rodio se toliko jak da je vukao stol po sobi. Odmah je progovorio. Rekao je ocu uobičajene riječi:

— Tata, vidiš da smo mi siromaki, idem ja u svet.

Otišao je i taj mogut u hrastovu šumu, jer tamo počinje njegov pravi mogutski život, upravo pod hrastom, a hrastova u Turopolju ima u izobilju.

Ljudi su pitali babu Jagu u kojem je selu viđen novi mogut. Ona nije znala. Njoj je pričao Janko iz Mraclina da se to zbilo u Ivanić-gradu. Tamo su opet kazali da nije, nego u Veleševcu. A u Veleševcu se već saznalo da se čudo dogodilo u Dubovščaku. Onima koji su pošli u Dubovščak rečeno je da moguta imaju u Cretušu. I tako bez kraja i konca, priča se vrtjela u krugu.

Prolazeći pored šume, Picekovi unuci zadirkivali bi jedan drugoga: — Eno moguta, mogut bu te zell!

Njih mogut nikada nije dohvatio, samo djedova vruća pljuska, čini se da se, po običaju, mogut pokazivao onome tko je u njegov vjerovao. Zato je slijedeće godine opet zaustavio Antu Piceka i lijepo mu prijateljski rekao:

— Ovog leta bum vam dal puno pajcekov.

što se babi htelo, to joj se i snilo. što je starom uzgajivaču svinja i trebalo više od dobrih, debelih i zdravih »pajceka«? To želio, o tome maštao.

U sumraku dana sjene luđe zaplešu. Obrisi predmeta potamne. U turopoljskim šumama mnogo je hrastovih stabala i nije teško bar pod nekim od njih zamisliti sjenu mogutovu ... sa starinskim širokim šeširom na glavi, u dugoj, dugoj čohi...

NAJLJEPŠI SAN TKALJE MARE

Tkalja Mare živjela je na Lopudu. Tkalje su tamo na glasu od pamtivijeka. Govorilo se za njih da su spretne i marljive. Mnoga kuća na Lopudu imala je tkalački stan, a žene su za njim provele dane i noći, tkajući strpljivo od vune ili pamuka tkanje raznovrsno, prema narudžbama iz bliže i dalje okolice.

Još kao djevojka Mare je naučila vještinu tkanja. Dok su ostala djeca trčala za stadima ili se igrala po uvalama, kupala se veselo, Mare bi svratila do stare Tone, poznate »tkalice« na Lopudu i promatrala nijemo kako ona za svojim razbojem vješto spliče niti. Obično je Tone ne bi ni primijetila, toliko je bila obuzeta uzorcima svog tkanja. Mare bi s divljenjem promatrala igru niti, napetih između vratila i namotnice. Vrtio se čunak, klepkao povlačnik, čudesna igra odvijala se pred Marinim očima. Ponekad bi staru Tonu zatekla u vrtu, gdje navija osnovu odabirući žice. Sanjala je mala Mare o tkalačkom stanu, prstima u zraku izvodila igru prema viđenim pokretima slavne Tone. Bio je to čudesan svijet kojem se htjela približiti, iako su joj ukućani govorili da ne mogu za nju nabaviti tkalački stan. Neka čuva ovce koje joj se uvijek bez potrebe razbježe, neka se okani snova, siromasi su oni. Tkalački stan pravi je imetak, otkuda da ga nabave!

Gledala je Mare kako dolaze seljaci s obližnjih otoka, sa susjednog Koločepa, Sipana, Lastova, Mljeta. Svi traže tkalicu Tonu i naručuju u nje platno za djevojačku opremu, pa čak i za jedra. Donosili su Toni grubu domaću vunu s dubrovačkog kopna i hercegovačkog zaleđa. Donosili trgovci pamuk, a naručivali tkanje. Prikrala se pokatkad Mare da opipa finu, bijelu mljetsku vunu. Od nje su nastajali oni lijepi ogrtači i haljeci, a od pamučnih niti košulje, podsuknje, suknje i ubrušičići što su ih žene vezivale oko vrata ili njima prekrivale glavu.

Navršila Mare i trinaestu. Od gledanja nema nauke. Koji put zvala bi je Tone da joj dodaje niti te su ih zajedno brže provlačile kroz ničanice. Mare je samo maštala o tkanju. I šiblje je preplitala vještih rukama, želeći svim srcem imati svoj razboj.

Odjednom Tone osjeti da je prestara. Pozvala je Maru, posjela je za svoj razboj i učila kako će tkati. Jednog dana otišla je Tone k Marinim roditeljima. Mare nije znala što su govorili, sve do druge zime, kada je umrla stara Tone. Rekli su joj tada ozbiljnim glasom da je naslijedila Tonin razboj.

Mare nije plakala. Mislila je da će se najbolje odužiti svojoj učiteljici ako odmah prione uz posao. I tako je svoju mladost i sav svoj život vezala uz tkalački stan, uz tu starinsku čudesnu napravu, preteču strojeva.

Dolazili su trgovci, seljaci, putnici, susjedi. Naručivali ovo i ono, donosili pamuk ili vunu. Koliko je toga Mare izatkala za svog dugog života! Ni mora se nije nagledala toliko koliko onih lijepih niti što su gotovo bez prestanka izvodile svoju igru, vođene njezinim vještim rukama. Druge su se djevojke poudale. Mare nije. Ona je tkala platno za njihovu opremu, tkala je fino posteljno ruho, tkala čvrsto platno za mnoge košulje. Drugi su ih nosili u veselju, a Mare je radila i radila. Za razbojem bi se osjećala najbolje. S vremenom joj ni šetnje nisu godile. Mislila je samo kakav će uzorak izvesti u tkanju, da li će to biti fini ubruščić ili vuneni prekrivač za postelje. Osamila se.

Poumirala Mari rodbina. Ostala je samcata. Još je bila u snazi, ali u sedamdesetoj godini osjeti naglo da je onemoćala. Tužno je i prijekorno gledala svoje ruke s izbočenim žilama, ruke koje više nisu bile tako brze kao nekada. Jedne večeri pomilovala je napetu tkaninu na namotnici, pošla u svoju sobu, sjela na postelju i zagledala se kroz prozor u suton što je bojio more ljubičastim odsjajima. I more je veliko, modro, prostrto tkanje, mislila je u sebi Mare. A brda su nalik na grumene vune, ta krševita, draga brda.

Pastiri su se vraćali kući. Mare se sjetila svog djetinjstva. Ustala je, iz ormara izvadila bijelu, platnenu košulju. Blago je rukama prelazila preko nje, kao da je u tom dragocjenom platnu sva ljubav njezina života. Zatim je košulju odjenula, na nju navukla haljetak bez rukava, svezala svilenu pregaču. Počešljala je svoju rijetku, sijedu kosu, ubradila se pomno čuvanim ubruščićem i tako svečano odjevena ponovno sjela licem prema moru, oči u oči sa sutonom, puna nekog mira i slutnje odlaska.

Naslonivši glavu na grubo drvo svoje postelje, usnula je čudan san. Sanjala je da je opet mala. Bosonoga trči po kamenju, ono je ne bode. Druga djeca obučena, dok ona skakuće bosa, bez napora i bez boli. Svi joj se čude, a ona šuti, iako zna tajnu. Ona vidi daleko pred sobom, gotovo na rubu bijelih oblaka uzdignutu, staru kalicu Tonu kako pred njom odmata balu najmekšeg i najfinijeg platna. Mare koraca po bijelu platnu i meko joj je, meko; srce joj se topi od miline. Prilaze joj njezine bjelorune ovčice. Zajedno idu dalje, djeca zaostaju za njima.

Idući tako uz obalu, Mare vidje gdje u malu uvalu pristaje brod. Jedra su na njemu bijela i napeta, mladić u svečanom ruhu maše joj bijelom maramom, doziva je. No ona ne može skrenuti. Pokušava i ne može. I dalje joj je ići po nepreglednoj, uskoj, bijeloj traci istkanog platna, koju pred njom odvija stara Tone.

Bademi cvatu, mirišu opojno. Put je čudesno lijep, naknada za sve izgubljeno. Odjednom, sve pusto oko nje. Kvrgame sive masline plaču:

— Mare, u što ti život prođe? Mare, prekasno je da se vratiš i učiniš bilo što za sebe.

— Nikada se i nisam namjeravala vraćati — šapće Mare.

Sad je sve oko nje crno; samo Toninim rukama prostrt bijeli put svijetli u mraku i vijuga nekuda iza obzorja. Ide Mare hrabro, mora ići.

Toliko je bijela tkanja izradila vlastitim rukama! Ne može ga se odreći. Sada koraca po njemu, meko, kao da je vlastite noge ne nose. U daljini, na pučini vidi onu lađu, uvijek prisutnu lađu s bijelim jedrom. Pozna je upravo po jedru. Sama ga je tkala. Za junaka koji je otplovio.

U jednoj ljupkoj dražici čeka je Tone na vratima kamene kuće. Dva su tkalačka stana u kući. One se daju na posao. Odnekud se čuje pjesma djevojaka i momaka, šutke tkaju Tone i Mare, bez napora. Bjelina platna čini ih vedrima. U draži je vječna mladost. Sretno pogledavaju jedna drugu, vješte, marljive tkalje.

Divan je san, da bar nikada ne završi!

Razbudi se Mare, u mislima se vraća iz one mile dražice. Pod rukama osjeća platno svoje bijele košulje. Prinosi rukav usnama i spušta poljubac na njega.

— Mare, ne spavaj. Mare! — utrči u sobu susjedova Anica. — Sidi, došli su naručitelji s Mljeta, dovezli vunu!

Marine oči govore da je razumjela raspon između zbilje i sna. Silazi niz stube, vodeći začuđenu Anicu za ruku, svečana, trpko se osmjehujući. Na očigled sviju vodi malu Anu za svoj tkalački stan i govori prisutnima:

— Njoj se ubuduće obraćajte. Nju učim, ona mi pomaže. Ona će naslijediti tkalački stan koji je meni namrla Tone.

Bez ikakva grča i gorčine Mare se spremala da se preseli k Toni u onu ubavu dražicu, mjesto za ostarjele tkalje. Nije mogla znati kako će jednom poslije ljudi automatizirati razboje, kako će strojevi s lakoćom proizvoditi na kilometre tkanine. Kako će djevojčice s prezirom gledati svoje bluzice ukoliko nisu najsvilenije i najmodernije — nasreću, nije znala.

Čudno, kako se vremena mijenjaju. I tko zna što je to što čovjeku donosi zadovoljstvo? Mari je bila dovoljna njezina svečana platnena košulja da, odjenuvši je, usne svoj najljepši san o životu koji je sav bio ispunjen bjelinom tkanja i ljepotom rada. Za takvim životom nije mogla doći gadna, crna smrt, već nestajanje, meko i bijelo poput pamuka, poput runa onih po svilenkastom sjaju poznatih mljetskih ovaca.

KAPLJICA S PLITVICA

IZGUBLJENA KAPLJICA

Jedna mala kapljica proputovala je mnogo svijeta. Takav je uopće običaj kod kapljica, koje se ispare iz neke rijeke pa dolete na oblak i postaju kišnim kapljicama. Tada putuju po nebu vlakom od oblačića, vesele se, pjevaju i piju hranjivi napitak koji im oblak nudi svojim magličastim rukama. Traje to tako dok ne postanu prenapite i teške, preteške za putovanje zrakom; zato padaju na zemlju, da bi se opet nakon nekog vremena isparile pod dahom Sunca. Njihova putovanja vrte se u začaranom krugu.

Sve kapljice ne pitaju otkuda su došle na oblak i gdje je bio njihov pravi zavičaj. One se toliko zabavljaju da ih neke ozbiljne stvari uopće ne zanimaju.

Ova kapljica, o kojoj mi pričamo, bila je drugačija. Htjela je znati otkuda je potekla. Tvrdila je za sebe da je izgubljena. Svojim zanovijetanjima toliko je već dosadila svom nosaču-oblaku da ju je on ozbiljno opalio po nosu. Ali zamislite kako to izgleda kada oblak nekoga udari svojom rukom mekšom od pamuka! Kapljica se ipak uvrijedila.

— Između desetak tisuća mojih putnika samo ti mi stvaraš brigu! — ljutio se oblak.

— Što mogu! — tvrdoglavila se znatiželjnica. — Ja nisam kriva što druge ne zanima njihov rod ni zavičaj.

— Pij! Popij! Okrijepi se! — nudio je oblak nemirnu kapljicu, ne bi li otežala i pala, ne bi li se on riješio brige.

No, kapljica nije prestala mrmljati.

— Ja se sjećam divnih zeleno-modrih ogledalaca. Mora da su bila jezera u mome zavičaju. Tvrdim stoga da ne potječem iz rijeke. Što misliš ti, prijatelju? — pristojno se obratila oblaku, koji se razljutio zbog njezinih silnih zapitkivanja i objesio bijele brkove niz bijelo lice.

— Ne mislim ništa. Ili bolje, mislim da pokušaš ovdje skočiti. Evo plavoga mora pod nama, možda si ovdje živjela? — odgovarao je oblak.

— Ne, nisam. Ta je voda prevelika i previše modra. Rekla sam ti da su tamo bila zeleno-modra ogledalca, u naručju smreka i visokih jela. Nije isto, neću dolje! — piskutala je kapljica.

Tada su pod sobom, sve onako u letu, nošeni vjetrom, ugledali prekrasnu sliku. U krilu planina, u zagrljaju šuma, mnoštvo jezera modro-zelenog odsjeva.

— Evo malih zrcala! — zaviknula je kapljica. — To je sigurno moj zavičaj.

— Jedan, dva... pet... šesnaest! — brojio je oblak jezera. Zatim je iz bijelog prslučića izvadio zemljopisnu kartu, govoreći:

— Pod nama su Plitvička jezera, najljepša na svijetu. Zar odista misliš da si iz njih potekla?

— Jest, jest i jest! — lupala je kapljica nožicama. — Spuštaj me! Oblak je posivio.

— Pa, hajde, slijedi, kapljice s Plitvica! I sretno ti bilo... iako si mi svojim zapitkivanjima popila više živaca nego svi vjetrovi svijeta, više nego sve kapljice zajedno.

— Nemoj da odmah padnem u slap! — molila je kapljica.

— Ah, zato ti i jesi tako nemirna što si potekla iz slapa! — shvatio je oblak.

Oboje povikaše: doviđenja! Kapljica osjeti kako pada prema onom zelenilu ispod sebe.

— Sjajno! — vikala je padajući. — Sjajno je bili padobranac. Evo me, dolazim, draga jezera! Ja sam vaša kapljica, kapljica s Plitvica!

VODENA MAGLICA

Bilo je proljeće. U proljeće nabujaju vode. Slapovi Plitvičkih jezera bučniji su nego ikada. Bijeli. Potok Plitvice napeo trbušić, gotovo da prerasta vlastito korito. Jele i smreke njišu se opijene glasnom pjesmom slapova. Dražice do koljena umočene u vodu. Daleki travnati obronci gledaju prema jezerima, natopljeni kišom i presretni zbog proljetnog bujanja. Tamo dolje bukovi su i gromoglasne kaskade, orgulje kakvih nema nitko na svijetu, šesnaest jezera! A koliko slapova! Iz daljine se nazire mliječna pjena.

Naša kapljica pade na jelu uz rub jedne uvale.

— Cup! Cup! — smijala se klizeći s grane na granu.

— Kakva je ovo vesela kapljica? — začudila se stara jela.

— Ja sam kapljica s Plitvica — piskutala je mala.

— Hm, s Plitvica? A iz kojeg jezera?

— To ne znam. Moram vidjeti. Još i to!

Sjela kapljica na najnižu jelinu granu, klimata nožicama i razmišlja kako bi obišla sva jezera. Nema oblaka da je ponese. Tada je uhvati nešto bijelo što se činilo kao veliki bijeli dlan. Mukli glas reče:

— Dodji, kapljice! Ja sam Vodena Maglica. Nastala sam u valjanju slapova. Ali sada se malo odmaram, dosadila mi ona silna galama. Pronijet ću te uokolo da vidiš otkuda si, to te zanima, zar ne?

— Dakako da me zanima. Čovjek mora znati odakle je, gdje mu je rod i zavičaj ... tojest... kapljica to mora znati — ispravi se mala vragoljanka.

— Vjerujem da si odavle, jer si modra i zelenkasta — reče Vodena Maglica.

— A ti imaš meku ruku poput oblaka — primijeti kapljica. — Ova me jela izgrebala, ali na tebi bih mogla i zaspati.

— Spavaj! Odmori se!

— O ne, krenimo! Obidimo sva jezera! Možda pronađem čija sam.

— Zar ti nije dovoljno znati da si s Plitvica?

— Možda i jest — odgovori kapljica — ali ja bih rado vidjela sav ovaj lijepi kraj, pogotovo u proljeće, kad kažu da je ovdje najljepše.

— Uvijek je ovdje najljepše — ispravi je Vodena Maglica.

One se podignu i polete iznad jezera, nadvirujući se nad Prošće i nad njegova dva slapa, pa nad Kozjak, Ciganovac, Okrugljak, Batinovac, nad Malo i Veliko jezero. Gornja jezera razlijevala su se u širinu, a ona donja, koja su vidjele u uskom kanjonu krške zaravni: Malinovac, Gavanovac, Kaluderovac i Novkovića Brod, rušila su slapove s visokih stijena i hvatala za ruku potok Plitvice.

— Vratimo se do gornjih jezera! — molila je kapljica.

Vodena Maglica ponese je do Burgeta, Galovca, do Vira i do Milkiog jezera. Sada su sve preletjele.

— Vidjela si ih — reče Vodena Maglica. — Što misliš, iz kojeg si jezera, iz kojeg slapa?

— Oh, to je tako teško reći — počea se mala iza uha, po vodenoj glavici, kao što čine djeca kada nisu sigurna u svoje znanje. — Da pitamo nekoga? — predloži kapljica.

— Potražit ćemo tetrijeba — reče Vodena Maglica. — Star je i mudar.

One odletješe u potragu za tetrijebom, stanovnikom šume oko visova gora Kapele i Plješevice.

Sretno!

DIVLJI PIJEVAC

Vodena Maglica i kapljica obišle su mnoge šumarke, uvale, obronke i travnjake, raspitujući se za tetrijeba koji tamo obitava. Nadale su se da će im on znati nešto reći o podrijetlu nemirne kapljice.

Tih dana u šumi se održavao lov; lugar je predvodio lovce koji su pristigli s raznih strana svijeta. Iako su Plitvička jezera proglašena nacionalnim parkom, ipak se na njihovu području lovi, ali pod nadzorom lugara.

Kapljica i Vodena Maglica nisu se bojale ni lovaca ni pušaka. Dapače, smijale su se starom lugaru Dani koji je vodio lovce zaobilaznim putovima. Zašto?

— Pa zato — rekla je Vodena Maglica — što je to njegov iskušani trik. Dane poznaje i voli svoje životinje. On dobro zna gdje ima tetrijeba i jarebica, a gdje vidri, srna i kuna. Susretne se on ponekad i sa surim medvjedom, a pastrvama ne zna ni broja. Ali na ta mjesta ne vodi lovce, već ih muči po bespućima.

Vodena Maglica i kapljica letjele su zrakom poput neobično prozračnog helikoptera. Upravo se pred njima pojavio lički medvjed.

— Hej, suri — upozori ga Vodena Maglica — čuvaj se, otpočeo je lov!

— Zar već? Ta još se nisam ni pravo probudio!
— Ne znam kakav je to lov — objasni Maglica — samo vidim lovce i puške.

— I lugara pred njima — doda kapljica.
— Muh-muh, obigrajte mi malo oko njuške, vi vlažne sestrice, da se razbudim — molio je medo.

Prodrimala ga Vodena Maglica. Osvježila tako dobro da se medo rastrijeznio; potpuno se razbudio, jer je odmah potrčao u gusto šipražje.

— Hej, reci nam da li si vidio tetrijeba?

— Mislite Divljeg Pijevca? — okrene se medo. — Eno vam ga nad glavom.

— Pokazat ću ja njemu tko je Divlji Pijevac! — ljutio se s grane tetrijeb. Bio je zaista prekrasan primjerak svoje vrste.

— Pogledaj me dobro, tetrijebe! — reče kapljica. — Jesam li ovdašnja? Iz kojeg li sam jezera? Ne mogu pogoditi, mnogo ih je.

— Zašto si se odskitala tako mala? Puik-puik — oglasi se tetrijeb. — No, to se ipak može utvrditi. Odavde si ti svakako, jer si zelenkasto-modra. A vidim ti po očima da si živahna; vrtiš se kao vir. Bit će da je tvoj dom bio upravo u jezeru zvanom Vir. Potraži ga! Jest, tako je!

Započelo nevrijeme. Trska i šaš već su se savijali pod naletom vjetra. Voda se uznemirila, još jače zagrmjeli slapovi. Nad čelo Vodene Maglice nadvili se crni oblaci.

— Sklanjajte se, ovo ne sluti na dobro! — poviče tetrijeb. On se izgubi u šumi, ni ne saslušavši kapljičino zahvaljivanje.

— Pođimo do jezera Vir — predloži kapljica Vodenoj Maglici.

— Zar si poludjela?! — otrese se ova na nju. — Bježimo! Sklanjajmo se pred nevremenom!

— Ne znam kamo — usplahiri se kapljica. — Ne želim da otečem s blatom niz livadu.

— Znam ja — dosjeti se Maglica. One se zaletješe daleko, do Korane, u jednu od brojnih spilja Plitvičkih jezera.

Vodena Maglica nije se bojala, samo je kapljica cvokotala od straha, u mraku, u nepoznatoj spilji prepunoj siga.

U SPILJI

Na ulazu u spilju kapljicu i Vodenu Maglicu dočeka divlji golub. Bilo ih je tamo nekoliko, ali ovaj je bio najkrupniji i najljepši.

— Što golubovi traže u spilji? — čudila se kapljica.

— Što tražimo, glupost! Zaklon, kao i vi. A zašto i ne bismo? Ova je spilja ionako nazvana po nama.

— Zove se Golubnjača — reče Vodena Maglica.

— Vidiš kako ona zna. A tko si ti da ne poznaješ ovaj kraj? — upita golub.

— Ja sam izgubljena kapljica. Već dugo lutam svijetom. Mislim ipak da sam s Plitvica. I tetrijeb nam je tako rekao.

— Ako je on rekao, onda je istina — složi se golub. — Ne mislim da je to sada važno. Brinem se za pastirčiče. Bilo ih je nekoliko na travnjacima blizu spilje. Čudi me da nisu potražili sklonište.

U isti čas začuje se blejanje ovaca.

— Evo ih! Bravo! Požurite, dječaci! — radovao se golub.

Izletio je nekoliko puta da im pokaže gdje je ulaz u spilju. Vani su pucali gromovi, savijali se vrhovi stabala, nebo se smračilo kao da je ponoć.

Tri pastira i desetak ovaca nađuše zaklon u spilji. Naložili su vatru od suhих grančica, koje obično već prije nanesu u spilju, da ih suhe mogu potpaliti u slučaju nevremena.

Sušili su kraj vatre svoje šarene košuljice, pričali, pjevali i veselili se, dok su pokisle ovčice polijegale jedna do druge i stisle se od straha. Dječaci su bili pravi junaci. Nisu se bojali gromova. Sva trojica, i Jole i Martin i Ivan, nisu zajedno imali više od trideset godina, a nisu se bojali ni medvjeda, ni pljuska, ni gromova. Izvadili su sira i kruha iz svojih prtenica. Na golubove se nisu ni obazirali. Nije im padalo na pamet da bacaju kamenje na njih ili da ih love, kao što čine gradska djeca. Golubovi ih se uopće nisu bojali.

Nevrijeme nije prestajalo.

Vodena Maglica polegne uz ovce, i sama nalik na rutavo janje. Kapljica se popela na vrh jedne sige i odonud promatrala pastire uz vatru.

— Tko si ti? — pitali su je oni.

— Kapljica koja se vratila kući — uvjeren je odgovarala. •

Munja propara nebo. Začu se strašni udar groma. Odlomljeno kamenje zatrpalo je ulaz u spilju. Nesreća! Prava nesreća! Uzlijetali se golubovi u spilji, uzblejale ovce, skočili na noge dječaci. Ta ostali su zatrpani u spilji! Ivanu je kamen pao na ruku. Vodena Maglica priskoči i obavi je mu se oko ruke poput povoja.

— Što da radimo? — pitao je Martin ostalu dvojicu. — Nemamo oruđa. Rukama nećemo moći raščistiti ulaz, a dalje u spilju ne možemo.

Već pada noć. Potpuno se smrklo. Vatra dogorijeva.

— Ja ću vam pomoći, braćo — ponudi se kapljica. — Provući ću se i dovesti vam pomoć.

Isparila se kraj vatre Vodena Maglica, postajala sve manja. Kapljica se provukla kroz pukotine, stigla do tetrijebova boravišta. Tetrijeb zazove lugara, te i lugar i lovci pođu za njim, a on za kapljicom koja ih kao zelenkasta zvjezdica povede prema spilji.

Dok su lugar i lovci odvodili sa sobom pastire i malo stado, kapljica je plakala u spilji, jer je ostala bez Vodene Maglice, bez svoje posestrime.

Pošla je sama dalje da pronade jezero koje se zove Vir.

Golubovi su joj krilima mahali na pozdrav.

PRIČA O DREVNIM DANIMA

Noć je bila gusta, mrak potpun. Kapljica je neko vrijeme lutala, a onda se šćućurila na listu neke bukve. Nije bilo mjeseca. Poslije kiše na granama se našlo bezbroj kapljica koje su potihlo čavrljale među sobom. Pričale su kako se vesele daljnjem putu. Jedna reče:

— Ja se samo bojim zime. Ne volim kada me studen okuje u led.

Na to je upozori stara bukva:

— Ako je tako, zadrži se u jezeru Vir. Ono se nikada ne da okovati u led.

— Ali sada je tek proljeće — šaptale su ostale kapljice.

— Kažu da sam rođena u jezeru Vir — javi se kapljica s Plitvica. — Zato još nikad nisam bila smrznuta.

— Imala si sreću — odgovore druge.

A listić je opomene:

— Ne tresi! Smiri se! Zato si i nemirna što si iz Vira. Bez prestanka se vrtiš.

— Spavajmo! Pst! — rekoše kapljice.

Mala kaplja s Plitvica obrati se bukvi:

— Ne spava mi se. Tako sam sretna što sam pronašla svoj zavičaj. Ovo će biti najljepše proljeće u mom životu. Ti si, bukvo, stara. Pričaj mi, kako je bilo ovdje nekada, davno ...

— Ja nisam toliko stara da bih se sjećala svega — otpoče bukva. — Ovdje se s koljena na koljeno prenosi priča o tome koliko su stara jezera. Nekada nisu bila poznata kao danas, ali neka ljudska naselja bila su ovdje već u pradavno doba. Blizu Ljeskovca pronašli su kamenu sjekiru, na Gradini iskopali brončano oružje, a kod sela Plitvice željezno. Ovdje

ima mnogo pećina, a u jezerima dovoljno ribe za hranu. Jamačno su se zbog toga ljudi ovdje rano naselili.

— Slaveni su stigli u ove krajeve još u sedmom stoljeću. U srednjem vijeku čulo se za junake iz porodica Kurjakovića i Frankopana. U petnaestom stoljeću, poslije bitke na Krbavskom polju, Turci su pomakli granicu napada sve do Plitvica. Na jezerima su niknuli graničarski čardaci. Bilo je bitaka, palo je mnogo glava, prolijevala se krv. Na jezeru Prošću nalazi se Liman-draga, a lirnan turski znači zaljev; dokaz, znaš, da su tu boravili Turci.

— Bili pa otišli, zar ne? — reče kapljica.

Ostale su već podrijemale na tlu i na granama, hvatajući se rukama oko vrata bukvinu listu ili kakvoj visokoj travi.

Kapljica s Plitvica nije bila pospana. Razmahala se, čuvši priču o drevnim danima.

— Mislila sam ja da su tu od davnine živjeli junaci. U tako lijepoj zemlji žive lijepi, zdravi, hrabri i plemeniti ljudi.

— U Osman-dragi — nastavi bukva — udavio se turski vojskovođa Osman. Htio je zagospodariti ovim jezerima, ali nije uspio. Naši ljudi poznavali svaku pećinu, svaku spilju, svaki pedalj svoje zemlje. Skrivali su se, napadali iz zasjede ...

— I uspjeli uvijek obraniti svoju slobodu. Hurrraa! živjeli! — viknula je kapljica i, kako je prečvrsto stisla listić za vrat, zajedno s njim pala je s bukve.

Od straha ušutjela se sve do zore.

Kada je granulo sunce, ona probudi listić.

— Ne bih se željela ispariti prije nego što vidim jezero Vir. Ponesi me tamo odakle kažu da sam potekla!

VIR

Predivno je u proljeće na Plitvicama. Nabujale vode šumore, slapovi se prelijevaju iz jezera u jezero s takvom bukom da se čini kao da će raznijeti sve pregrade. Bujno je, živo, veselo.

Upravo tako nešto svidjelo se našoj kapljici, zato što je porijeklom bila s Plitvica. Dok je putovala svijetom, uvijek joj je nešto nedostajalo. I kada bi mlazni avion proletio pored nje, to je nije uznemirivalo, jer je bila navikla na još gromoglasnije zvukove.

A sada, kada je na listiću stare bukve preko Velikog jezera doplovila do jezera Vir — počelo je pravo veselje. Zamislite spuštanje iz jezera u jezero preko sedam metara visokog slapa. Kolika količina vode pada iz Velikog jezera u jezerce Vir! A k tome još ostali padovi i pritoci vode! Oni se ruše s tolikom snagom da se u Viru sva voda neprestano vrti poput velikog vira. Otuda i ime jezeru!

Kao što djeca vole tobogane u parku ili po morskim plažama, kao što vole vrtuljke, eto tako je kapljica s Plitvica voljela taj vrtlog jezera Vir. Slap joj je bio tobogan, a kretanje vodene mase u krugu služilo joj umjesto vrtuljka.

— Zdravo svima! Evo me opet kod kuće, veselim se — pozdravljala je kapljica sve oko sebe.

Ostale kapljice pružile su joj ruke i sada je počela igra bez kraja.

Izroni, uroni!
Poskoči pa se smochi!
Od jutra do noći!
Nikad nema mira pokraj Vira!

Pjevale su kapljice, gnjurile se, preokretale u zraku, sanjkale se niz veliki slap i slapiće.

Kapljica s Plitvica bila je presretna. I neumorna u svom kretanju. Usta su joj bila puna zanosa. Prštala je od radosti.

Listić je odavno izgubila. On je otekao dalje u jezero Galovac.

Ničega se kapljica nije bojala. Nije je plašio pogled na udaljene vrhove Kleka, čudesne planine. Nije se preplašila priča koje je te noći čula u šaptu Bijele i Crne rijeke. Ona je jednostavno bila na svome i bila je sretna.

Kada je uskliknula: Zdravo, sestrice! — sve kapljice u jezeru poljubile su je u čelo i u obraze. Grlile su je. Tako obgrljene plesale su kolo na vrhu velikog vira, a onda bi jedna po jedna začepile rukom nos i spuštale se do dna, vrteći se oko svoje osi, da im je sve šumjelo u glavi.

Poslije su se smijale dok su ležale na kamenitim izbočinama stijena.

Bio bi užitak vidjeti ovakvu radost! I blago onome koga raduje veselo prštanje jedne sićušne kapljice!

DUGA

Upravo na jezercu Vir kapljici se dogodilo ono najljepše što uopće može poželjeti jedna kapljica. Naročito ona koja je odlutala pa se slučajno vratila u zavičaj.

Dogodilo se to ovako:

Kapljica se naigrala sa svojim sestricama i sa svojom braćom, a kada se povukla na stijenu pored jezercu da se malo odmori, ugledala je na nebu sjajnu dugu, koja se tamo pojavila pod sunčevim sjajem. Te noći na jezerima je bilo kiše, a sada se ona kovitlala negdje oko uzdignute glave Kleka, možda i oko kamenitog čela Risnjaka ili Snježnika.

Kapljica je uživala u ljepoti prizora.

— Kapljice, dođi! — zvao ju je neki glas. Od buke slapa jedva se čuo. Zatim neka meka, svijetla ruka takne kapljicu po ramenu.

— Imaš čast! Pođi za mnom! — reče.

Bila je to duga.

— Gedala sam kako se veseliš, promatrala sam tvoju igru — govorila je duga.

— Veselim se što sam opet u zavičaju — odgovorila je kapljica. — Oh, kako si ti lijepa! Otkuda ti ove raznobojne, sjajne haljine?

— Ja sam duga. Vidiš mojih sedam vela kojima se zaogrčem pod suncem. Dođi, popni se na mene! Prevest ću te preko svoga mosta, a to znači da ćeš biti zauvijek sretna i vesela.

Kapljica pruži dugi ruku i počne se uspinjati po njezinom oblom mostu.

— Strmo je — reče.

— Potrudi se — ohrabri je duga.

Kad se popela na luk duge, i sama je kapljica blistala poput duge. Svi su je gledali, svi se ozdozdo mogli vidjeti kako je lijepa, kako je počašćena duginom izborom.

— Ti si sada kraljica svih kapljica----- reče joj duga. — Moja kruna bliješti na tvojoj glavi. Ove godine moja si izabranica, jer si se pokazala dostojnom da primiš krunu Plitvica.

— Kako sam sretna što sam kapljica s Plitvica — usklikne mala.

— Ne samo kapljica već kraljica svih kapljica, dugina pratilica, njezina izabranica — dovikivale su joj ostale kapi iz jezera Vir i ostalih jezera.

Sjeveroistočnjaku se nije svidjela čast koja se ukazuje običnoj, maloju kapljici. On puhne svom snagom. Dugu nije uspio saviti, ali kapljicu je oborio. Mliječna, bijela pjena slapova podleti pod nju da se ne udari u padu.

Jedna pastrva, koja je sve to promatrala, dopliva i povede kapljicu sa sobom.

— Sada si ošamućena od sreće i od pada. Ja ću ti pomoći — reče. Povede je čak do Jezerca, gdje, začudo, uvijek caruju mir i tišina.

Površina Jezerca lijeskala se zelenim sjajem, kao da je dragi kamen opal sakriven među travnjacima i šumarkom.

— Hvala ti — šapne kapljica pastrvi. Zaspe na travki uz obalu Jezerca, dok je u vodi ispod nje plivala pastrva, čuvajući je od svakog zla.

MALE, ŽIVE OCI

Kapljica se sasvim lijepo zabavljala u društvu s pastrvom. Držeći se za nju preplovila je svih šest jezera, i ne jednom, već dva, tri puta. Bilo je fantastično. Uživala je u brzjoj vožnji, u jurnjavi kroz vodenu prašinu.

— Ti si moja podmornica! — govorila je kapljica pastrvi.

— Nisam ja obična pastrva — tumačila je pastrva. — Ja sam kalifornijska. Našu su vrstu presadili u ove vode. Mislim da nema ljepšeg mjesta na svijetu. Ali ja žudim za Kalifornijom. Tamo bih bila sretnija.

— Tako je bilo i sa mnom — ispriča kapljica. — Sve dotle dok se nisam uspjela vratiti u zavičaj. Ne znam kako da ti pomognem, ali raspitat ću se jednom kod prijatelja. Ako baš ne nađeš drugo rješenje, poslat ću ti sliku Kalifornije da je se nagledaš! Moj oblak je imao zemljopisnu kartu. Vjerujem da će i za tebe nabaviti koju. Ja ću također skoro morati otići, takav je moj život. Ali sada znam gdje mi je dom. Ovamo ću se uvijek vraćati.

Doplivale obje do Kozjaka. Tamo su se odmarale na jednoj od triju terasa s kojih se voda padom ruši u jezero.

Odjednom reče kapljica:

— Kao da me promatraju nečije žive oči. Ne osjećaš i ti isto?

— Odmori se, to su jezerca — odgovori kalifornijska pastrva.

Odspavale su malo i doplivalo do mosta na Kozjaku. Na mostu su srele starog lugara.

— Pastrvice — upita on — što to tebi sjaji na čelu?

— Čuvam malu kaplju koju je danas duga okrunila kraljicom ovog jezera. Vjetar ju je htio odnijeti, a ona bi voljela ostati, jer dugo nije bila u zavičaju.

— Čuo sam o tome — reče lugar. — To je, dakle, ta mala. Vesela i prpošna.

Još uvijek je trajao lov po plitvičkim šumama. Lovci su malo što ulovili, prvo zbog toga što se to nije lugaru htjelo, a zatim i zato što su lovci došli više da se dive ljepotama prirode nego da ubijaju divljač.

Lugar je ušao u svoj čamac. Veslao je uz obalu jezera da se rasonodi. Pastrva s kapljicom na sebi obigravala je oko čamca.

— Pazi, vidra! — odjednom se začu lugareva opomena. Vidra se pripremila da iz zasjede skoči na pastrvu, čuvar je opali veslom po drskoj, grabežljivoj njuškici.

— Danas je bilo dosta lova, nisi gladna, bježi odavle! To je vidra Krika, opasna lukavica — objasni lugar kapljici. Pastrva ju je ionako dobro poznavala. O Kriki su se pričale užasne priče.

— Ljepotice moje — reče starac pastrvi i kapljici. — Prvom prilikom podite do Donjih jezera, tamo gdje istječe rijeka Korana. Prolazeći kraj spilje zvane Vila Jezerkinja, čut ćete, naročito u suton, prekrasne pjesme. Kažu da ih pjeva vila koja boravi u pećini. Sakrila se tamo pred ljudskom radoznalošću. Ali vi je ne tražite, već samo slušajte. Od njezine pjesme srce postaje smireno i veselo.

Još istog dana kalifornijska pastrva i kapljica čule su u blizini viline spilje najljepše starinske narodne pjesme o junacima i junačkim bitkama, o ljepoti sunca i vode. Srce im se prelilo dragošću.

čak je grabežljiva vidra Krika, koja je pošla za njima da uhvati pastrvu, zastala. Zaboravila je sve svoje zle nakane. S čežnjom je gledala prema ozvezdanom svodu i bila pitomija od goluba.

BISTA PJESNIKA

Pastrva i kapljica još uvijek su bile zajedno.

— Upoznala sam ovdje Vodenu maglicu — pričala je kapljica — ali ona je nestala u pećini kada su pastiri zapalili vatru. — Moram paziti da i tebe ne izgubim, pastrvice.

— Ja nisam izmaglica — reče pastrva ponosno. — Mogla bi me izgubiti jedino da naletim na nečiju udicu. Ali to se neće dogoditi. Dovoljno sam stara da raspoznam umjetne od pravih mušica.

— A što je ovo na dnu pličine? — upita kapljica.

— Ah! — nasmije se pastrva. — To je jedna zarđala, izgubljena udica. Služi nam kao nastavno sredstvo u školi za male pastrve. Na njoj ih učimo kako izgledaju prave udice da bi se znale čuvati. Koliko mogu, jasno — dodaje pastrva malo pomirljivije — jer ipak mnoge završe u ribičkim torbama a zatim u loncu. Takav je naš život.

— Znaš, prijateljice — odjednom će kapljica — opet osjećam nemir u sebi. Nešto me zove u visine, čini mi se kao da me Sunce doziva prstom. Trajni nemir živi u meni. Mislim da ću uskoro morati krenuti dalje na svoja lutanja.

— Ako moraš, kreni — mudro reče pastrva. — Ali znaj da mi je lijepo bilo s tobom. Ukrasila si moje čelo svojim prisustvom.

•—■ Hvala i tebi što si me branila — pristojno se zahvali kapljica.

— Dobro je što nećeš vidjeti da plaćem za tobom, kad kreneš — čudnim glasom prošapta kalifornijska pastrva. — Ja sam riba, i ovdje, u vodi, nećeš primijetiti moje suze.

— Hajde da još obiđemo Deltu!

— Da se još poigramo lovice s vodenom prašinom!

— Odsanjajmo je malo niz pad potoka Plitvice!

Tako su govorile. I sve svoje želje ispuniše. Popele su se opet do najvišeg jezerca Prošća, tamo gdje je kapljica prvi put stupila vodenom nožicom na područje Plitvica. Prespavale su noć skrivene u jednoj uvali, blizu odvira.

Između Okrugljaka i Batinovca nekada je postojalo naselje. Bilo je uništeno za posljednjeg rata. Tako je barem kapljici tumačila pastrva.

— Dobro si rekla: za posljednjeg rata — smijala se kapljica. — Kada bi bar bio posljednji.

Sunce je grijalo. Jutro se raspupalo. Kapljica je izašla na obalu da pogleda prekrasnu ravnicu. Pastrva je čekala u jezeru.

— Vidim mramorni stup i na njemu kip. Što je to? — vikala je kapljica. — Ne mogu dugo ostati vani, ishlapit ću.

— Ne znam kakav je spomenik na ravnici. Možda sjećanje na nekog hrabrog borca.

Uto naiđe lugar.

— Zapamtite — reče objema — jer svi posjetioci Plitvica to već znaju. Na ravni je podignut spomenik borcu koji je bio i pjesnik svog naroda. Pogledajte na mramornom postolju njegovu bistu.

— Tada ne žalim vratiti se i zasjati mu nad čelom... kad je bio pjesnik i borac za slobodu.

Bilo je prekrasno vidjeti u tišini srca prirode kako se odaje poštovanje zaslužnom čovjeku. Stari lugar, koji je poznao pjesnika za života, obrisao je krupne suze s lica.

— Bolje bi bilo da sam riba, da ne vidi ova dječurlija kako plačem — reče on. — A što namjeravaš sada? — upita kapljicu.

KORANA

— Došao je čas da krenem na put. Smanjila sam se od sunčeve topline — izjavi kapljica.

Skoči u vodu do kalifornijske pastrve i zamoli je:

— Ti me isprati!

A lugaru Dani povikne tri puta zdravo i poteče vodom jezera.

Još jednom provukla se kroz sva jezera, spuštala niz slapove. Sa svima se srdačno opraštala. Naročito je lijepo pozdravila svoje sestrice i braću u jezeru Vir.

— Doviđenja, svima! — vikala je zvonkim glasom. — Ostajte sretni! I neka vam uvijek bude lijepo kao sada.

— Zar uistinu ideš? — šapnula je duga sa neba. — Došla sam da te pozdravim, iako nema kiše. Ne znam, možda je malo prije netko plakao, te se tako mogu pokazati...

— Nikada ti neću zaboraviti što si me usrećila — reče kapljica dugi.

— Nisam te usrećila ja, već činjenica da si našla svoj zavičaj — odvratila duga.

— Uistinu, u zavičaju je najljepše. Zbog toga sam zaista sretna. Sada ću svima moći kazati tko sam. Neka znaju moji znanci u najudaljenijim mjestima da ja nisam obična kapljica iz bilo kojeg žlijeba ili iz bilo koje lokve. Ja sam kapljica s Plitvica!

Tako je klicala kapljica, opraštajući se sa starim lugarom, s dugom, s tetrijebom i spiljskim golubovima.

Pastirčići su joj mahali na pozdrav dok je odlazila u pratnji kalifornijske pastrve.

— Zbogom, kraljice kapljica — dovikivali su joj prijatelji.

Kapljica je osjetila suze rastanka uočima.

— Vratit ću se opet! Vratit ću se uskoro! — uzvraćala je svima pozdrave. — Budite dobro!

Na mahovini, za kamenom, čučala je vidra Krika. Toliko ju je zanimalo sve što se događalo da je zaboravila jurnuti za pastrvom. A mogla je lako, jer je sada pastrva mislila samo na rastanak s kapljicom i uopće nije bila oprezna.

— Nemoj se prežderavati, vidro, da ne ugrineš — povikala je kapljica. Vidra od sramote skoči u vodu i otpliva na drugu stranu.

Još jednom je kapljica mahnula na pozdrav, još jednom je jurnula zajedno sa slapom niz vrljetne stijene.

Osjetila je svježje, gipke ruke kako je grle.

— Ja sam Korana, rijeka — začuo se ugodan glas. — Istječem iz Plitvica i krećem prema sjeveru. Pođi sa mnom!

— Idem — odazva se kapljica.

Padala je četiri puta zajedno s Koranom, sve dok se i jedna i druga nisu prepustile smirenom toku. Uputile su se prema udaljenim selima i gradovima.

Prestao je šum slapova.

Kapljica s Plitvica u sebi je tiho izgovarala svoj oproštaj:

— Zdravo ostaj, prekrasna pjesmo plitvičkih voda! Zauvijek bit ćeš prisutna u mom srcu, zato što si moja, što si najljepša na svijetu, što si moj dom i dio moje domovine.

Kapljica s Plitvica nastavila je svoj uobičajeni put od zemlje do oblaka. Tko zna hoće li je vjetar opet nanijeti do zavičajnih jezera?

Vjerujmo da hoće.

Jer zadnje što je rekla svojim prijateljima, bilo je: — Vratit ću se jednog dana.

SADRŽAJ

1. Strašilo na slici.....	5
2. Glinenko.....	
3. Košuljica s narodnim vezom.....	13
4. Šestinski kišobran.....	16
5. Zmija brončanog ribara.....	21
6. Sestre čipkarice.....	26
7. šuš	30
8. Opanci-rastanci.....	35
9. Pec Ivo, čovječuljak odtijesta.....	39
10. Grom Loši Strijelac.....	42
11. Stric Opečić.....	45
12. Priča o malom licitarskom srcu.....	49
13. Matija, kazivačica.....	53

Prema zapisu Olinka Delorka, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 38/1954.

14. Bilikum — veseli kum.....	56
15. Klopotec.....	60
16. Zlato na dlanu veljače.....	63
17. Konjic iz Konjica.....	66
18. Mogut.....	69

Istraživao Drago Chloupek, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 37/1953.

19. Najljepši san tkalje Mare.....	73
20. Kapljica s Plitvica.....	76

